

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos katedra

Maryja Šupa

Sociologijos studijų programa
Magistro darbas

**Galios santykių tarpininkai šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse:
Berlynas ir Vilnius**

Darbo vadovė: Ingrida Gečienė

Vilnius, 2011

Baigiamąjį darbą „Galios santykių tarpininkai šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse“ patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanı įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir įteikiau vadovui.

.....
(Data)

.....
(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) MA darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....
(Data)

.....
(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....
(Data)

.....
(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

TURINYS

Galios santykių tarpininkai šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse: Berlynas ir Vilnius.....	4
Mediators of Power Relations in Contemporary Urban Public Space: Berlin and Vilnius	5
ĮVADAS.....	6
1.ĮVIETINTA SOCIOLOGIJA: SOCIOLOGINĖS ERDVĖŠKUMO SAMPRATOS.....	8
1.1.Vietos ir erdvės – apibrėžimų perskyra.....	8
1.2.Georgo Simmelio įvietintos sociologijos išvalgos.....	10
2.GALIOS CIRKULIACIJOS MODELIO DALYVIAI.....	12
2.1.Michel Foucault: disciplinuojanti galios prigimtis.....	12
2.2.Pierre Bourdieu: kapitalo turėjimas kaip galios šaltinis.....	13
2.3.Michel de Certeau: kasdienio gyvenimo praktikos.....	16
2.4.Jean Baudrillard: centras ir periferija kaip galios santykių metafora.....	20
3.GALIOS SANTYKIŲ TARPININKAI IR MIESTŲ VIEŠOSIOS ERDVĖS.....	22
3.1.Simuliacinis galios santykių aspektas.....	23
3.2.Tarpininkavimas galiai: santykis tarp individų ir daiktų.....	24
3.3.Galios cirkuliacija ir tarpininkavimas miestų viešosiose erdvėse.....	25
4.GALIOS SANTYKIŲ TARPININKAI BERLYNE IR VILNIUJE.....	29
4.1.Tyrimo metodika.....	29
4.2.Pirmojo tyrimo etapo rezultatai – galios tarpininkų įvairovė.....	34
4.3.Antrojo tyrimo etapo rezultatai – galia kasdinių veikėjų pasakojimuose.....	40
4.3.1.Berlynas ir Vilnius – gyventojų akimis.....	41
4.3.2.Santykis tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo taktikų.....	45
4.3.3.Kam priklauso miestas?	48
4.4.Tyrimo išvados.....	50
4.5.Metodologinė refleksija.....	51
IŠVADOS.....	53
LITERATŪRA.....	55
Priedas nr. 1. Fotodokumentacijos rezultatai.....	57
Priedas nr. 2. Pirmas tyrimo etapas. Vizualizacijos.....	103
Priedas nr. 3. Interviu klausimynas.....	113
Priedas nr. 4. Interviu santraukos – Berlynas.....	114
Priedas nr. 5. Interviu santraukos – Vilnius.....	134
Priedas nr. 6. Informantų erdvinis pasiskirstymas Berlyne ir Vilniuje.....	166

Galios santykių tarpininkai šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse: Berlynas ir Vilnius

Šiame darbe teorinį galios diskurso pagrindą sudaro keturi prancūzų tradicijos teoretikai – M. Foucault, P. Bourdieu, M. de Certeau ir J. Baudrillard. Remiantis jų darbais yra analizuojami skirtingi aspektai, kurie sudaro galios cirkuliacijos sistemą šiuolaikiniuose miestuose. Esminį vaidmenį šioje sistemoje vaidina galios tarpininkai, kurie leidžia galią sklaidyti nepriklausomai nuo to, ar yra tiesioginis ryšys tarp galios šaltinio ir kasdienio veikėjo. Darbo tikslas yra apibrėžti, kas būdinga galios tarpininkams, kurie lemia galios santykius šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse.

Tam, visų pirma buvo išanalizuoti svarbiausi aspektai iš M. Foucault disciplinuojančios galios, P. Bourdieu laukų teorijos, M. de Certeau kasdienio gyvenimo praktikų, J. Baurillard simuliacijų ir daiktų bei individų santykio koncepcijų. Remiantis teorinės analizės rezultatais, sudarytas galios cirkuliacijos modelis, atsižvelgiant į tai, kad jis turi būti pritaikomas empiriškai nagrinėti galios santykiams miestų viešosiose erdvėse.

Empirinę darbo dalį sudarė dviejų etapų kokybinis tyrimas. Pirmame etape buvo taikoma fotodokumentacija ir užfiksuoto vaizdo analizė, kurios rezultatas – 732 fotografijos, o antrajame – atlikta 16 pusiau struktūruotų interviu. Medžiaga buvo renkama dviejuose miestuose – Berlyne ir Vilniuje. Tyrimo rezultatai atspindėjo išryškintus galios tarpininkų aspektus ir leido pamatyti, kaip jie atsispindi tikrovėje – dviejų skirtingų miestų viešosiose erdvėse.

Teorinė analizė ir tyrimo rezultatai atskleidė, kad galios tarpininkais gali pasitarnauti tiek materialūs daiktai, tiek įgaliojimai asmenims, tiek patys kasdieniai veikėjai sąveikoje vieni su kitais. Kitos galios tarpininkų savybės – galios cirkuliacijos proceso skilimas, tarpininko galimybė virsti simuliacijų ir tokiu būdu stabdyti, o ne skatinti galios cirkuliaciją. Be to, galios tarpininkai tampa pėdsakais miesto erdvės audinyje – atspindi nuolatinę įtampą tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo taktikų. Galios tarpininkų stebėjimas leidžia atskleisti, kaip susiklosto galios strategijų ir kasdinių taktikų santykis ir kaip, bėgant laikui, jos migruoja po skirtingas miesto erdves.

Mediators of Power Relations in Contemporary Urban Public Space: Berlin and Vilnius

The theoretical groundwork of power discourse used in this paper is based on the works of four French authors: M. Foucault, P. Bourdieu, M. de Certeau and J. Baudrillard. The different aspects that these authors explore in their search for the meaning of power enable one to look at different aspects in a system of power relations: power itself, which emanates from a power source and reaches everyday agents by means of a power mediator. As the separation of the power source from the everyday agents that it strives to influence increases predominantly, the power mediator plays a crucial role, as it enables power to dissipate without direct contact between the two acting parts of the power equation. The aim of this paper is to define what characterizes the power mediators that influence power relations in contemporary urban public space.

In order to achieve this aim, first of all the main theoretical aspects were analyzed from M. Foucault's concept of disciplinary power, P. Bourdieu's field theory, M. de Certeau's practice of everyday life and J. Baudrillard's simulations. A theoretical analysis of the aforementioned allows for constructing a model of power circulation in a form which may later be applied to further research power relations in urban public space.

Qualitative research was conducted in two stages in Berlin and Vilnius. The first stage used photographic documentation as the primary method for data gathering. 732 photographs were made and analyzed. During the second stage 16 semi-structured interviews were conducted. Research results expose the clockwork of power mediators in the reality of urban public spaces in two different cities.

Material objects, empowered persons and everyday agents may all play the role of power mediators. Other characteristic traits of power mediators are their ability to induct fission in the system of power relations and inhibit the circulation of power with simulacraic properties. In addition, power mediators are the residue in urban space of the constant tension between power strategies and everyday tactics. The study of power mediators reveals the relation between power strategies and everyday tactics and how they flow through different parts of the city.

IVADAS

Šiuolaikiniame galios diskurse tebesiginčijama dėl to, ar įmanomas vieningas „galios“ sąvokos apibrėžimas. Galios samprata kinta, priklausomai nuo dominavimo santykių pobūdžio, veikėjų tikslų bei jų veiksmų rezultatų ir kitų veiksnių, kuriuos skirtingi autoriai išskiria kaip svarbiausius, analizuodami galią kaip socialinį reiškinių. Iš esmės, bet kokia diskusija apie galią visų pirma yra ginčas dėl jos apibrėžimo. Vienas iš būdų spręsti šią problemą – riboti galios apibrėžimą konkrečiu teoriniu ir empiriniu galios diskurso kontekstu.

Šiame darbe teorinį galios diskurso pagrindą sudaro keturi prancūzų tradicijos teoretikai – M. Foucault, P. Bourdieu, M. de Certeau ir J. Baudrillard. Visi jie buvo amžininkai, tačiau nagrinėjo galią iš skirtingų perspektyvų, kurie išryškina skirtingus galios cirkuliacijos tam tikroje sistemoje aspektus. Empiriniame lygmenyje šiame darbe nagrinėjamos miestų viešosios erdvės. Tokį pasirinkimą lėmė tai, kad šiuolaikinio miesto struktūra paverčia jį galios koncentracijos centru, kuriame nuolat kuriami galios santykiai ir vyksta kovos dėl jų legitimacijos. Šiuolaikiniuose miestuose dėl fizinio dydžio ir gyventojų skaičiaus nebeįmanomas tiesioginis santykis tarp galios šaltinio ir kasdienio veikėjo. Todėl esminį vaidmenį galios cirkuliacijos sistemoje įgyja būtent materialūs ir nematerialūs galios tarpininkai, o pagrindinė šio proceso arena yra miesto viešosios erdvės. Tuo pačiu metu, toks empirinis žiūros kampas pasirinktas ir dėl to, kad daugelis miesto sociologų teikia mažai dėmesio *įvietintos, medijuotos* patirties įtakai miestiečių socialiniams santykiams.

Darbo tikslas – apibrėžti, kaip galios tarpininkai lemia galios santykius šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse.

Siekiant įgyvendinti tikslą, iškelti tokie **darbo uždaviniai**:

- Išanalizuoti, svarbiausius aspektus iš M. Foucault disciplinuojančios galios, P. Bourdieu laukų teorijos, M. de Certeau kasdienio gyvenimo praktikų, J. Baurillard simuliacijų ir daiktų bei individų santykio koncepcijų.
- Remiantis teorinės analizės rezultatais, sudaryti galios cirkuliacijos modelį, atsižvelgiant į tai, kad jis bus naudojamas nagrinėti galios santykiams šiuolaikinių miestų viešosiose erdvėse.
- Atlikti empirinį tyrimą, kuris leistų patikrinti ir papildyti suformuluotą modelį.

Tyrimo metodika. Empirinę darbo dalį sudaro dviejų miestų – Berlyno ir Vilniaus – viešųjų erdvių kokybinis tyrimas, įvykdytas dviem etapais. Pirmame etape pasirinktas duomenų rinkimo metodas – miesto gatvių fotodokumentacija, leidžianti atlikti vaizdinę analizę. Antrajame etape duomenys surinkti, atliekant pusiau struktūruotus kokybinius interviu. Surinkta medžiaga iš vienos pusės leido pateikti gausias teorinio modelio iliustracijas, iš kitos pusės – pateikė papildomas išvalgas, kurios ne tik praturtina modelį, bet ir kelia prielaidas tolimesniems tyrimams.

Terminologinė pastaba. Dalis kūrinų, kuriais remiamasi šiame darbe, yra išversta į lietuvių kalbą, todėl darbe pagal galimybes naudojama vertimuose įtvirtinta terminologija. Tačiau lyginant vertimus su originalais iškilo poreikis patikslinti vienos sąvokos vertimą, kad būtų išvengta prasmės iškreipimo ir nenuoseklus terminų taikymo. Tai – *galios* sąvoka M. Foucault ir J. Baudrillardo tekstuose, atitinkamai, „Disciplinuoti ir bausti arba kalėjimo gimimas“ (vert. M. Daškus, 1998) ir „Simuliacijos ir simuliakrai“ (vert. M. Daškus, 2009).

Originaluose (Foucault, 1975; Baudrillard, 1981) naudojamas prancūziškas žodis „pouvoir“ atitinka angliškąjį „power“ (taip ir išverčiama, pavyzdžiui, Baudrillard, 1983) ir lietuviškąjį „galia“. Tuo tarpu abiejų tekstų lietuviškuose variantuose beveik nuolat naudojamas vertinys „valdžia“. Ši sąvoka, lyginant su „galia“ yra pernelyg konkreti ir asocijuojasi, visų pirma, su institucionalizuota, politinėje arenoje veikiančia galia, kuri turi aiškiai apibrėžtas funkcijas, o jos veikla ribojama visuomeninio susitarimo – aiškaus teisinio reglamentavimo. Ši reikšmė ne visai atitinka prasmę, kurią „pouvoir“ sąvokai suteikia autoriai, kaip tik pabrėždami jos abstraktumą, nevienareikšmišką pasklidimą visuomenėje, permatomumą ir nesuvaldomumą. Versti „pouvoir“ kaip „galia“ rekomenduoja ir žodynai, pavyzdžiui, „Prancūzų-lietuvių kalbų žodynas“ (Juškienė ir kt., 1976, p. 713). Todėl šiame darbe cituojant Foucault ir Baudrillardo darbus bus laikomasi termino „galia“ naudojimo.

Post scriptum. Norėčiau padėkoti žmonėms, kurie buvo svarbūs darbo rašymo metu: Ve už kovos dvasią, Audriui N. už fotoaparata, Linui B. už ekskursiją po Berlyno virtuves, Antje, Eiko ir Irynkai už pastoges svetimuose miestuose, Veronikai U., Agnei G., Regimantui J. ir Opit už kolegiškumą, „Socialios sociologijos“ ir „Sociokino“ komandai už veiksmą šalia minties, Diamandai Galas ir grupei „Les *istes“ už garso takelį, Ingridai Gečienei už vadovavimą, palaikymą ir patarimus, būsimam recenzentui už skaitymą ir miestams už jų magiją.

1. ĮVIETINTA SOCIOLOGIJA: SOCIOLOGINĖS ERDVIŠKUMO SAMPRATOS

Įvairių sričių miesto tyrimai kaip visuma yra apibrėžiami kaip *miesto studijos* (angl. *urban studies*). Šis pavadinimas atspindi tarpdalykinį miesto studijų pobūdį ir tai, kad viena iš pamatinių problemų, su kuria susiduria miesto sociologai, yra nustatyti tinkamą santykį tarp sociologijos ir kitų disciplinų, tiriančių erdvę bei žmogaus santykį su erdve, pavyzdžiui, su geografija, psichologija, architektūra, urbanistika, miesto semiotika. Kitaip tariant, kokie erdviniai aspektai turi būti laikomi *sociologijos* tyrimo objektu? Šio darbo rėmuose svarbu visų pirma atsakyti būtent į šį klausimą, nes darbo tema yra glaudžiai susijusi su erdve – miesto viešosiomis erdvėmis – bei tais galios santykių aspektais, kurie turi įtakos miestelėnų erdvinėms praktikoms.

Erdvių nagrinėjimas tampa sociologiškai svarbus, kai jų materialus pavidalas ir platesnis kultūrinis kontekstas siejamas su socialinėmis praktikomis ir visuomenės struktūromis. Toks susiejimas leidžia kelti dvejopo pobūdžio problemas: viena vertus, tirti, dėl kokių socialinių procesų *kuriamos* vietos bei erdvės, kita vertus – koks vietų bei erdvių *poveikis* socialiniams procesams. Tyrimai apie vietų bei erdvių kūrimą apima galių, formuojančių vietas, studijas; jų kūrimą kaip profesionalią praktiką; fenomenologinį požiūrį į paprastų žmonių, sąveikaujančių tam tikrose vietose, patirtis ir jauseną. Vietų bei erdvių poveikio socialiniams procesams problematikos laukas platesnis: diskutuojama apie tai, kaip vietos legitimuoja socialines struktūras, skirtumus bei hierarchijas; tampa tarpasmeninės sąveikos, socialinių tinklų ir kolektyvinio veiksmo arenomis; įkūnija kultūrinės normas, identitetą, atmintį ir vertybes, neturinčias kitos materialios išraiškos (Gieryn, 2000, p. 468 – 482).

1.1. Vietos ir erdvės – apibrėžimų perskyra

Viena svarbiausių terminologinių perskyrų *įvietintoje* sociologijoje yra skirtumas tarp „vietos“ ir „erdvės“ sąvokų. Thomas F. Gierynas apžvalginiaame straipsnyje apie vietos reikšmę sociologijai (2000) pateikia nuomonę, kurią dažnai cituoja vėlesni autoriai. Jis teigia, kad *erdvė* yra geometrinė abstrakcija, o *vieta* – tai erdvė, užpildyta „prasmingais“ objektais, kuri atitinka tris kriterijus: turi konkrečias geografines koordinates, yra fiziškai materialu (tai reiškia, kad socialiniai procesai įprasminami per daiktus) ir turi būti apgyvendinta veikiančiųjų subjektų, kurie ją konstruoja, interpretuoja ir sąmoningai suteikia jai reikšmę (Gieryn, 2000, p. 464 – 465). Šie *erdvės* ir *vietos* apibrėžimai tarpusavyje nesubalansuoti: Gierynas laiko *erdvę* „geometriniu abstrakcija“ ir atsisako ją toliau nagrinėti, o *vietai* priskiria „konkretumą“, kuriuo aprėpiamas ir fizinis, ir socialinis lygmuo – tarsi viskas, kas intuityviai vadinama *vieta*, turi privalomą socialinį matmenį. Vadovaujantis tokia logika, nelieka termino, kurį galima pritaikyti vietoms, kurios yra daugiau nei geometrinė

abstrakcija, bet neatitinka trečiojo *vietos* kriterijaus iš Gieryno apibrėžimo. Pavyzdžiui, tai galėtų būti apleistas vienkiemis, apie kurį nėra išlikę nei gyvų prisiminimų, nei kitų sąsajų su realiai gyvenančiais žmonėmis. Jis yra perdėm *konkretus*, kad būtų pavadintas *erdve*, bet tuo pačiu metu – nepakankamai *socialus*, kad atitiktų *vietos* termino reikalavimus.

Priešingai su minėtomis probleminėmis sąvokomis pasielgia Michel de Certeau (1984, p. 117 – 118), kuris siūlo *vietas* traktuoti kaip erdvinius išsidėstymus, kur kiekvienas objektas turi konkrečias, tik jam priklausančias koordinates, taigi savo „tikrąją vietą“, kurios negali dalintis su kitu objektu. *Vietos* – tai objektai, kurie išsidėsto santykinai vienas kito atžvilgiu. Tuo tarpu *erdvę* sukuria trajektorijos, kurias nuolat braižo ir perbraižo judrūs, sąmoningi kūnai, turintys krypties, veikimo greičio ir laiko vektorius. *Vietą* apibrėžia stabilūs kintamieji, *erdvę* – laikini kintamieji. *Vietos* ir *erdvės* santykis apibūdinamas teiginiu, kad „*erdvė yra praktikuojama vieta*“ (de Certeau, 1984, p. 117).

Būtent de Certeau *vietos* ir *erdvės* perskyra leidžia tyrėjui skirti konkrečių, stabilių *vietaų* pokyčius nuo to, kas vyksta *tarp* jų. Gieryno universalizuojanti *vietos* sąvoka paranki tuo atveju, jeigu tiriama faktinė informacija, o ne kaitos procesai. T. Gierynas, siūlydamas savo apibrėžimus neatsižvelgia į svarbiausią aspektą, kurį leidžia įvesti de Certeau: atskirti *vietą* kaip statišką veiksnį nuo dinamiškai kuriamos *erdvės*, o žvelgiant iš subjekto pozicijų – atskirti stabilų *savo vietos turėjimą* ir *patyrimą kitiems priklausančių vietų*, kurios tokiu būdu tampa *erdvėmis*. Ne viskas, ką galima vadinti *vieta* gali savaime tapti *erdve*. Tam svarbu, kad ji būtų *praktikuojama*, ja turi būti naudojamosi ne tik pagal objektyvias, iš anksto nustatytas taisykles, bet ir remiantis subjektyviais, spontaniškais patyrimais. Priešingu atveju, *vieta* išlieka „tik“ *vieta*, ji nesuauga su kitų ją supančių *erdvių* audiniu. Apibendrinant, tai reiškia, kad *erdvė* pagal apibrėžimą yra nuolat kintantis reiškinys, o *vieta* – pastovus, nors bėgant laikui kaitos procesai gali veikti tiek *vietaų*, tiek *erdvių* struktūras.

De Certeau *vietaų* ir *erdvių* atskyrimas parankus ir dėl tos priežasties, kad jis gali būti pritaikomas nepriklausomai nuo nagrinėjamo mastelio. *Erdvės* ir *vietos* yra vienas kitą gaubiantys sluoksniai: *erdvės* sukuriamos aplink *vietas*, kuriose kuriasi *erdvės*, *vietos* yra *erdvėse*, kurios įsikūrusios tam tikrose *vietose*. Pavyzdžiui, miesto masteliu *vietos* yra rajonai, kvartalai, pastatai, o *erdvės* – tai pastatus supančios gatvės, aikštės, dykros, kuriose juda ir veikia individai. Pastatas irgi sudarytas iš atskirų *vietaų* – butų, kavinių, krautuvių, kurias apibūdina išplanavimas ir materialūs daiktai, aplink kuriuos išsidėsto žmonių funkcionavimo *erdvės* – koridoriai, pokalbių kambariai, balkonai. Geras tokios rekursijos pavyzdys yra prekybos ir pramogų centras: pats prekybos centras yra konkreti *vieta* – pastatas mieste, aplink jį yra išsidėsčiusi chaotiška automobilių stovėjimo aikštelės *erdvė*. Prekybos centro vidus imituoja miesto gatvių *erdvės*, abipus kurių išsidėsčiusios krautuvės ir kitos paslaugų bei pramogų zonos – *vietos*.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad *vietos* ir *erdvės* nėra griežtai viena nuo kitos atribotos. Tai abstrakcijos, kurių tikslas – atskirti žmonių erdvines praktikas nuo išankstinių aplinkybių, kurios tas

praktikas struktūruoja. Pavyzdžiui, buto atžvilgiu *virtuvė* yra viena iš *vieta*, bet tuo pačiu metu ji yra ir *virtuvės erdvė*, kurioje bendrai valgoma, geriama, ketvirtą valandą ryto planuojamos revoliucijos ir pan. Taip pat *vietos* gali tapti *erdvėmis*, o *erdvės* – *vietomis*, priklausomai nuo to, kas yra veikiantysis individas. Pavyzdžiui, privačios firmos darbuotojai, turintys raktą nuo savo įmonės būstinės, gali įeiti į ją ir veikti joje kaip *erdvėje*, tuo tarpu visiems kitiems praeiviams tai bus užrakintos durys – tik *vieta*, pro kurią tenka praeiti, bet ne joje veikti.

Būtent de Certeau *erdvės* sąvokos apibrėžimas ir jos atskyrimas nuo *vietos* leidžia pabrėžti *socialinį* elementą įvairiose miestietiško gyvenimo srityse, tokiose kaip architektūra, komercija, materialioji kultūra ir kitos.

1.2. Georgo Simmelio įvietintos sociologijos įžvalgos

Pirmas klasikinis autorius, skyręs dėmesio sociologijos įvietinimo problemai, „vietos vietai“ sociologijoje buvo Georgas Simmelis. Ankstesni autoriai, pavyzdžiui, vienas iš ankstyvųjų sociologijos pirmtakų Ch. Montesquieu, vietą traktavo kaip makro lygmens veiksnį, superstruktūrą, kuri formuoja socialines struktūras, o šios, savo ruožtu, lemia visą socialinį gyvenimą. Pavyzdžiui, Montesquieu teigimu, valstybės įstatymai turėtų atitikti jos geografinės charakteristikas bei klimatą. Karlas Marxas nagrinėjo vietas (pavyzdžiui, miestus-valstybes, amatų miestus arba konkrečias modernias šalis) kaip politinius-ekonominius darinius, kuriuose vyravo skirtingi gamybos būdai, o Maxas Weberis – kaip institucijų ir bendruomenių visumą.

Jiems prieštaraujančio G. Simmelio teigimu, tapatinti „formalias sąlygas, be kurių tam tikri įvykiai negalėtų įvykti“ su tų įvykių priežastimis yra ydinga (Simmel, 2007, p. 209). Skirtingai nei jo pirmtakai, Simmelis *vietos* arba *erdvės* sąvoką traktavo kaip mikro lygmens veiksnį, kuris yra priklausomas nuo veikėjo. Pati savaime erdvė nekuria socialinių santykių, tačiau socialiniai santykiai užsimezga kai tam tikrą erdvę paveikia galia, kai erdvei suteikiamas *psichinis* turinys. Simmelis pabrėžia, kad „visuomeninę reikšmę turi ne erdvė, o iš sielos išplaukiantis jos dalių skaidymas ir jungimas“ (Simmel, 2007, p. 210). Tai reiškia, kad erdvės ir vietos, kaip socialinių santykių vystymosi kontekstas, yra nuolat kolektyviai kuriamos ir perkuriamos, tad kiekvieno individo santykis su jomis yra dvipusis. Kitaip tariant, kaip Simmelis parodo pavyzdyje apie valstybinių ribų nustatymą, ne erdvė sukelia sociologijai aktualius padarinius, o „sociologiniai“ faktai išreiškia save per erdvę (Simmel, 2007, p. 213).

Simmelis analizuoja erdvės ir miesto socialinio gyvenimo poveikį, anticipuodamas vėlesnių autorių požiūrius, kuriais toliau remiamasi šiame darbe. Jis išskiria tokią kategoriją kaip teritoriškumas, t. y. tam tikro darinio (institucijos, grupės, struktūros) santykis su erdve, kuris gali būti trejopas: arba *anterdvinis* (plg. *antlaikinis*) – neturintis nieko bendro su erdve, užtat kuriantis vienodą santykį su bet kuriuo jos tašku, arba *solidarus* (plg. *amžinas*) su erdve, arba užimantis

tarpinę pozicijų tarp šių dviejų teritoriškumo skalės kraštutinumų (Simmel, 2007, p. 212). Nuo erdvės visiškai nepriklausomo anterdvinio darinio idealusis tipas – bažnyčia, o absoliučiai solidaraus su erdve – valstybė, kuri „valdo kokią nors teritoriją, jeigu ji valdo visus tos teritorijos gyventojus. (...) [K]ad ir kokioje šios teritorijos vietoje bus tas ar kitas asmuo, jis vis tiek bus valdinsys. Iš (...) taškinių galimybių begalybės teritorijos aukščiausiosios valdžios sąvoka padaro kontinuumą (...)“ (Simmel, 2007, p. 242).

Vėlesnių teoretikų darbuose konkrečios bažnyčios, valstybės ir kitų darinių sampratos vis dažniau pakeičiamos jas visas apjungiančia abstrakčia *galios* sąvoka. Prancūziškame galios diskurse svarbus nebe atskirų institucijų ir socialinių grupių, bet galios kaip visumos santykis su erdve. Pavyzdžiui, galios santykių kaitą, pereinant nuo visiško solidarumo su erdve prie visiško anterdviškumo, skirtingais vektoriais nagrinėja Michelis Foucault, Jeanas Baudrillardas bei Michelis de Certeau. M. Foucault (1998) galią universalizuoja ir suteikia jai galimybę veikti kiekviename kūne, taigi, kiekviename teritorijos taške, kuriame yra erdvę suvokiantis žmogus, o J. Baudrillardas (2009) – atvirkščiai, nagrinėja priverstinį anterdviškumą – teritorijos „mirtį“, kai teritorija praranda visus savo referentus.

Fenomenologiniu požiūriu svarbus G. Simmelio nagrinėjamas juslių, ypač – regos ir klausos, poveikis žmonių bendravimui. Pavyzdžiui, didmiesčio erdvės, įveikiamos viešuoju transportu, ypatingos tuo, kad „iki tol (...) žmonės apskritai neatsidurdavo tokioje padėtyje, kad jie minutes ir valandas galėtų ar turėtų vienas į kitą žiūrėti vienas su kitu nesikalbėdami“ (Simmel, 2007, p. 224). Tai – apčiuopiama heterogeniško, laisvo ir anonimiško didmiesčio gyvenimo kasdienybė.

Analizuodamas kasdienio gyvenimo kaitą moderniam 20 a. pradžios Vakarų Europos didmiestyje, G. Simmelis iškelia nuolatinės įtampos klausimą. Vienoje priešstatos pusėje – „be galo lengvas“ kasdienis gyvenimas, kai kiekvienas gali rasti bendraminčių, netrukdomas realizuoti savo interesus, gyvenimo būdą ir kitas individualias laisves, kurias įgalina didmiesčio gyvenimo heterogeniškumas. Iš kitos pusės patiriamas instrumentalus, racionalizuojamas beasmeniškumas, kuris sąlygoja augantį individo poreikį bet kokia kaina atkreipti į save kito dėmesį. Būtent didmiestis, šiuo atveju – teigiama prasme, leidžia vienai šalia kitos egzistuoti individualizmo ir egoizmo, pritaipymo ir siekio išsiskirti priešingybėms. Autorius primena, kad tokiu atveju nedera užsiimti teisėjo pozicijos ir vienam ar kitam aspektui teikti pirmenybę (2007, p. 296 – 298). Ši metodologinė pastaba reikšminga analizuojant galios vaidmenį miesto gyvenime. Teoriniai galios modeliai paprastai užsiima aiškia pozicija – remiasi arba socialiniu konfliktu, arba konsensusu. Tuo tarpu jų derinimas miesto plotmėje suponuoja, kad nagrinėjant miestą parankiau derinti šias perspektyvas. Galios interpretacijos, kurios iš pirmo žvilgsnio atrodo tarpusavyje nesuderinamos *gali* būti tinkamos naudoti kartu, nagrinėjant tuo pačiu metu, tose pačiose miesto erdvėse vykstančius reiškinius.

2. GALIOS CIRKULIACIJOS MODELIO DALYVIAI

2.1. Michel Foucault: disciplinuojanti galios prigimtis

M. Foucault veikalo „Disciplinuoti ir bausti“ tezė – 18-19 a. įvykęs Vakarų visuomenės lūžis, po kurio ji tapo paremta *disciplinuojančiais* santykiais. Autorius detaliai nagrinėja, kaip šis pokytis pasižymėjo perėjimu prie kalinimo kaip pagrindinės bausmės už nusikaltimus. Tačiau, anot Foucault, pasikeitė ne tik Europos teisinė sistema, bet ir visas socialinės struktūros funkcionavimas. Be to, kelios disciplinuojančios visuomenės savybės glaudžiai siejasi su miesto plėtra ir miestietišku gyvenimu: disciplina daro įtaką individų erdviniam pasiskirstymui, architektūra tampa kontrolės priemone, plinta panoptinis „visuotinis sekimas“ (kuris dabar, ko gero, yra dar labiau paplitęs ir matomas, nei M. Foucault gyvenimo laikotarpio „stebėjimo“ praktikos).

M. Foucault apibrėžia discipliną kaip dominavimo formą, kai kontrolės objektas, pavyzdžiui, kūnas, skaidomas į kuo smulkesnius elementus, kuriems taikomi efektyvumo, naudingumo ir paklusnumo reikalavimai ir subreikalavimai. Individas Foucault vadina *kūnais*, o disciplinuojantį poveikį lemia glaudus ryšys tarp individo paklusnumo ir jo veiklos efektyvumo, vadinamas politine anatomija: „[kūnai užvaldomi] ne tik tam, kad darytų tai, ko iš jų norima, bet ir tam, kad veiktų taip, kaip norima, nurodytais būdais, nurodytu greičiu ir efektyvumu“ (Foucault, 1998, p. 168). Kontroliuojamas, nuolat racionalizuojamas ir optimizuojamas kokio nors veiksmo atlikimo procesas iš anksto numato ir jo rezultata. Tuo tarpu atvirkštinis variantas – vien galutinio rezultato nustatymas – ne visada pasiteisina, nes to paties rezultato galima siekti skirtingais būdais, taip pat ir neefektyviais arba neracionaliais.

Disciplinuojami individai ilgą laiką (iki 17 – 18 a.) yra marginalizuojami ir atskiriami specialiose institucijose – kalėjimuose, ligoninėse, amatininkų dirbtuvėse. Vėliau disciplinavimo mechanizmai persmelkia visas gyvenimo sritis ir tampa disciplinuojančios visuomenės pagrindu (Foucault, 1998, p. 247). Disciplina yra internalizuojama ir plinta į visas gyvenimo sritis, „tampa visuotinai priimta formule“, užtikrina naudingų individų gamybą, išėina už institucijų ribų ir yra taikoma valstybiniu mastu per nuolatinį stebėjimą, fiksavimą, asmens duomenų rinkimą ir dokumentavimą (Foucault, 1998, p. 229; p. 248 – 255). Tokioje visuomenėje pagrindinė galios savybė yra jos nepastebima, tinklinė skvarba, galia yra „daugiaveidė, automatinė ir anoniminė“, paremta, visų pirma universaliu panoptiškumu, o ne smurtu (Foucault, 1998, p. 213). Tuo pačiu metu, kūnai yra individualizuojami požymiais, pagal kuriuos jie devijuoja nuo neįgyvendinamai idealios normos. Čia galima matyti teorinį atsaką Simmeliui: didmiesčio gyventojų „tikrasis veidas“ – „individualumas“, turėjęs suteikti laisvės pojūtį anoniminėje masėje, iš tikrųjų yra iliuzija, šalutinis disciplinavimo (diagnozavimo, dokumentavimo...) produktas, galintis tokį procesą tik sustiprinti (Foucault, 1998, p. 231). Šioje dominavimo scheme, miesto architektūra yra viena iš

kontrolės priemonių, įgalinanti stebėjimą ir koreguojanti elgesį. „Bausmės“, „kalinimo“, „galios tinklo“ ar „įtinklintos galios“ miestas (Foucault, 1998, p. 365) – tokias metaforas baigdamas „Disciplinuoti ir bausti“ parenka Foucault miestui, kurį siekiama sukurti disciplinuojančioje visuomenėje. Z. Baumanas antrina: „Galios deteritorializacija eina ranka rankon su vis griežtesniu teritorijos struktūrinimu“ (2002, p. 36).

Šiuolaikinėse miesto studijose viena iš konkrečių nematomos, universalios galios išraiškų, dar įvardinama kaip „neakivaizdi“ galia, vadinama gundančia (angl. *seductive*) arba gaubiančia (angl. *ambient*). Tokios galios efektyvumas viešojoje vietoje paremtas būtent tuo, kad ji nėra fiziškai išreiškiamą kaip galia (Allen, 2006, p. 442) ir yra būdinga naujoms privačių viešųjų vietų, t. y. komercinių kompleksų, formoms. Pavyzdžiui, tai gali būti šalia korporacijos dangoraižio įrengta atvira aikštė su kavinėmis ir firminėmis krautuvėms, kuriose reklamuojama tos pačios korporacijos gaminama produkcija. Vizualiai tokia vieta simuliuoja tradicinės, nekomercinės viešosios erdvės išsidėstymą ir funkcijas, o charakteristikos, kurios įprastai būtų traktuojamos kaip dominavimo ir atskyrimo įrankiai (tarkim, atskyrimas nuo gatvės), yra naudojamos tam, kad pritrauktų, o ne atstumtų lankytojus, patrauktų jų dėmesį ir „sugundytų“ užsukti praleisti laiką.

Visai kitokia strategija vadovaujasi įprasti prekybos ir pramogų centrai, kuriantys su lankytojais dominavimo santykius. Jų erdvės yra aiškiai atskirtos nuo aplinkos (šią funkciją dažnai atlieka didelį plotą užimančios automobilių stovėjimo aikštelės), akivaizdžiai matomas saugumo personalas ir vaizdo stebėjimo kameros. Lankytojų elgesys griežtai reguliuojamas draudimais – pavyzdžiui, fotografuoti arba šalia įėjimų rengti pilietines akcijas. Tuo tarpu apgaubiančioji galia remiasi ne atribojimo, o emocinės reakcijos konstravimo logika (Allen, 2005, p. 445). Tokios galios patyrimas yra fenomenologinis – jaučiamas visų pirma kaip asmeninis pojūtis, o ne išorinis spaudimas. Jį sąlygoja natūraliai priimamas santykis su aplinka, taigi, tokia galia yra neišreikštinė, neturi akivaizdžiai išskiriamų išorinių atributų. Skirtumą nuo įprastos viešos erdvės užtikrina šešėlinis galios šaltinis, kurį galima nustatyti tik dekonstruojant erdvės sukūrimo tikslus, priemones ir autorius.

2.2. Pierre Bourdieu: kapitalo turėjimas kaip galios šaltinis

Foucault teigimu, galia yra anoniminė, nematoma ir visuminė. Tokia koncepcija charakterizuoja galios prigimtį ir jos funkcionavimą, tačiau nepaaiškina, kaip veikia dominuojantis elitas. Foucault koncepcija egalitarinė – tarsi visų veikėjų pozicija vienas kito atžvilgiu būtų vienoda, išskyrus tai, kad dalis jų atlieka kontrolės įrankio vaidmenį, suteikia kontrolei „kūną“, o kiti, valdomi „kūnai“, gyvena savo gyvenimą, neužimdami šios padėties. Tiek vieniems, tiek kitiems galioja tie patys disciplinos ir efektyvumo reikalavimai, kontroliuojančiojo pozicija disciplinuojančios galios akivaizdoje nesuteikia privilegijos. Tuo tarpu didžioji dalis akademinio

galios diskurso yra nukreipta būtent į dominuojančiųjų ir subordinuotųjų perskyrą: apibrėžiami hierarchinės veikėjų klasifikacijos kriterijai (pavyzdžiui, klasės, gyvenimo būdai), analizuojama konfliktu arba konsensu paremta sąveika.

P. Bourdieu lauko teorijoje socialinio veikėjo galia apibrėžiama per jo kaupiamą ir „lauko žaidime“ naudojamą įvairių rūšių kapitalą – ekonominį, socialinį, kultūrinį, simbolinį (Bourdieu ir Wacquant, 2003, p. 128 – 151). Priklausomai nuo skirtingų laukų logikos, skirtingos kapitalo rūšys juose įgyja ypatingą svarbą. Be to, vienos rūšies kapitalas potencialiai gali būti iškeistas į kitą. Bet kuriame lauke veikėjo poziciją kitų veikėjų atžvilgiu nulemia du požymiai. Pirma – *kiek* veikėjas turi kapitalo, lyginant su kitais veikėjais. Antra – *kokio* kapitalo turi veikėjas, kitaip tariant, kiek jo turimų kapitalų struktūra atitinka tą struktūrą, kurią palankiausia turėti duotuoju laiku duotajame lauke. Nuo veikėjo vidinių nuostatų priklauso, kaip jis išnaudoja savo kapitalus, „žaisdamas“ jais tam tikrame lauke. Tos pačios taisyklės galioja ir bendrame galios santykių lauke.

Kai kurie miesto teoretikai išskiria globaliųjų galios elitų, lemiančių, kaip yra gyvenama konkrečiame mieste, kategorijas. Jie nesiremia P. Bourdieu, tačiau jų išskiriamos kategorijos atitinka jo kapitalo rūšių klasifikaciją. Pavyzdžiui, vienas teoretikas, Leslie Sklair, galios elitus pavadina „transnacionaline kapitalistų klase“. Pabrėžiama, kad kol kas ji tebesiformuoja ir yra skirstoma į keturias grupes, priklausomai nuo to, kokioms institucijoms priklauso ir kokius miesto kaitos procesus valdo grupės nariai (Sklair, 2006, p. 24 – 25; Zukin, 2009, p. 546). Šios kategorijos atitinka Bourdieu kapitalo rūšių klasifikaciją. Tai – verslo korporacijų atstovai, politikos veikėjai, rinkodaros bei medijų agentai ir technologijų ekspertai. Pirmųjų veikla remiasi finansiniais ištekliais, jie geriausiai žaidžia ekonominės įtakos sferose, taigi – Bourdieu terminais – pirminis jų kaupiamas kapitalas yra ekonominis. Politikai, atstovaujantys rinkėjų, lobistinių grupių ir kitus interesus, savo veikloje pasikliauna socialinio tinklo kūrimo principu – visų pirma, dėl to, kad palaikyti tokį ryšį yra suinteresuoti patys atstovaujantieji, visų antra, dėl to, kad rinkiminės kampanijos sėkmė priklauso nuo tikrų, tariamų arba virtualių socialinių tinklų kūrimo, kuomet balsavimas – tiesiog technologija, leidžianti apskaičiuoti kiekvieno politiko socialinio tinklo aprėptį. Todėl politikų pagrindinis kapitalas – socialinis. Rinkodaros ir masinių medijų sferoje, visų pirma, kontroliuojamas kultūrinis kapitalas – palaikomos dominuojančios kultūros (dažniausiai – vartotojiškos) vertybės ir sklaidos mechanizmai. Ketvirtoji grupė – technologijų ekspertai. Tai – architektai, urbanistai, savivaldos atstovai ir kiti, kurie turi kompetenciją paversti ankstesnių trijų grupių suplanuotus projektus. Jie šioje schemoje atlieka pagalbinių, instrumentinių vaidmenį, nes užtikrina tik sprendimų įgyvendinimą, o ne jų priėmimą. Šių veikėjų laukas tiesiogiai priklauso nuo trijų pirmųjų ir yra jiems pavaldus.

Ketvirtoji P. Bourdieu išskirta kapitalo rūšis – simbolinis kapitalas. Simbolinis kapitalas yra socialinės pozicijos legitimacijos priemonė, į kurią galima mainyti turimą ekonominį, socialinį ar kultūrinį kapitalą. Simbolinio kapitalo turėjimas įgalina veikėją taikyti simbolinės prievartos

mechanizmus. Išskirtinis šio proceso bruožas yra tai, kad subordinuotasis tampa dominuojančiojo bendrininku, jeigu simbolinės prievartos taikymas atitinka tam tikras subordinuotojo kognityvines schemas (Bourdieu ir Wacquant, 2003, p. 212 – 213). Bourdieu teigimu, įtampą tarp įvairias galios pozicijas užimančių agentų įkūnija simbolinės kovos. Tai reiškia, kad agentai kovoja dėl teisės taikyti simbolinę prievartą, nes laimėtojas legitimuoja sau parankų tikrovės konstravimo ir supratimo būdą. Šios kovos gali būti dvejopos formos – objektyvios ir subjektyvios. Objektyvios kovos nukreiptos į asmens arba grupės įvaizdžio kūrimą, siekiant padaryti įspūdį, būti matomam, manipuluoti savo pozicija socialinėje sferoje. Subjektyvios kovos – tai kovos siekiant pakeisti pamatines sąvokas ir kategorijas, žodyną, sąmonės struktūras, kurios leidžia subordinuotiems suvokti ne tik socialinę sferą, bet ir visą aplinkinį pasaulį (Bourdieu, 1989, p. 20 – 21).

Organizuotas simbolines kovas, kurios yra ne spontaniškos, o kruopščiai planuojamos ir vyksta instituciniu, o ne individualiu lygmeniu, straipsnyje „Socialinė erdvė ir simbolinė galia“ (orig. „*Social Space and Symbolic Power*“) P. Bourdieu sieja, visų pirma, su *politinio* gyvenimo arena (Bourdieu, 1989, p. 21). Jis detalizuoja, kad valstybės politika – tam tikras *metalaukas*, kuriame cirkuliuoja valstybinės galios *metakapitalas* ir „turintieji įvairias kapitalo formas kovoja pirmiausia dėl galios valdyti valstybę, t. y. dėl valstybinio kapitalo, garantuojančio galią valdyti skirtingas kapitalo rūšis ir jo reprodukciją (...)“ (Bourdieu ir Wacquant, 2003, p. 151). Simbolinių kovų dalyviai nekuria fundamentaliųjų „lauko žaidimo“ taisyklių, tačiau nuo nusistovinės jų tarpusavio pusiausvyros arba jos kaitos priklauso, kaip keičiasi konkrečios vietovės ir epochos viešasis diskursas. Būtent juo savo ruožtu ne tik formuojamos, bet ir artikuliuojamos kasdienio gyvenimo praktikos.

Vienas iš pavyzdžių, kaip tai vyksta šiuolaikiniame mieste – *baimės* diskurso formavimas ir jo eskalavimas. Baimės diskursas eksploatuoja natūralų žmogaus poreikį jaustis saugiam – poreikį, kuris viešojo diskurso biržoje tampa pardavinėjamomis akcijomis, į kurias mainomi visų rūšių kapitalai, pavyzdžiui, ekonominis kapitalas iškeičiamas į saugumo priemones, kurios nuperkamos už pinigus. Kaip pažymi Nan Ellin, istoriškai miestai ilgą laiką buvo tapatinami su tvirtovėmis. Būdami už miesto sienų, gyventojai galėjo jaustis *saugesni* negu už jų (Ellin, cit. pg. Bauman, 2005, p. 164). Šiuolaikiniuose miestuose, lyginant su ikimoderniaisiais, fizinę grėsmę keliančių pavojų sumažėjo, tačiau bendras žmogiškas miestiečių poreikis jausti baimę ir ją sublimuoti išliko toks pats kaip ir anksčiau. Vadinasi, eksploatuoti baimės diskursą tapo pelninga visiems pagrindiniams urbanistinės viešosios sferos žaidėjams, o viešųjų erdvių gyvenimas yra toks „rizikingas ir nenusipėjamas“, kad jam reikia „įgyti imunitetą“ (Bauman, 2005, p. 162). Baimės diskursas legitimuoja įvairiausias priemones, kurios apsaugo nuo susidūrimo su „svetimaisiais“, „kitais“. „Nuosaikus“ tokio atskyrimo pavyzdys galėtų būti prekybos centras – ekonominio bei kultūrinio kapitalo privatizuota vieša erdvė, kuri siekia pritraukti kuo didesnę lankytojų srautą. Ji skirta visiems, išskyrus kelias nepageidaujamas kastas – tokias kaip benamiai arba politiniai aktyvistai.

Pavyzdys, dažnai nurodomas kaip radikaliausia šio proceso atmaina (pavyzdžiui, Bauman, 2005, p. 164; Irazabal, 2006; Low, 2006) – vadinamosios „aptvertos gyvenvietės“ (angl. *gated communities*), kuomet privilegijuotoji mažuma atskiriama ir saugoma nuo nepageidaujamos atsitiktinių praeivių daugumos – pašalinių nepažįstamųjų, kurie nenusipirko teisės naudotis ta pačia erdve. Baimės diskursu remiasi ir daugelis politinių bei administracinių sprendimų, įdiegiančių naujus miestovaizdžio elementus, kurie, savo ruožtu, labai greitai išplinta ir tampa tokie savaime suprantami, kad viešai nekvestionuojamas nei jų reikalingumas, nei jų poveikis miestiečių tarpusavio santykiams ir viešųjų erdvių socialumui. Keli pavyzdžiai – atitveriami ir rakinami gyvenamųjų pastatų kiemai; metaliniai spygliai ant suoliukų atlošų (sėdėti „ne pagal taisykles“ draudžiama); specialūs išsikišimai asfalte, trukdantys važinėti riedlentėmis; globaliai universalios stebėjimo kameros.

2.3. Michel de Certeau: kasdienio gyvenimo praktikos

Iki šiol aptarti galios modeliai vengia giliau analizuoti galios „adresato“ ar subordinuotojo pozicijas. Galios struktūros yra visagalės galutinio veikėjo atžvilgiu ir iš anksto determinuoja jo elgesį. Knygoje „The Practice of Everyday Life“ (1984), Michelis de Certeau už tai kritikuoja „vyraujančius“ galios diskursus, o ypač – M. Foucault ir P. Bourdieu požiūrius. De Certeau papildo ankstesnių autorių nuostatas kasdienio veikėjo elgesio analize. Pagrindinis skirtumas, lyginant su M. Foucault ir P. Bourdieu yra kalbėjimas apie kasdienį veikėją ne kaip apie visiškai bejėgį, beveidį subordinuotąjį galios sistemoje, o kaip apie įgalintą veikėją. Pirma, jis išskiria dvi sampratas, kuriomis apibrėžia galios šaltinių ir kasdienių veikėjų elgesio skirtumus: iš vienos pusės – dominuojančiai galiai būdingą *strategiją*, iš kitos – *taktiką*, kuria pasinaudoja kasdienis žmogus, „paprastas“ vartotojas, patirdamas galios poveikį. Antra, atskleisdamas *strategijų* ir *taktikų* skirtumus kasdieniame gyvenime, autorius parodo veikimo logikos skirtumus ir priešpastato *vartojimo* praktikas *gamybos* praktikoms. Kasdienio gyvenimo *taktikos* leidžia *vartotojams* priešintis iš anksto nustatytam daiktų naudojimui pagal paskirtį ir įgalina juos *improvizuoti* prieš galios strategijas. Trečia, de Certeau nagrinėja šių „įgalintų“ vartojimo praktikų ir galios strategijų erdvinį aspektą, funkcionavimo erdvėje skirtumus, kurie leidžia jiems egzistuoti lygiagrečiai.

Skirtingai nei kiti šiame darbe aptariami pagrindiniai autoriai (Foucault, Bourdieu, Baudrillardas), de Certeau analizuoja galios santykius iš individo – „paprasto žmogaus“ arba kasdienio gyvenimo praktikų perspektyvos: „The Practice of Everyday Life“ prasideda nuo dedikacijos „paprastam žmogui, kasdienybės didvyriui, anonimiškam herojui“ (de Certeau, 1984, p. v). Kasdienė tokio individo praktika – vartojimas – gamybos priešingybė. De Certeau prieštarauja autoriams, kurie teigia, kad vartojimas – tai dar viena gamybos rūšis – lūkesčių gamyba

(pavyzdžiui, Baudrillard, 2009). Jis įsitikinęs, kad vartojimas *gali* būti nekontroliuojamas, išradingas ir vykti ne pagal paskirtį. Norėdamas tai įrodyti, jis atskiria gamybą kaip galios strategijų valdomą procesą nuo vartojimo, paremto kasdienio gyvenimo taktikomis (de Certeau, 1984, p. 38 – 39).

Galios strategijoms būdingas *įvietintas* veikimas: santykiai yra išreiškiami ir valdomi, konstruojant fizinę erdvę ir nustatant, kur yra tinkama kiekvieno subordinuoto veikėjo vieta. Tuo tarpu taktika remiasi, visų pirma, ne erdvės, o laiko kriterijumi – kasdienybės „herojus“ turi sulaukti tinkamo momento, kada galima pasipriešinti dominuojančiai galiai ir vieną ar kitą iš principo kontroliuojamą kasdienybės aspektą panaudoti savo tikslams. Asmeninis veiksmas, diversija ir nukrypimas nuo nustatyto kurso yra įmanomi dėl nuolat besikeičiančių aplinkos sąlygų. Kad ir kokie smulkūs būtų jų svyravimai, kad ir kokie subtilūs pokyčiai, veikėjai sugeba jais pasinaudoti. Tereikia atpažinti tokią aplinkybių kombinaciją, kuri suteikia galimybę nustebinti, prajuokinti, apgauti ar išnaudoti daiktą arba situaciją ne pagal paskirtį. Skirtingai nuo galios strategijų, kasdienių taktikų veikimas nėra vientisas ir nuoseklus. Veikiau tai – trajektorija, kurią nubrėžia tarpusavyje nesusiję veiksmai, įgyvendinami su nuolatiniais pertrūkiais. Galios strategijos, nustato kiekvieno veikėjo (o visų pirma – galios šaltinio) „tikrąją vietą“ ir taip stengiasi įveikti laiko faktorių, tapti antlaikiškos ir nepriklausomos nuo aplinkybių kaitos. Vietos yra suskaldomos į fragmentus ir panoptiškai kontroliuojamos vizualinėmis priemonėmis. Galios sąlygojamas erdvinis žinojimas yra paremtas gebėjimu turėti, išlaikyti arba plėsti „savo tikrąją vietą“. Kasdienių praktikų taktikos, atvirkščiai, neturi geografinės autonomijos, nekontroliuoja jokios teritorijos, jos yra laikinos ir veikia svetimoje *Kito* arba *Kitų* erdvėje (de Certeau, 1984, p. 36).

Skirtingai nuo *diskursyvių* strategijų, taktikos yra *nediskursyvios*. Ikimodernios kasdienio gyvenimo praktikos buvo mitologizuojamos bei ritualizuojamos ir taip dalyvavo diskurse, o modernybėje jos yra tik *aprašinėjamos* (pavyzdžiui, mokslininko-etnologo) tam, kad jų diskursyvusis sluoksnis – mitai – būtų dekonstruoti ir privaloma tvarka atkerėti. Tokiu būdu, atkerinčioji modernybė sunaikina kasdienių praktikų galimybę būti diskursyviomis ir atima iš jų viešo balso teisę (de Certeau, 1984, p. 61 – 68). Strategijoms, kurios dominuoja diskursus, nenaudingos praktikos, kurios prieštarauja racionalumo idealams ir pažeidžia tiek paklusnumo, tiek efektyvumo reikalavimą. Todėl kasdienio gyvenimo praktikos niekada neprilygsta ir nėra lygiateisės nusistovėjusiai dominuojančiai galiai. Ir vis dėlto jos egzistuoja, tik pasiduoda ne *diskursyvumui*, o *naratyvumui* – ir tampa istorijomis, kurios dažniau fiksuojamos grožinėje, o ne mokslinėje literatūroje. Kasdienis gyvenimas remiasi ne legitimuotu ar institucionalizuotu žinojimu, o žinojimu, „kuris pats savęs neįsisąmonina“, be to, gali būti *estetizuojamas*, pavirsti nereflektuojamu stiliaus ar skonio elementu (de Certeau, 1984, p. 69 – 70).

Gamybos ir vartojimo santykiai de Certeau nuomone yra dialektiniai, o jų skirtis iš esmės atitinka skirtį tarp galios strategijų ir kasdienybės taktikų. Galios strategijos pateikia

smulkmeniškas, racionalizuotas ir turinčias užtikrinti efektyvumą disciplinos schemas, kurios organizuoja šiuolaikinio individo egzistenciją. Tiek kiekvieno objekto gamybai, tiek jo vartojimui nustatomos aiškios panoptinės taisyklės, valdančios net ir tas gyvenimo sritis, kurios turėtų priešintis racionalumui ir išlaikyti chaotiškumo dimensiją, pavyzdžiui, sportinės varžybos arba sunkiosios muzikos koncertai. Nepaisant požiūrio, kad vartojimas yra lūkesčių gamyba, pats vartojimo procesas vis dėlto išlieka neartikuliuotas, nereklamuojamas, „privatus“. Pavyzdžiui, leidybos ir rinkodaros industrija gali nustatyti išleisto produkto – knygos – auditoriją, turinį, formą, vykdyti reklamos kampaniją ir kitką, bet negali suvaldyti, kur, kaip ir kada knyga bus skaitoma – savo galutinę kasdienę patirtį su knyga kuria tik pats jos vartotojas. Tokias situacijas de Certeau išskaido į dvi problemines sritis. Pirma – santykis tarp gamybinio racionalumo ir vartotojiškos fantazijos, antra – skirtumas tarp realių kasdienio gyvenimo taktikų ir to, kaip jos strategiškai (ne)reprezentuojamos galios lauke (de Certeau, 1984, p. xx – xxiii). Būtent šios dvi įtampų poros struktūruoja santykį tarp dominuojančiųjų ir subordinuotųjų, galios šaltinių ir kasdienių veikėjų.

Naudojimasis sistemomis ne pagal paskirtį, instrukcijų nepaisymas, A. J. Greimo „manipuliacijos semiotika“, kurią de Certeau nurodo kaip įkvėpimo šaltinį (1984, p. 19), žaismingumas kaip kasdienės kultūros ir socializacijos elementas, *dovanų* ekonomikos priešpastatymas kapitalistinės ekonomikos logikai (de Certeau, 1984, p. 15 – 28) – visa tai yra būdai, kuriais skleidžiasi pasipriešinimo taktikos. Jos apibūdina kasdienybėje veikiančių individų trajektorijas, kurios individams vertingos pačios savaime, o ne dėl priešpastatymo galios strategijoms ar skleidžiamų vilčių jas pakeisti. Šios trajektorijos, anot de Certeau, negali būti nei iš anksto prognozuojamos, nei užprogramuojamos.

Kiekvienas kasdienei praktikai priskiriamas poelgis yra marginaliai savitas ir savitai marginalus. Tačiau marginalumas neprieštarauja „pasipriešinimo“ taktikų kasdieniškumui. Michelis de Certeau marginalumą sieja ne vien su deviacijomis, kuriomis pasižymi tik išrinktosios *mažumos*, o su *daugumos* praktika, su marginalumo „universalėjimu“, kurį autorius užtvirtina teiginiu „marginali grupė dabar tampa tylinčiąja dauguma“ (de Certeau, 1984, p. xvii). Čia neišvengiama netiesioginės nuorodos į J. Baudrillardą, kuris tylinčiąjai daugumai dedikavo esė, parašytą 1978-aisiais metais – porą metų anksčiau už de Certeau „The Practice of Everyday Life“. Baudrillardui daugumos tyla yra vienintelis išlikęs referentas, kraštutinis pasipriešinimas dominuojančios sistemos hegemonijai per absoliutų susitaikymą ir ignoravimą (Baudrillard, 2007, p. 47 – 49). De Certeau daugumos tyla, atvirkščiai, yra tik jos nediskursyvumo požymis, jos *nebylumas* diskurso struktūrose, o ne tylėjimas ar apatiškas, savanoriškas atsakymas veikti. Tai reiškia, kad kiekvienas veikėjas yra marginalas bent vienoje gyvenimo srityje, kad ir kokia smulkmeniška ar nereikšminga ji bebūtų.

Erdvinę strategijų ir taktikų skirtį de Certeau atskleidžia, palygindamas utopinę arba konceptualią miesto konstravimo viziją su realiu miesto gyvenimu, kuris sklinda kasdienių taktikų

trajektorijomis. Neoliberalios urbanistinės plėtros specialistų – ekspertų kuriamas miestas, kurį Foucault pavadintų disciplinuojančiu, privalo remtis erdvės racionalizavimu, sinchronizavimu, „moksliniu“ organizavimu, homogenizavimu bei smulkmenišku administravimu. Galios strategijos – atsako de Certeau – *gamina* disciplinuojančią erdvę, tačiau kontrolės mechanizmai tik nuslepia, o ne sunaikina ar pašalina nenumatytas šios erdvės *vartojimo* praktikas. Kitaip tariant, strategiškai kontroliuojamų *viėtų* tinklas egzistuoja *erdvėje*, kurios suvaldymas nepriklauso galios mechanizmų kompetencijai (de Certeau, 1984, p. 94 – 96). Kaip pavyzdį de Certeau aptaria vietovardžių svarbą – jeigu erdvė yra nesvetinga, vietovardžiai padeda joje orientotis ir kurti su vietomis asmeninius ryšius bei asociacijas, kurias autorius vadina „poetine geografija“ (1984, p. 103 – 105), kurią galima priešpastatyti jau minėtai Foucault „politinei anatomijai“. Taip, miestai *gali* būti projektuojami ir kuriami kaip svetimos arba bereikšmės („tikrovės dykumos“ prasme) vietos. Pastatų ir kitų elementarių urbanistinių elementų išdėstymas gali būti grėsmingas, painus, nesuprantamas, beveidis, eksploatuojantis baimės pojūtį. Tačiau elementarus pavyzdys, kaip tokios miesto erdvės yra ne(be)kontroliuojamai pakeičiamos – tai kalbinė praktika, kai konkrečios vietos, pastatai, paminklai ar kiti urbanistiniai elementai įgyja neformalius pavadinimus. „Susitinkame prie kumelio“ arba „Psichbaryje“ sako tam tikro amžiaus ir profesijos vilnietis ir jo kolega jį supranta, nors šios vietos nepažymėtos oficialiame žemėlapyje.

Paskutinis pavyzdys leidžia miesto kontekste sugrįžti prie kitos jau aptartos de Certeau kasdienių praktikų ypatybės – jų marginalumo. Marginalumas, šiuo atveju, reiškia, kad kiekviena kasdienė praktika yra intersubjektyviai suprantama nedideliame kiekiui veikėjų, tačiau bendras skirtingų praktikų skaičius yra didžiulis – mažų, antidisciplininių įpročių praktikavimas kaip reiškinys miestiečiams yra universalus. Mažos, siauros grupelės praktikuoja daug skirtingų marginalaus arba nekontroliuojamo elgesio rūšių. Heterogeniškumas (disciplinuojančiai homogenizuojančioje) šiuolaikinio miesto aplinkoje yra svarbus įvairovės ir autentiškų patirčių šaltinis (Amin, 2008; Zukin, 2009). Įvairovės miestas arba miesto įvairovė (angl. *multiplicity*) – specifinis terminas, apibrėžiamas kaip tam tikroms miesto erdvėms būdingas objektų, žmonių, veiklų įvairovės perteklius. Įvairovės perteklius lemia prisirišimą prie teritorijos, įsivietinimą, elgesio spontaniškumą ir novatoriškumą – tarpusavyje rezonuojančius veiksmus, skatinančius socialinę veiksmą (Amin, 2008, p. 15 – 22). Autentiškumas mieste – „tikros socialinės praktikos, susijusios su realiais pastatais bei žeme ir metaforinis karkasas, užtikrinantis pažeidžiamos gyventojų grupės teisę turėti savo vietą mieste“ (Zukin, 2009, p. 544). Jis turi būti suprantamas ne kaip kultūrinis erdvės užvaldymo instrumentas (tam tikrų lokalsios kultūros elementų išskyrimas iš kitų ir sudėliojimas į jiems tikslingai numatytą vietą), o kaip būdas individams įsišaknyti (arba juos išaknyti) įvairiose vietose ir tas vietas ne tik *vartoti*, bet ir jomis *gyventi* (Zukin, 2009, p. 551). Taigi, ne tik patvirtinamas kasdienio gyvenimo taktikų egzistavimas, bet ir pabrėžiama jų svarba visuomenei.

Trumpai apibendrinant strategijų ir taktikų savybes bei jų skirtumus, galima ją apibrėžti per viena kitai priešingų sąvokų poras, kurios pateikiamos lentelėje nr. 1.

Lentelė nr. 1. Galios strategijų ir kasdienių taktikų skirtumai

	Galios strategijos	Kasdienės taktikos
Santykis su individu	Homogenizavimas	Heterogenizavimas
Artikuliavimo būdas	Diskursyvumas	Naratyvumas
Santykis su laiku	Antlaikiškumas	Laikinumumas
Nepriklausomybė	Nuo laiko	Nuo vietos
Veikla	Gamyba	Vartojimas
Tikrovės vertinimas	Racionalumas	Fantazija
Erdviškumo logika	Vietos	Erdvės

2.4. Jean Baudrillard: centras ir periferija kaip galios santykių metafora

Disciplinuojančios galios sistemoje santykis tarp galios šaltinių ir kasdienių veikėjų arba galios strategijų ir kasdienybės taktikų gali būti gretinamas su Jeano Baudrillardo išskirtais centro ir periferijos santykiais, kurie apibūdinami per eksplozijos (plėtimosi) ir implozijos (susitraukimo) procesus (pavyzdžiui, 2009, p. 87). Šiuo atveju natūralus centro tikslas – kolonizuoti periferiją, atliepiantis Foucault galios siekį kolonizuoti kūnus.

Ekspansinis veiksmas, eksplozija juda iš centro į periferiją, vadinasi, praplečia centro galimybes ir didina jo galią, tuo tarpu periferija tampa pavaldi, subordinuota, nesavarankiška. Atvirkštinis procesas yra prievartinė implozija, kai vyksta susitraukimas. Centras nuolat mažėja, jis sunaikinamas kaip dominuoti ir plėstis galinti erdvė. Kyla klausimas, kas tokiu atveju įvyksta su periferija. Kaip potencialų atsakymą galima pasiūlyti du scenarijus: arba periferija taip pat yra sutraukiama centro link ir nyksta kartu su juo, arba ji kaip tik išsprūsta iš centro dominavimo akiračio, pranyksta kaip žinoma bei kolonizuota ar kolonizuotina erdvė ir susigrąžina nematomumo, nepažinumo, marginalumo statusą. Baudrillardas tiesiogiai neatsako į klausimą, kuris implozijos scenarijus, jo nuomone, įvyksta – jis tik įvardina, kad implozijos jėga panaikina dialektinį santykį tarp galios šaltinio ir kasdienio veikėjo, tarp aktyvaus ir pasyvaus veikėjo, tarp turinio ir formos, tarp priežasties ir pasekmės (Baudrillard, 2009, p. 44).

Iš pirmo žvilgsnio galios santykių sunaikinimas atitinka pirmąjį implozijos scenarijų, kai analogiškai išnyksta dialektinė perskyra tarp centro ir periferijos sąvokų. Įvykus susitraukimui, nebelieka požymių, pagal kuriuos įmanoma vieną atskirti nuo kito. Tačiau lygiai taip pat centro ir periferijos perskyra nustoja galiojusi ir antrojo implozijos scenarijaus atveju, nes pati perskyra aktuali tik tuomet, kai periferija turi būti apibrėžiama per santykius su centru. Centrai susitraukus

išliekanti nematoma periferija – nebe periferija, o užribio erdvė, nebepriklausanti tai pačiai sistemai, kurios centre yra „centras“.

Sociumo implozijos padarinys – masės gamyba, o pati masė – „galutinis bet kokio socialumo produktas, sykiu darantis galą bet kokiam socialumui, (...) vis tankėjanti sfera, kur vyksta viso sociumo implozija“ (Baudrillard, 2009, p. 83). Vienintelė teigiama masės savybė Baudrillardiškoje tikrovėje – tai, kad masė, sukurta simuliacinės logikos ir nuolat jos apsupta, tampa jos veidrodžiu ir tai leidžia pasipriešinti simuliacijų lauko universalumui, nuolatinei prasmės implozijai. Masės privalumas – jos gebėjimas virsti destruktiviu pradū ir griauti hipertikrovės sudedamąsias dalis, pavyzdžiui, masinę kultūrą, pasiremiant jų pačių logika (Baudrillard, 2009, p. 80 – 84). Vadinasi, masė nėra visiškai bejėgė. Ji turi jeigu ne veiksmo, tai nereflektuojamo, nekritinio pasipriešinimo galimybę: masė „atliepia savotiška atvirkštine simuliacija, (...) mitas egzistuoja, tačiau reikia atsargiai tikėti tuo, kad žmonės juo tiki: štai kokie spąstai tyko kritinio mąstymo, būtinai darančio prielaidą, kad masės yra naivios ir kvailos“ (Baudrillard, 2009, p. 98). Tokiu būdu, Baudrillardas palieka šansą apginti antrąją implozijos scenarijų, kuris suteikia buvusiai periferijai naują užribio vaidmenį. Kaip „karas yra taika“, taip masė yra periferija, ji lieka užribyje, centrui palikdama atsivėrusią tuštumą, kurioje išnyksta galia.

Kai baigiasi tikrosios reprezentacijos sfera, diskursas tampa bejėgis. Tuo tarpu periferinė Baudrillardo masė nors ir nedalyvauja diskurse, bet gali netrukdoma konstruoti savo asmeninę tikrovės simuliaciją per de Certeau nagrinėjamus naratyvus. Vienintelė grandis, siejanti (buvusį) centrą su (buvusia) periferija yra materialūs tarpininkai, aptariami kitame skyriuje.

3. GALIOS SANTYKIŲ TARPININKAI IR MIESTŲ VIEŠOSIOS ERDVĖS

Ankstesniame skyriuje buvo aptariami galios cirkuliacijos proceso dalyviai – galios šaltiniai ir kasdieniai veikėjai, bei pati galia kaip visuomenės dedamoji, pasižyminti savitomis charakteristikomis. Paskutinis aptariamas elementas yra galios sklaidimo mediumas, tarpininkai – galios sklaidos priemonės, kurioms priskiriama simbolinė arba reali galios turėjimo teisė. Ikimoderniais laikais galios šaltinis ir kasdienis veikėjas susidurdavo per sąveiką – jeigu ne akis į akį, tai bent aiškiai įvardinant nusistovėjusius simbolinius ryšius. Pavyzdžiui, Foucault, teigdamas, kad ikimoderniais viešųjų egzekucijų laikais buvo ne nusikaltimas prieš nukentėjusią auką, o valdovo įžeidimas, už kurį ir buvo atkeršijama nusikaltėlio kūnui (1998, p. 59 – 60). Nagrinėjant galios santykių tarpininkus, visų pirma būtina atskirti dvi tokio tarpininkavimo formas – ši vaidmenį gali atlikti arba gyvas žmogus, arba materialus daiktas.

Visų pirma, tiek ikimoderniais laikais, tiek dabar tarpininkais tarp galios šaltinių ir kasdienių veikėjų buvo individai, einantys tam tikras pareigas. Pagrindinis skirtumas tarp jų *tada* ir *dabar* – įgaliojimo pobūdis. Kareivis, saugantis viduramžių miesto vartus negali būti gretinamas su šiuolaikiniu kelių eismo patruliu. Iš pirmo žvilgsnio tiek vienas, tiek kitas yra įgalioti užtikrinti miestelėnų saugumą, tiek vienas, tiek kitas gali teisėtai taikyti prievartos veiksmus, tiek vienas, tiek kitas turi teisę duoti nurodymus. Tačiau viduramžių kareivio atveju, jis pats yra atsakingas už galutinį savo priimamą sprendimą, net jeigu tai sprendimas atimti įtartino bastūno gyvybę. Tokiu atveju kartu su kitais kareivio pareigybės atributais (uniforma, ginklu) jam paskirstoma ir nedidelė dalis galios šaltinio, suvereno disponuojamos galios. Tuo tarpu šiuolaikiniai socialinės kontrolės vaidmenys, kurie suteikia vienam subjektui galią įsakyti kitam bendrapiliečiui bei daryti įtaką jo(s) elgesiui, iš tikrųjų *nėra* (kad ir mažos dalies) galios turėtojai. Jie – tik tarpininkai, negalintys savarankiškai priimti sprendimų, nes jų pačių veikla griežtai reglamentuojama ir kontroliuojama. Tikėtina, kad formaliai patruliuojančio kelių policininko elgesys greičiausiai bus kontroliuojamas akyliau ir griežčiau, nei pats policininkas gali kontroliuoti pro šalį pralekiančių vairuotojų elgesį.

Šiuolaikinis tarpininkavimas galiai praranda disponavimo ja aspektą, bet įgyja naują – automatizavimo dimensiją. Kasdiniame gyvenime susiduriame su konkrečiais galios skleidimo įrankiais, kurie yra ne individai ir ne abstraktūs galios skleidimo mechanizmai ar institucijos, kurias aptaria Foucault, o apčiuopiami, matomi, materialūs daiktai. Tai – daiktai, kurie atlieka tam tikrą galios medijavimo funkciją, pavyzdžiui elgesio stebėjimo (kameros), judėjimo kontrolės (šviesoforai), galios demonstravimo (saliutai), išpėjimo (informacinės lentelės su draudimais ir baudų nurodymais). Daiktai, ženklai ir simboliai, naudojami kaip galios tarpininkai, tobulėja ir nuolat dauginami tiek kiekybiniu požiūriu – vis daugiau jų įdiegiama, tiek kokybiniu požiūriu – jie atlieka vis daugiau, vis įvairesnių, vis smulkesnių funkcijų. Žinoma, išskyrus tokius (dar

pasitaikančius, bet ateityje išsprendžiamus atvejus) kaip „gyvas“ policininkas, kuris kol kas yra lankstesnis ir plačiau pritaikomas nei stebėjimo kamera, bei dar kurį laiką daug kartų pigesnis už policininką-robotą (nepaperkamą, nepavargstantį, efektyviai perprogramuojamą, prireikus – išjungiamą ir sandėliuojamą).

Kasdienio gyvenimo ribose iš esmės nėra būtina sutikti gyvą „tikrąjį“ galios šaltinį, nes jo fizinis kūnas nebesimbolizuoja galios. Atvirkščiai, priimdamas sprendimus ir juos transliuodamas, jis išspinduliuoja savo galią per specialiai tam tikslui sukurtus kanalus. Politikai, verslininkai, popkultūros įžymybės yra matomi ir girdimi, nuolat komunikuojantys bei komunikuojami – televizijoje, spaudoje, asmeniniuose tinklaraščiuose ir „Facebook“ tipo portaluose. Tačiau ir šiuo atveju jų galiai tiesiogine prasme tarpininkauja komunikacijos technologijos. „Gyvas“ susitikimas su galios skleidėju *n(eb)ėra* tas įvykis, kuris leidžia įsitikinti jo egzistavimu ar pakartotinai legitimuoti ir užtvirtinti jo turimą galią.

3.1. Simuliacinis galios santykių aspektas

Galios tarpininkavimo procesus, būdingus šiuolaikinei visuomenei, atspindi J. Baudrillardo galios implozijos ir simuliuojamos tikrovės koncepcijos. Baudrillardo „Simuliakrų ir simuliacijos“ tezės ir jų argumentai formuluojami metaforiškai, tačiau šių metaforų interpretacija atskleidžia aktualias tarpininkavimo galiai problemas. Kvestionuojama pati galia – arba galios galia – kaip socialinis reiškinys: „[apibrėžta galia] nieko negali padaryti šiam neapibrėžtam simuliacijos atsikartojimui, (...) kuriame pati [galia] baigia subyrėti virsdama [galios] simuliacija (nebesusijusia su savo tikslais bei uždaviniais ir atsidėjusia [galios] *efektams* ir masinei simuliacijai)“ (Baudrillard, 2009, p. 31). Baimės ir saugumo, kontrolės ir disciplinos, grėsmės ir poveikio diskursas persikelia iš tikrovės ir simbolių plotmės į simuliacijų – tikrovės (re)produkcijos – plotmę.

Baudrillardas teigia, kad „(...) vienintelė tikra kultūrinė praktika – masinė, mūsų kultūra (nebėra jokio skirtumo) – yra manipuliacinė, atsitiktinė, ženklų labirintų praktika, nebeturinti jokios prasmės“ (2009, p. 79), vadinasi, išnyksta referentas, turėjęs slypėti anapus ženklų. Niekas nekuria tobulų, viską aprėpiančių kontrolės sistemų, nes kontrolės įvykdymui nebereikia turėti tikro galios šaltinio, užtenka nuorodų „aliuzijos į represiją“ (Baudrillard, 2009, p. 91). Pavyzdžiui, chrestomatinis galios tarpininkas disciplinuojančioje visuomenėje – vaizdo stebėjimo kamera, turinti simbolizuoti erdvės permatumą, kontrolę, nematomo bei vienpusio stebėjimo galimybę. Remiantis baudrillardiška atgrasinimo (pranc. *dissuasion*) logika, kitas žingsnis galėtų būti ne stebėjimo kameros, o jos muliažo įrengimas. Nors Baudrillardas įrodinėja, kad panoptiškumas yra pasibaigęs (2009, p. 38 – 44), užtenka tiesiog patikslinti ir reformuluoti šią jo tezę. Panoptinėje sistemoje nesvarbu, ar anapus stebėjimo kameros yra stebėtojas. Baudrillardiškoji versija gali

papildyti panoptiškumo schemą taip – nesvarbu, ar egzistuoja (tikra) stebėjimo kamera. „Simuliakruose ir simuliacijuose“ pateikiamas atitinkamas pavyzdys apie branduolinį ginklą: tol, kol visi tiki branduolinio ginklo egzistavimu, nesvarbu, ar jis egzistuoja iš tikrųjų – būtent įsitikinimu, o ne faktine informacija, remiasi atgrasinimas nuo branduolinio karo veiksmų. Totalitarizuojančioje simuliacijų sistemoje neįmanomi „tikrovės“ argumentai ir tikrovės „įvykiai“, nes viskas – taip pat ir karas – vyksta simboliniame lygmenyje. Pavyzdžiui, viena valstybė vykdo parodomuosius branduolinių ginklų išbandymus, kita – tokius išbandymus seka ir viešoje erdvėje pateikia kaltinimus dėl nesankcionuotų branduolinio apsiginklavimo programų. Branduolinis ginklas yra vienas iš daugelio galios tarpininkų, neturinčių apčiuopiamo referento.

Pamatinis simuliacijos įgyvendinimo mieste principas – kurti atgrasinimo erdvę, „kurią artikuliuoja matomumo, skaidrumo, polivalentiškumo, konsensuso ir kontakto ideologija, o sankcionuoja šantažavimas saugumu, [ši erdvė] šiandien yra virtuali visų socialinių santykių erdvė“ (Baudrillard, 2009, p. 76). Šiuolaikinio miesto gyvenimo „mikromodelis“, Baudrillardo teigimu, yra hipermarketas – didžiuliam plote įsikūręs prekybos centras, peraugęs savo funkcijas ir tapęs ženklu kaupimo mediumu, kuriame per serijinį, ciklinį, vaizdingą žmonių judėjimą yra gaminama vartotojų *masė* (Baudrillard, 2009, p. 92). Kiekvienam miestui būdingas polinkis turėti erdvę, kuri viešajame diskurse arba kasdieniame miestiečių gyvenime veikia kaip hipertikroviškas traukos centras. Vienuose miestuose tai ištisos erdvės – kvartalai ar rajonai, kituose – konkretūs pastatai arba atviros vietos: Baudrillardo Paryžiuje – tai J. Pompidou šiuolaikinio meno centras, Berlyne – D. Liebeskindo paminklas Holokausto aukoms atminti, Vilniuje – valdovų rūmai arba pirmasis „Akropolis“.

3.2. Tarpininkavimas galiai: santykis tarp individų ir daiktų

Vienoje pirmųjų savo monografijų „The System of Objects“ (pirmas leidimas originalo kalba – 1968-ųjų metų) J. Baudrillardas nagrinėjo specifinį individų santykį su materialiais daiktais postmodernioje visuomenėje. Jis siekė atsakyti į klausimus, kuo postmodernus individų ir daiktų santykis skiriasi nuo modernių ir ikimodernių, ir kaip individų santykis su daiktais atspindi individų tarpusavio santykį ir individų santykį su visuomene, kurioje jie funkcionuoja. Sociologinė (o ne, pavyzdžiui, ekonominė ar kultūrologinė) individo ir daiktų santykio perspektyva išryškinama atskiriant du lygmenis, kuriuose funkcionuoja daiktai kaip sistema (Baudrillard, 2005, p. 2 – 9). Vienas lygmuo yra technologinis, kuriame daiktas yra gamybos industrijos produktas. Šis lygmuo nustato daikto paskirtį, jo techninę specifikaciją, veikimo funkcijas, kurios nesukuria dviprasmybių ir nekelia klausimų, nes idealiu atveju yra suformuluojamos kaip viena aiški ir visų vienodai suprantama instrukcija. Technologinis aspektas yra nematomas ir nereflektuojamas nepaisant to, kad artimai siejasi su kasdiene tikrove ir jos inovacine kaita. Kitas lygmuo yra „kalbamasis“ (angl.

spoken), kuri taip pat galima vadinti kultūriniumi arba ideologiniu. „Kaip subjektai,“ – teigia Baudrillardas, „mes niekada nesąveikaujame su grynai techniniais daiktais“ (2005, p. 8). Kasdieniame gyvenime vartotojai daiktams suteikia reikšmę. Daiktai ne tik atlieka savo tiesiogines funkcijas, bet ir apipavidalina socialinius santykius. Du daiktai gali būti identiškai pagal savo techninį funkcionalumą, bet skirtis savo spalva arba apdailos medžiaga, o tai, savo ruožtu, turi didžiulę reikšmę vartotojų pasirinkimams, kuriais daiktai naudotis ir kaip, remiantis daiktai, įvertinti kitų vartotojų pasirinkimus. Šalia techninės funkcijos, daiktui suteikiama simbolinė prasmė. Neracionali poreikių ir žmogiškųjų emocijų visuma kelia grėsmę racionalaus, suderinto daikto objektyvumui, todėl individą supantys daiktai yra abstrakti ir nebūtinai gerai suderinta sistema (Baudrillard, 2005, p. 7).

Tokiu būdu, Baudrillardas iškelia pagrindinę problemą – vidinį daiktų sistemos prieštaravimą tarp technologijų ir praktikų. Autorius parodo, kad daiktų atžvilgiu neįmanoma tiksliai atskirti denotaciją nuo konotacijos. Todėl tikrovė turi būti apibrėžiama kaip nuolatinė evoliucija, kurio metu praktikos – subjektyvus santykio su daiktu lygmuo – nuolat daro poveikį technikoms – objektyviems funkcionavimo principams. Tai reiškia, kad nagrinėdami daiktus kasdieniame gyvenime, iš principo galime atskirti technologinį jų lygmenį, kurį Baudrillardas įvardina „dizaino“ (nesvarbu – vizualinio, inžinerinio, funkcinio) terminu, nuo kultūrinių konotacijų sluoksnio, kuris sąlyginai vadinamas atmosfera – technologizuota dvasia (Baudrillard, 2005). Tačiau toks atskyrimas yra tik sąlyginis ir leistinas nebent analitiniais tikslais, siekiant nustatyti atskirus daiktų sistemos komponentus. Empirinės tikrovės sąlygomis yra kur kas sudėtingiau nustatyti ribą, ties kuria baigiasi vienas sluoksnis ir prasideda kitas. Pabrėžiama, kad atskirti šiuos lygmenis įmanoma tik epizodiškai, todėl santykis tarp jų nėra dialektinis klasikine šio žodžio prasme. Baudrillardas įrodinėja, kad nykstant dialektiniam santykiui, panašiai kaip nyksta miestų, pastatų arba butų išorės bei vidaus perskyra, kartu nyksta ir individų kaip skirtubių santykio dialektika, konflikto arba konsensuso santykių pakeičia „objektyvios atsakomybės“ reikalavimo įgyvendinimas (Baudrillard, 2005, p. 26 – 28).

3.3. Galios cirkuliacija ir tarpininkavimas miestų viešosiose erdvėse

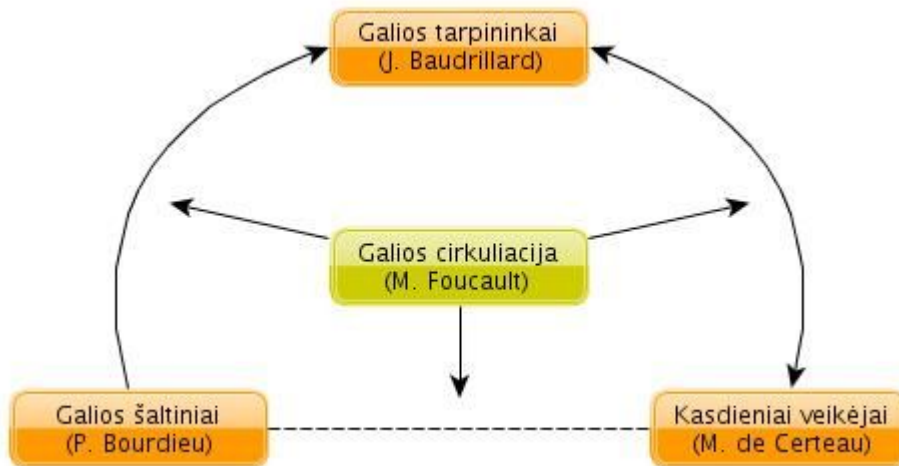
Viešoji erdvė – tai aprėpiama, konkreti, atvirai prienama erdvė, kurios priešingybė – *privati* erdvė. Skirtumą tarp jų apibūdina rizikos mažinimo samprata. Kuo daugiau yra sukurta barjerų, trukdančių patekti į tam tikrą erdvę, tuo labiau ji privatizuojama. Anot Z. Baumano, tikrosiomis viešomis erdvėmis galima vadinti tik tas, kuriose neveikia jokie rizikos mažinimo mechanizmai (fizinis vietos atskyrimas, techninės saugumo priemonės, „face control“ strategijos): „vieta yra laikytina „vieša“ tiek, kiek į ją patenkantys ar galintys patekti vyrai ir moterys nėra atrenkami iš anksto“ (Bauman, 2005, p. 166). Rizikos mažinimo procesas – jau aptarto baimės kapitalizavimo

padarinys. Miesto viešosios erdvės, kuriose susiduriama su nepažįstamaisiais, sukelia dviprasmišką rizikos pojūtį. Nepažįstamų aplinkinių elgesys yra nenuspėjamas, todėl jis gali vienu metu ir kelti baimą, ir sukelti netikėtas sąveikas, išpildyti lūkesčius.

Viešoji *vieta* tampa viešąja *erdve* tada, kai ji ne tik prieinama, bet ir skatina socialinę sąveiką. Viešose vietose – teigia Z. Bauman – apsprendžiama miesto gyvenimo ateitis, bet tik tuo atveju, jeigu šios vietos atsisako tiek modernistinio polinkio naikinti skirtingumą, tiek postmodernaus atskyrimo ir supriešinimo (Bauman, 2005, p. 167). Didžiąją laiko dalį viešosios erdvės yra naudojamos įvairioms kasdienio gyvenimo praktikoms: judėjimui, susitikimams, socialinei sąveikai. Jeigu anksčiau jos tam tikrais atvejais buvo naudojamos ir galios demonstravimui. Skirtingų socialinių klasių, etninės kilmės ir profesijos gyventojų susitelkimas būtent miestuose lėmė jų teritorijos panaudojimą proginiam politinės ir ekonominės galios demonstravimui, pradedant religinėmis šventėmis, tęsiant viešomis baudmėmis, valstybinėmis ceremonijomis ir baigiant revoliucijomis. „Miestas – scena, kurioje buvo vaidinami galios ritualai prieš mases, atstovaujančias visai valstybei“ (Blockmans, 2003, p. 11).

Istoriškai unikalus miesto bruožas – fizinės, taigi, karinės galios sutelkimas (Blockmans, 2003, p. 8). Nomadiškumo privalumai – mobilumas ir lankstumas, o sėslumo – saugumas. Pastovus saugumo jausmas, apimantis pripratus prie sėslaus gyvenimo sąlygoja gynybos profesionalų atsiradimą, taigi, karinės galios ir kontrolės sistemų atsiradimą, kuris buvo būdingas jau pirmiesiems miestams. Būtent galios koncentracija yra veiksnys, pavertęs kaimus miestais (Mumford, 1989, p. 3 – 28). Miesto vartai kaip fizinė riba tarp miesto ir to, kas už miesto ribų, išreiškė privilegijuotą jo gyventojų padėtį išorinio pasaulio atžvilgiu. Skirtingo pobūdžio galias mieste vienija tai, kad jų demonstravimui visada buvo pasirenkama *vieša* erdvė – net jeigu galia yra privataus pobūdžio ir negali tiesiogiai veikti didžiosios daugumos mieste gyvenančių individų.

Apibendrinant išnagrinėtą teorinę medžiagą, aptartų autorių tezes galima sudėlioti į modelį, kuriuo būtų galima teoriškai aiškinti galios cirkuliavimą miestų viešosiose erdvėse. Keturi pagrindiniai autoriai – M. Foucault, P. Bourdieu, M. de Certeau, J. Baudrillard atskleidžia skirtingus galios cirkuliavimo aspektus, kurie schematiškai pavaizduoti paveiksle nr. 1.

Paveikslas nr. 1. Galios cirkuliacijos modelis

Įsivyraujant tarpininkavimui tarp galios šaltinio ir kasdienio veikėjo, materialūs daiktai vis labiau pakeičia žmones kaip tiesioginiai ir netiesioginiai galios tarpininkai – veikiantys konkretų elgesį arba komunikuojantys, koks elgesys yra priimtinas. Nepaisant to, šiuolaikiniuose miestuose vis dar veikia ir žmonės, įgalioti atlikti tarpininkavimo galiai pareigas. Tačiau šių žmonių veiklą struktūruoja disciplinuojantis galios pobūdis, kuomet riba tarp galios tarpininko ir kasdienio veikėjo nyksta, priklausomai nuo situacijos. Tuo pačiu, ir žmonės, tam tikrose situacijose turintys galios šaltinių vaidmenį, nebeįkūnija tos galios visą laiką, o tam tikrose situacijose virsta tokiais pat kasdieniais veikėjais, kaip ir „tylinčioji dauguma“. Apibendrinant tai reiškia, kad visuomenėje, kurioje cirkuliuoja disciplinuojanti galia, galios tarpininkams – nesvarbu ar tai būtų daiktai, ar žmonės – būdingas kompetencijos sutrūkinėjimas į vis detalesnes funkcijas ir ribotas jų veikimas, priklausomai nuo aplinkybių. Žmonės ir daiktai kaip galios tarpininkai tarpusavyje tampa vis panašesni.

Galios cirkuliacijos modelyje matomos dvi kertinės sąveikos per galios tarpininkus pusės – galios šaltiniai, tai yra, veikėjai, turintys reikšmingai daug kapitalo, kad galėtų nulemti miestuose vykstančius vietų konstravimo procesus ir kasdienes veikėjas, kurie savo praktikomis paverčia iš anksto numatytas vietas erdvėmis. Šioje sistemoje cirkuliuojančią galią charakterizuoja disciplinuojantis pobūdis. Tiesioginį ryšį tarp galios šaltinių ir kasdinių veikėjų, vyravusį ikimoderniais laikais, pakeičia postmodernus tarpininkavimas galiai. Materialūs daiktai ne tik vis labiau pakeičia žmones kaip tiesioginius ir netiesioginius galios tarpininkus, bet ir virsta simuliakrais – pradžioje reprezentuodami konkretų galios šaltinį, palaipsniui jie praranda savo referentus ir tampa savitiksliais. Tai reiškia, kad pasikeičia ir ryšio tarp galios šaltinių bei kasdinių veikėjų pobūdis. Sistema suskyla: tarpininkai, užuot atlikę efektyvaus galios sklaidos instrumento

vaidmenį (ir taip atlikdami visiškai racionalų vaidmenį masinės visuomenės kontekste) tampa savarankiška sistemos grandimi, suskaldančia nuoseklią galios cirkuliaciją į du atskirus procesus.

Pirmas procesas, kurį galima sąlyginai pavadinti tarpininkų legitimavimu, yra tai, kad galios šaltiniai sukuria tarpininkus, kuriems priskiria galios turėjimo prerogatyvą. Antras procesas apibrėžia būseną, kai kasdieniai veikėjai savo nuožiūra interpretuoja tarpininkus, turinčius skleisti galią ir savarankiškai priskiria arba nepriskiria jiems galios turėjimo vaidmenį. Būtent nuo šios interpretacijos, o ne nuo pradinio impulso, kurį tarpininkams suteikia galios šaltiniai, priklauso tai, ar jie paveikia kasdienio veikėjo elgesį ir kokiais būdais tai vyksta. Šį procesą galima pavadinti galios pertrūkiu. Tai reiškia, kad galios cirkuliacijos sistema suskyla į dvi dalis, kurios vienais atvejais sudaro visumą, o kitais – ne. Visuma užtikrinama tais atvejais, kai galios šaltinių intencijos sutampa su kasdinių veikėjų interpretacijomis ir prognozuojamai paveikia jų elgesį. Tuo tarpu tais atvejais, kai tokio sutapimo nėra ir kasdinių veikėjų elgesys yra lygiagretus su galios šaltinių intencijomis arba joms priešingas, sistema išlieka suskilusi.

Dar vienas svarbus galios tarpininkų vaidmuo – fiksuoti įtampą tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo taktikų, tarp vietų kūrimo ir erdvės praktikavimo. Galios strategijos mieste gamina vietas, kuriose esantys tarpininkai turėtų reprezentuoti galią ir struktūruoti kasdinių veikėjų elgesį. Tačiau kasdieniai veikėjai, kurie praktikuoja erdvę ir struktūruoja kasdienį jos vartojimą, gali naudoti tuos pačius tarpininkus kaip savo praktikų žymenis, veikti nenumatytais būdais ir palikti tuos pačius, bet pakeistus, arba naujus tarpininkus kaip savo praktikų pėdsakus. Tai reiškia, kad galios tarpininkai neturi nekintamumo imuniteto ir, bent jau tam tikrais atvejais, yra ne tik gaminami galios strategijų, bet ir vartojimo metu pakeičiami per kasdienes taktikas.

Taigi, pagrindinės galios tarpininkų savybės miestų viešosiose erdvėse yra trys. Pirmą jie praranda vienareikšmiškumą ir apima tiek žmones, tiek daiktus. Nyksta skirtumas tarp jų kaip galios tarpininkų funkcionalumo. Antra, jie suskaldo galios cirkuliacijos sistemos visumą ir nutraukia nuoseklų galios legitimavimą, sukurdami joje simuliakrines reikšmes. Trečia, jie yra pagrindinis mediumas, kuris dokumentuoja įtampą tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo praktikų. Praktinės šio darbo dalies tikslas – nustatyti, kaip empirinė tikrovė atspindi šias galios tarpininkų savybes ir kokias realias šių savybių išraiškas galima stebėti miesto gyvenimo kasdienybėje.

4. GALIOS SANTYKIŲ TARPININKAI BERLYNE IR VILNIUJE

Teorinėje darbo dalyje buvo suformuluotas teorinis galios cirkuliacijos miestų viešosiose erdvėse modelis, išsamiai aptartas 3.3 poskyryje. Remiantis teorine medžiaga, buvo išskirtos trys pagrindinės galios tarpininkų savybės, kurios iškelia juos kaip svarbiausius galios cirkuliacijos sistemos dalyvius. Tai – galios tarpininkų įvairovė, apimanti tiek įgaliotus asmenis, tiek materialius daiktus, taip pat – cirkuliacijos sistemos kaip visumos suskilimas ir įtampos tarp galios strategijų ir taktikų atspindėjimas. Empirinė darbo dalis yra skirta pažvelgti, kaip šie galios tarpininkų požymiai atsispindi kasdienėje miesto viešųjų erdvių tikrovėje, o taip pat – pagal galimybes pakoreguoti ir papildyti suformuluotą modelį, remiantis kokybinio tyrimo išvaidomis. Galios tarpininkų aspektas pasirinktas dėl to, kad būtent jisai tampa svarbus visam galios santykių funkcionavimui tada, kai galios šaltinis nebegali betarpiškai veikti kasdienio veikėjo – pavyzdžiui, šiuolaikiniuose miestuose, kurie pasižymi dideliu plotu ir gyventojų skaičiumi.

4.1. Tyrimo metodika

Tyrimo lokacijos. Tyrimas buvo atliekamas dviejuose miestuose – Vilniuje ir Berlyne. Tokį pasirinkimą sąlygojo keli veiksniai. Visų pirma, kaip pažymi Vytautas Rubavičius (2010, p. 229), „apskritai trūksta įvairiapusių Vilniaus tyrinėjimų duomenų, pagal kuriuos būtų galima susidaryti tikresnę dabartinės Vilniaus būklės ir juo labiau jo raidos tendencijų vaizdą, atsižvelgiant į postmodernizacijos, globalizacijos ir eurointegracijos veiksnius“. V. Rubavičius apie „Vilniaus būklės“ tyrimų trūkumą kalba, visų pirma, sprendimų priėmimo (angl. *policy-making*) kontekste ir kalba apie miesto raidą iš makro lygmens žiūros taško. Tačiau tyrimų trūkumo problema atspindi platesnę problemą – dauguma šiuolaikinio Vilniaus tyrimų yra atliekami urbanistų (pavyzdžiui, Bučys, 2010; Grunskis, 2009; Motieka, 2009; ir kiti) ir nagrinėja erdvės planavimo, darnios plėtros ir kitus aspektus, stokojančius socialinio tyrimų matmens arba vertinančius socialines pasekmes intuityviai, remiantis teorine medžiaga, o ne empiriniais duomenimis. Vienintelis atrastas sociologinis, mikro lygmens tyrimas, suteikiantis balsą vilniečiams, yra Jūratės Černevičiūtės (2008) „Jaunųjų miesto profesionalų gyvenimo stiliaus naracijos“, į kurią buvo įtrauktas ir miesto kaip gyvenimo būdą sąlygojančio veiksnio aspektas, tačiau jo tyrimo objektas buvo jaunieji miesto profesionalai kaip tam tikra subkultūrinė grupė. Todėl apsisprendžiant dėl miestų pasirinkimo, Vilnius buvo pasirinktas kaip palyginti prieinamas ir trūkstantis atitinkamos srities tyrimų.

Antras veiksnys, lėmęs tiriamų miestų pasirinkimą, buvo tai, kad įvykdyti iškeltiems tyrimo uždaviniams (aptarti, kaip galios tarpininkai realiuose miestuose gali skirtis priklausomai nuo nusistovėjusios miesto kultūros) buvo būtina turėti galimybę palyginti Vilniuje gautus rezultatus su

kito miesto rezultatais. Tiek Berlynas, tiek Vilnius yra valstybių sostinės, turinčios, atitinkamai, posocialistinį ir pokomunistinį palikimą. Tuo pačiu metu, jos iš esmės skiriasi savo plotu, gyventojų skaičiumi, tautine sudėtimi, gyvenimo būdų įvairovėmis. Iš vienos pusės, Berlyno ir Vilniaus pasirinkimas leistų papildomai išsiaiškinti, ar posocialistinis bei pokomunistinis paveldas turi įtakos šiuolaikinėms galios cirkuliacijos schemoms. Iš kitos pusės šie miestai pagal daugelį parametų yra labai skirtingi, todėl suteikia galimybę palyginti, kuo gali skirtis galios santykių cirkuliacija ir jos išraiška dviejuose skirtinguose miestuose. Šiuo atveju, keliamas tikslas – nustatyti bendrą galios tarpininkų problematiką abiejuose miestuose ir jos pavyzdžių įvairovę. Nustatymas, kokie konkrečiai socialiniai bei kultūriniai veiksniai lemia vienų ar kitų galios tarpininkavimo formų atsiradimą, išeitų už šio darbo apimties ribų.

Tyrimo tikslas. Pagrindinis tyrimo tikslas – remiantis empirine medžiaga, įvertinti, kaip vienas iš teorinio galios cirkuliacijos modelio elementų – galios santykių tarpininkai – veikia miesto viešųjų erdvių kontekste.

Tyrimo uždaviniai. Išskirti trys tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti, kokia yra galios tarpininkų miesto viešosiose erdvėse, įvairovė;
2. Nustatyti, kokios yra savybės priskiriamos galios santykių tarpininkams mieste;
3. Patikrinti, kaip šios savybės atspindi charakteristikas, numatytas teoriniame modelyje ir kaip jos leidžia pakoreguoti, praplėsti ir patikslinti galios tarpininkų koncepciją.

Tyrimo etapai. Tyrimas buvo atliekamas dviem etapais. Siekiant įvykdyti išskeltus tikslus ir uždavinius, buvo pasirinkta tirti „objektyvų“ ir „subjektyvų“ tarpininkavimo galiai lygmenį. Sąlyginai objektyvus lygmuo – tai daiktai arba asmenys, kurie tarpininkauja galiai miestų viešosiose erdvėse, o subjektyvus lygmuo – tai pačių miestelėnų, taigi, kasdienio gyvenimo praktikų kūrėjų, požiūris. Pirmojo etapo tikslas – fiksuoti momentinę galios cirkuliaciją Berlyno ir Vilniaus viešosiose erdvėse. Antrojo etapo tikslas – nustatyti, kaip nuolatiniai Berlyno ir Vilniaus gyventojai suvokia galios cirkuliacijos veiksmus mieste ir tarpininkavimą jai. Abu tyrimo etapai buvo vykdomi, pasitelkiant kokybinius tyrimo metodus.

Pirmasis tyrimo etapas – tyrimo metodai. Pirmajam etapui buvo pasirinktas fotodokumentavimo ir vizualinės analizės metodas. Jo metu buvo asmeniškai fiksuojamas vaizdas Berlyno ir Vilniaus gatvėse. Tiek vienur, tiek kitur buvo fotografuojamos pagrindinės gatvės keliuose skirtingo pobūdžio rajonuose – pagal galimybes iš eilės fiksuojami visi vaizdai. Renkant medžiagą atsižvelgta būtent į viešųjų *erdvių*, o ne *vieta* fiksavimą pagal de Certeau išryškintus apibrėžimus. Pagrindinis dėmesys buvo skirtas gatvei ir gatvėje aptinkamiems objektams. Todėl nebuvo gilinamasi į architektūrinės pastatų ypatybes, viešųjų *vieta* vidinę struktūrą (pavyzdžiui, vidinį kavinių, kazino, muziejų ir pan. gyvenimą), o taip pat kiemus ir uždaras erdves, į kurias patekti reikia papildomų veikėjo pastangų. Taip pat nesigilinta ir į grynai tekstinę gatvės gyvenimo aspektą – iškabas, reklamas, skelbimų, plakatų, lipdukų tekstus – tyrimo atveju buvo svarbus pats jų egzistavimo faktas ir

dalyvavimas bendroje gatvės gyvenimo faktūroje – galios strategijų ir kasdienių praktikų forma, o ne turinys.

Pirmasis tyrimo etapas – vietų atranka. Abiejuose miestuose buvo atrinkti trijų skirtingų pobūdžių rajonai:

1. **Centrinė miesto dalis arba senamiestis.** Berlyne – Mitte rajonas, Vilniuje – Senamiestis. Abiejuose miestuose šie rajonai pažymi geografinį ir istorinį miesto centrą. Berlynas kaip miestas formavosi susijungiant keliolikai mažesnių miesto ir kaimo tipo vietovių, todėl jame negalima išskirti vieno istorinio centro – tokio kaip Senamiestis Vilniuje. Berlynas – policentrinis miestas, kiekvienas rajonas turi atskirą istorinį centrą. Todėl Mitte rajonas buvo išskirtas kaip centrinis dėl to, kad atlieka kitas miestų centrams būdingas funkcijas – tai reprezentacinė miesto dalis, kurioje įsikūrusios įvairios nacionalinės ir tarptautinės svarbos institucijos (parlamentas, Humboldto universitetas, pagrindinė miesto biblioteka, muziejai, užsienio valstybių ambasados, korporacijų atstovybės), transporto mazgai. Reprezentacinę funkciją atlieka ir Vilniaus Senamiestis, kuriame taip pat galima rasti institucinių statinių (Arkikatedra ir kitos bažnyčios, Vilniaus universiteto centriniai rūmai, užsienio valstybių ambasados, muziejai). Tiek Mitte, tiek Senamiestyje tarp kitų objektų yra ir simbolinės architektūros statiniai, tapę nacionaliniais simboliais – Brandenburgo vartai (vok. *Brandenburger Tor*) ir Gedimino pilis. Galiausiai, abu rajonai yra ir turistų traukos centrai.
2. **„Grėsmingo“ tipo rajonas.** Berlyne – Prenzlauer Berg ir Kreuzberg, Vilniuje – Naujamiestis. Šių rajonų skiriamasis bruožas – tam tikras erdvės organizavimo ir gyvenimo būdo chaotiškumas. Tai – skurdesni rajonai, miesto folklore (galimai klaidingai) asocijuojami su didesniu nusikaltimų skaičiumi, tačiau taip pat traukiantys ir bohemiško gyvenimo būdo atstovus. Kreuzbergas Berlyne pasižymi didele imigrantų koncentracija ir kartais vadinamas „mažoji Turkija“. Naujamiestis Vilniuje užima didelį plotą ir yra nevienalytis – apima ne tik „grėsmingo“, bet ir reprezentatyvaus centro (Gedimino prospektas) ir miegamojo tipo rajono funkcijas. Todėl tyrimui buvo pasirinkta nedidelė jo dalis, dar vadinama Stoties rajonu. Nuo miegamojo tipo rajonų šie rajonai skiriasi dideliu judėjimo intensyvumu, smulkaus ir šeimos verslo gausa, aktyviu naktiniu gyvenimu.
3. **„Miegamojo“ tipo rajonas.** Berlyne – Schöneberg, Vilniuje – Viršuliškės. Šio tipo rajonai išsiskiria pagrindine – gyvenamąja – funkcija, į kurią orientuojama ir visa rajono infrastruktūra, teikianti gyventojams paslaugas – prekybos centrai, komercinių įmonių (pavyzdžiui, bankų) aptarnavimo filialai, žaidimų aikštelės, poilsio zonos. Tokį apibrėžimą atitinka tiek tyrimui pasirinktas Berlyno Schöneberg rajonas, tiek Viršuliškės Vilniuje.

Pirmasis tyrimo etapas – tyrimo eiga. Tyrimo metu skirtinguose Vilniaus ir Berlyno rajonuose iš viso buvo padaryta 732 nuotraukos. Tikslūs rajonų bei gatvių pavadinimai ir padarytų nuotraukų skaičius pateikiami lentelėse nr. 2 ir 3.

Lentelė nr. 2. Pirmajame etape tiriamos vietos Berlyne

Data	Rajonas, gatvė	Nuotraukų skaičius
2011 m. gegužės 2 d.	Mitte – Unter den Linden alėja nuo Brandenburgo vartų iki Karlo Liebknechto gatvės	77
2011 m. gegužės 2 d.	Prenzlauer Berg – Kastanien alėjos ir Oderberger gatvės fragmentai	20
2011 m. gegužės 3 d.	Kreuzberg – Kotbusser, Kohlfurter, Admiral gatvės, Oranien gatvė nuo Adalbert iki Skalitzer gatvės	132
2011 m. gegužės 4 d.	Schöneberg – Martin-Luther gatvė nuo Grunewald iki Kleist gatvės	80
Iš viso		309

Lentelė nr. 3. Pirmajame etape tiriamos vietos Vilniuje

Data	Rajonas, gatvė	Nuotraukų skaičius
2011 m. gegužės 9 d.	Senamiestis – Universiteto gatvė nuo Prezidentūros iki Katedros aikštės, Katedros aikštė, Pilies gatvė	190
2011 m. gegužės 11 d.	Naujamiestis – Pylimo gatvė nuo Halės turgaus iki Rūdninkų gatvės, Šv. Stepono, Raugyklos gatvės iki Kauno gatvės, V. Šopeno, Stoties gatvės	164
2011 m. gegužės 12 d.	Viršuliškės – Viršuliškių gatvė	69
Iš viso		423

Vėliau nuotraukos buvo rūšiuojamos pagal rajonus, buvo analizuojamas jų turinys. Nuotraukų miniatiūros pateiktos priede nr. 1. Medžiagos tvarkymui buvo naudojama kompiuterinė programa „F-Spot“, skirta Linux tipo operacinėms sistemoms. Pasitelkiant šią programą, kiekvienai nuotraukai priskiriami reikšminiai žodžiai, kurie apibūdina joje pastebimus objektus, aktyviai arba pasyviai struktūruojančius erdvines praktikas. Vėliau šie reikšminiai žodžiai buvo rūšiuojami į kategorijų medžius bei analizuojami, išryškinant panašumus ir skirtumus tiek tarp skirtingų rajonų tame pačiame mieste, tiek tarp skirtingų miestų. Taip pat buvo sugeneruotos trijų rūšių raktinių žodžių vizualizacijos – visų raktinių žodžių, raktinių žodžių pagal miestus ir raktinių žodžių pagal rajonus. Jos pateikiamos priede nr. 2. Tyrimo rezultatai plačiau aptariami 4.2 poskyryje.

Antrasis tyrimo etapas – tyrimo metodai. Antrasis tyrimo etapas – pusiau struktūruoti kokybiniai interviu.

Antrasis tyrimo etapas – informantų atranka. Tyrimo metu buvo apklausta po 8 informantus iš Berlyno ir Vilniaus, tikintis, kad tokio skaičiaus užteks, norint pasiekti teorinį informacijos prisotinimą. Informantai buvo atrenkami netikimybiškai, pagal prieinamumą, siekiant pagal galimybes varijuoti jų amžių, išsilavinimą ir profesiją. Dalis informantų buvo iš asmeninių pažįstamų tarpo, dalis surasta pagal kitų žmonių rekomendacijas, dalis buvo visiškai nepažįstami, kuriuos pavyko įkalbėti duoti interviu (pavyzdžiui, informantė B6, dirbanti pardavėja viename iš Berlyno knygynų). Būtinasis atrankos kriterijus buvo nuolatinis gyvenimas savo mieste. Pilnas informantų sąrašas ir jų sociodemografiniai duomenys pateikiami lentelėse nr. 4 ir 5.

Lentelė nr. 4. Informantai iš Berlyno

Informantai	Amžius	Gyv. mieste	Lytis	Išsilavinimas	Užsiėmimas
B1	30	1	Moteris	Aukštasis, socialinis darbas	Bedarbė
B2	38	9	Vyras	Aukštasis neuniversitetinis, menai	Viešieji darbai
B3	34	4	Vyras	Vidurinis, nebaigtas profesinis (scenos darbuotojas)	Studentas (scenos darbuotojas)
B4	50+	20	Vyras	Profesinis, poligrafija	Teatro technikas
B5	40	10	Vyras	Vidurinis	Butelių rinkėjas, DJ
B6	50+	15	Trans	Aukštasis, anglų filologija, psichologija	Knygyno pardavėja
B7	38	11	Vyras	Aukštasis, meno istorija, geografija	Medijų menininkas, video ir garso operatorius
B8	37	11	Vyras	Vidurinis, nebaigtas profesinis	Video operatorius

Lentelė nr. 5. Informantai iš Vilniaus

Informantai	Amžius	Gyv. mieste	Lytis	Išsilavinimas	Užsiėmimas
V1	25	9	Moteris	Aukštasis, astrofizika ir teorinė fizika	Mokslo darbuotoja (astrofizika), studentė (astrofizika ir teorinė fizika)

V2	24	24	Moteris	Aukštasis, istorija	Studentė (istorija)
V3	28	28	Vyras	Vidurinis	Bedarbis
V4	35	35	Vyras	Aukštasis, matematika	Programuotojas, kultūros vadybininkas
V5	20	2	Moteris	Nebaigtas aukštasis, psichologija	Studentė (psichologija), savanorė
V6	26	26	Moteris	Aukštasis, komunikacijos mokslai	IT projektų komandos vadovė
V7	35	35	Vyras	Aukštasis, informatika Nebaigtas aukštasis, informacijos visuomenės studijos	Programuotojas, elektronikos, kultūros darbuotojas
V8	64	44	Moteris	Profesinis, pramoninė ir civilinė statyba	Pensininkė, buvusi valstybės tarnautoja (statybų srityje)

Antras tyrimo etapas – tyrimo eiga. Interviu su informantais iš Berlyno vyko nuo 2011 m. gegužės 4 d. iki gegužės 6 d., o Vilniuje – nuo 2011 m. gegužės 10 d. iki gegužės 13 d. Berlyne interviu buvo atlikti iš viso keturiomis kalbomis – lietuvių, rusų, anglų ir vokiečių, atsižvelgiant į informantų pageidavimus ir kalbos įtaką ryšio užmezgimo kokybei. Vilniuje visi interviu vyko lietuviškai. Interviu klausimynas pateiktas priede nr. 3. Kiekvieno interviu atveju klausimai buvo varijuojami, priklausomai nuo to, kokias temas paliečia informantas, kreipiant ypatingą dėmesį į tas temas, kurios tik paviršutiniškai arba iš viso nebuvo paliestos kitų informantų. Atsižvelgiant į tai, kad pilnų išrašų pateikimas užimtų labai daug resursų, detalios interviu santraukos yra pateiktos priede nr. 4 (Berlynas) ir nr. 5 (Vilnius). Tyrimo rezultatai plačiau aptariami poskyryje nr. 4.3.

4.2. Pirmojo tyrimo etapo rezultatai – galios tarpininkų įvairovė

Per pirmąjį tyrimo etapą buvo surinkta fotografinė medžiaga iš Vilniaus ir Berlyno. Lauko darbas iš vienos pusės leido fiksuoti šių dviejų miestų gatves iš gatvės praeivio pozicijos, iš kitos pusės suteikė įvertinti erdvinių rakursų skirtumus. Fotoaparatas kaip tyrimo įrankis iš esmės padeda ne tik kurti dokumentus vėlesnei analizei, bet ir aktyviai sąveikauti su aplinkos erdviu audiniu. Šiuo atveju išryškėjo esminis erdvinis skirtumas, kuris pasireiškia erdvės išskaidymu akių lygio atžvilgiu. Berlyne gatvių erdvė ir joje išsidėstę objektai sudarė tiesines kombinacijas, o gatve einantis kasdienio veikėjo žvilgsnis padalinamas pusiau. Viena vertus, toje gatvės pusėje, kuria einama, žvilgsnis fiksuoja akių lygyje esančią artimąją erdvę. Joje nejaučiamas gatvės kaip visumos kontekstas, bet pastebimi konkretūs, smulkūs, detalūs objektai iki pirmo pastato aukšto aukščio. Antra vertus, į kitą gatvės pusę nukreiptas žvilgsnis aprėpia platesnę perspektyvą, kuri apima ten

esančių pastatų, įstaigų, gatvėje vykstančios veiklos visumą. Svarbu tai, kad bet kokiame miesto rajone praeivio žiūros taškas dalinasi būtent į šiuos du pjūvius. Tuo tarpu Vilniuje erdvė yra „laužyta“, gatvės yra siauresnės ir ne tokios tiesios. Be to, nuolat pasitaiko vietų, kur žvilgsnis yra pertraukiamas permatomos erdvės, užsukančios už kampo. Ši erdvės daugiasluoksniškumą lemia tai, kad tiek gatvių infrastruktūra, tiek objektų sancaupos yra išdėstomi skirtingose horizontaliose ir vertikaliose plokštumose. Taip didėja erdvinis paviršius, per kurį gali klaidžioti praeivio žvilgsnis, ir erdvė tampa labiau įtraukianti.

Kiekvienoje nuotraukoje matomiems objektams priskyrus raktinius žodžius ir juos po to suskirsčius į grupes, paaiškėjo, kad nuotraukose atsispindėjo keli skirtingų pobūdžių reiškiniai:

1. Skirtingų tipų individai, iš kurių didžioji dalis atspindėtų kasdienio gyvenimo veikėjus, o mažoji dalis – galios tarpininkus. Pastarieji būtų uniformuoti pareigūnai – policininkai arba apsaugininkai, kurių išvaizda pabrėžia tam tikras teises ir pareigas visų likusių aplinkinių atžvilgiu. Tuo tarpu kasdieniai veikėjai gatvėje taip pat nebuvo vientisa masė ir iš jų, priklausomai nuo rajono, buvo galima išskirti bent kelias grupes:
 - Vietinius gyventojus, kuriuos pagal aiškius požymius būtų galima konkrečiai, šalia esančiai gyvenamai vietai;
 - Darbininkus, kurie duotą akimirką buvo užsiėmę konkrečia veikla, aiškiai nesusijusia su laisvalaikiu, pavyzdžiui, kioskų pardavėjai arba statybininkai;
 - Turistai, kuriuos aiškiai išskyrė užsienio kalba, „turistinio“ pobūdžio veikla (pavyzdžiui, orientavimasis pagal žemėlapi, kitų praeivių užklauskimas dėl tinkamo maršruto);
 - Pramogų tiekėjai – tam tikroje vietoje apsistoję veikėjai, kurie sąveikauja su praeiviais, siekdami juos nustebinti, paskatinti vienaip ar kitaip praleisti laisvalaikį, paaukoti pinigų;
 - Klientai – asmenys, gaunantys paslaugas – pavyzdžiui, valgantys gatvės kavinėje, perkantys prekes iš gatvės prekeivių – tai yra, gatvėje įsitraukiantys į tam tikrą apsikeitimo sąveiką;
 - Gatvės „parijai“ – elgetos, benamiai, ištikti psichinės negalios ir kiti asmenys, kurie kitų yra priskiriami prie žemesnės kasdinių gatvės veikėjų klasės, nepriklausomai nuo to, kokia jų „tikroji“ socialinė ir (arba) ekonominė padėtis;
 - Praeiviai – žmonės, kurie neturi aukščiau išvardintų grupių požymių, bet kryptingai juda gatvėje.
2. Ypatingi statinių tipai išsiskiria iš aplinkinės architektūros savo aiškiomis funkcijomis, kurias pabrėžia ne tik architektūrinė išraiška, bet ir papildomų simbolių (pavyzdžiui, vėliavų) naudojimas. Iš dalies šių statinių funkcijos gali būti aktualios bet kuriam kasdieniam veikėjui (pavyzdžiui, viešieji tualetai arba lauko kavinės), iš dalies jos yra svarbios tik tiems, kas gali jas panaudoti konkrečiu tikslu (pavyzdžiui, ambasados arba

edukacinės įstaigos). Iš principo šie statiniai yra viešosios *vietos*, o ne erdvės, tačiau jos vis dėlto į jas vis dėlto verta atkreipti dėmesį, kadangi veikėjai gali aplink juos sukurti atitinkamus kasdienės praktikos laukus ir pagal tai struktūruoti savo kasdienį patyrimą. Kadangi aplink šias erdves paprastai koncentruojasi smulkūs daiktai, tarnaujantys galios santykiams (kaip jau minėtos vėliavos), jų neįmanoma visiškai ignoruoti šio tyrimo rėmuose.

3. Transporto priemonės buvo fiksuojamos kaip atskiri raktiniai žodžiai tais atvejais, kai jos nebuvo vienareikšmiškai susijusios su judėjimo praktikomis. Pavyzdžiui, oro balionas arba riedlentė paprastai yra neatsiejami nuo jais operuojančių individų ir tokiu būdu judančių. Tokie atvejai buvo kategorizuojami kaip dalis judančių erdvių praktikų, kurios aptariamose punkto nr. 4 rėmuose. Tuo tarpu tokia transporto priemonė kaip stovėjimo aikštelėje automobilis gatvės aplinkoje gali būti stebima nepriklausomai nuo to, ar tuo pačiu metu galima stebėti ir jos šeiminingą. Kitos tokios transporto priemonės yra dviračiai, statybiniai kranai, kinkyti vežimai.
4. Skirtingo pobūdžio erdvinės praktikos, kurias galima apibrėžti kaip vieno arba daugiau individų sąveiką su kitais individais arba daiktais gatvėje. Žvelgiant iš fotografuojančio tyrėjo perspektyvos, visos šios praktikos pasižymi laikinumu ir jas fiksuojant svarbus „akimirkos pagavimo“ principas. Gatvėje pastebimos erdvinės praktikos pagal savo pobūdį gali būti skirstomos į tris grupes:
 - Pirma grupė apima praktikas, sąlygojamas galios strategijų. Joms galima priskirti jau aptartas gundančios arba gaubiančios galios apibrėžiamas erdves arba statybas, kurios, nepriklausomai nuo nusistovėjusių kasdienių veikėjų įpročių lemia naujas jų veikimo trajektorijas.
 - Antra grupė yra praktikos, sąlygojamos kasdienio gyvenimo taktikų. Tai yra laikini, išankstinių struktūrų neprognozuojami veiksmai. Jie dar gali būti suskirstyti į dinamiškas ir statiškas. Dinamiškos – taktikos, susijusios su judėjimu, tokios kaip pėsčias ėjimas, važiavimas riedlente arba riedučiais, skrydis oro balionu. Statiškos taktikos – tam tikros trukmės sustingimas erdvės taške, toks kaip fotografavimas, rūkymas, orientavimasis pagal žemėlapi, skaitymas, kryptingas spoksojimas (į vitrinas arba kitus praeivius) ir kiti.
 - Galiausiai trečia grupė – tai, ką galima būtų pavadinti „ambivalentinėmis“ erdvinėmis praktikomis, kurios gali būti faktiškai užfiksuotos, bet vienu metu priskirtinos tiek vienam, tiek galios strategijų, tiek kasdienio gyvenimo taktikų lygmeniui, nes dažnai negalima nustatyti, kas yra tam tikro veiksmo iniciatorius. Tam tikro veiksmo galimybė (pavyzdžiui, galimybė bet kur ir bet kada atsiliepti mobiliuoju telefonu) yra ne tik kasdienio veikėjo laisvės išraiška, bet ir kryptinga tam tikrų makrostruktūrų veikimo pasekmė. Išlikdamos ambivalentiškos, šios praktikos parodo, kaip gali pasireikšti

pertrūkiai galios cirkuliacijos sistemoje arba vaidmenų permainos tarp galios šaltinių ir kasdienių veikėjų gatvės lygmenyje. Be to, šios praktikos vienu metu apima ir dinamišką (judėjimo prasme) ir statišką (persikėlimo į tuo metu konstruojamą akimirką) aspektus. Dažniausiai ambivalentinės sąveikos įvyksta tarp vieno veikėjo, užsiėmusio statiška praktika (visą dieną sėdėti gatvėje ir groti su gitara), ir kito veikėjo, kuris su juo susiduria dinamiškai (praeivis eina pro šalį ir įmeta monetą gatvės muzikantui).

5. Gatvės daiktai, kurie pasitarnauja kaip galios santykių tarpininkai ir tuo pačiu metu tiek parodo nusitrynusias ribas tarp to, kas yra galios šaltinis ir juo besivadovaujantis kasdienis veikėjas, tiek gatvės plotmėje dokumentuoja įtampą tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo praktikų. Šie daiktai gali būti skirstomi į kelis lygmenis:

- Nuolatiniai bei laikini daiktai, iš kurių pirmieji atitinka galios strategijų, o antri – kasdienio gyvenimo taktikų veikimą. Materialiai jie skiriasi būtent savo pažeidžiamumu ir ilgalaikio išlikimo tikimybe. Paprastas palyginimas – kelio ženklai yra pagaminami iš patvaresnių medžiagų, kurios (nors ir gali pasiduoti subversijoms) yra žymiai sunkiau pašalinamos iš gatvės nei lipdukai ar plakatai.
- Individų judėjimo srautus paskirstantys ir reguliuojantys daiktai, pavyzdžiui, šviesoforai, yra skirti struktūruoti individų judėjimą.
- Gamtinės kilmės daiktai, kurie parodo individo ir gamtos santykį mieste – medžiai, specialiai sodinami augalai, gyvūnai.
- Atskira gatvėje sutinkamų daiktų kategorija sąlyginai gali būti vadinama „liekanomis“. Tai – arba daiktai, kurių originali kilmė ir paskirtis yra sunkiai identifikuojama, arba daiktai, kurie aiškiai parodo, kad buvo užmiršti visam laikui, arba daiktai, kurie (galbūt tyčine buvusio šeimininko valia) atsidūrė gatvėje, jų tarpe – ir šiukšlių konteinerių turinys.

Kadangi šiame tyrimo etape daugiausia pavyko užfiksuoti būtent daiktus kaip galios santykių tarpininkai miestuose, žemiau pateikiama lentelė nr 6, apibendrinanti nuotraukose aptinkamą jų įvairovę.

Lentelė nr. 6. Daiktai kaip galios santykių tarpininkai

Kategorija	Pavyzdžiai
Gamtinės kilmės daiktai	Medžiai, prižiūrimi gėlynai ir želdiniai, gyvūnai
Judėjimą struktūruojantys daiktai	Laikini barjerai (tokie kaip statybinės tvoros), praėjimai tarp erdvių, prieigos ribojimo mechanizmai (kodingės spynos, šlagbaumai), signalizacijos sistemos, šviesoforai, tvoros, vartai bei durys

Nuolatiniai daiktai	Antenos, atminimo lentos, bankomatai, elektros instaliacijos, fontanai, gatvės žibintai, informacinės lentelės (rodyklės, gatvių pavadinimai), įspėjimai bei draudimai, stebėjimo kameros, kelio ženklai, keraminės dekoracijos, laikrodžiai, lauko kavinių baldai, lauko reklamos, pašto dėžutės, saldainių aparatai, skulptūros, stotelės, suoliukai, šviesos šaltiniai, taksofonai, termometrai, vėliavos, vitrinos, žemėlapių stendai
Laikini daiktai	Asmeniniai skelbimai, balionai, muilo burbulai, graffiti, kreidos piešiniai, lipdukai, muzikos instrumentai, pastoliai, plakatai, prekės, trafaretai
Liekanos	Batai (išmesti į gatvę), daiktai be paskirties, šiukšlinių bei kontenerių turinys

Skirtumai tarp daiktų, randamų Berlyno ir Vilniaus gatvėse gali būti sąlyginai pavaizduojami, naudojant raktinių žodžių vizualizacijos metodą, kurio rezultatai pateikiami priede nr. 2. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad paveiksluose pavaizduotas tik lyginamasis raktinių žodžių svoris vienas kito atžvilgiu, kuris leidžia daugmaž nustatyti, kokie objektai atsiduria dominuojančioje pozicijoje bei palyginti vaizdus, užfiksuotų skirtinguose rajonuose arba skirtinguose miestuose. Lentelėje nr. 7 pavaizduota bendra raktinių žodžių įvairovė.

Lentelė nr. 7. Raktinių žodžių įvairovė pagal nagrinėjamas erdves

Nagrinėjama erdvė	Skirtingų raktinių žodžių skaičius
Berlynas	87
Vilnius	83
Berlynas – Mitte	61
Vilnius – Senamiestis	74
Berlynas – Kreuzberg	69
Vilnius – Naujamiestis	62
Berlynas – Schöneberg	47
Vilnius – Viršuliškės	50

Kadangi tyrimas nėra kokybinis, neįmanoma daryti tikslių išvadų dėl raktinių žodžių, taigi, ir stebimų objektų įvairovės. Tačiau tikėtina, kad bendra tendencija yra tokia, kad tolstant nuo centro ir judrių gatvių, erdvėje nyksta įvairovė.

Berlyne dominuojantys objektai: automobiliai, dviračiai, gatvės žibintai, graffiti, gėlynai, kelio ženklai, lauko kavinės, lauko reklamos, lipdukai, medžiai, plakatai, praeiviai, vartai ir durys, vitrinos, vėliavos, ėjimas kaip judėjimo forma, šviesoforai.

Vilniuje dominuojantys objektai: automobiliai, daiktai be paskirties, gatvės žibintai, graffiti, kelio ženklai, lauko reklamos, medžiai, praeiviai, ėjimas kaip judėjimo forma.

Lyginant su Vilniumi, Berlyne yra daugiau diferenciacijos tarp raktinių žodžių svorio, o Vilniuje jos mažiau – yra kelios dominuojančios sąvokos ir daug smulkių vienodo svorio raktiniai žodžiai. Tiek vienur, tiek kitur aiškiai dominuoja automobiliai ir medžiai, šiek tiek mažiau – praeiviai, lauko reklamos ir kelio ženklai. Berlyne ryškus neformalios komunikacijos žymių aspektas – šalia graffiti dominavimo taip pat stiprias pozicijas laiko lipdukai ir plakatai, kurie Vilniuje mažiau akivaizdūs, žvelgiant subjektyviau praeivio žvilgsniu. Tuo tarpu Vilniuje gana ryškiai, lyginant su daugeliu kitų raktinių žodžių, pastebimi daiktai be paskirties – oficialios ir neoficialios žmogiškosios veiklos liekanos.

Galios tarpininkų sukuriama fonas įvairiuose to paties miesto – Berlyno arba Vilniaus – rajonuose skiriasi, tačiau galima atrasti panašumų tarp to paties tipo rajonų skirtinguose miestuose.

Reprezentacinio tipo rajonuose, ypač Berlyno Mitte, yra didesnė įvairovės gradacija – daugybė elementų yra tarpusavyje lygiaverčiai, kai tuo tarpu kito tipo rajonuose yra didesnis pasidalinimas į dominuojančius ir marginalius objektus. Vilniuje, lyginant su Berlynu, aplankytose Senamiesčio gatvėse yra daugiau pėsčiųjų eismo, mažiau svarbūs dviračiai ir tekstinė komunikacija (pavyzdžiui, informacinės lentelės), užtat akivaizdesnis smulkių buitės prietaisų buvimas, pavyzdžiui, signalizacijų arba televizijos antenų. Apibendrinant, galima teigti, kad Vilniaus Senamiesčio erdviškumas yra pritaikytas intuityviai besiorientuojantiems pėstiesiems, tuo tarpu Berlyno erdvė yra skirta įvairaus pobūdžio judėjimui ir dažniau siekia nukreipti tinkama linkme galimai pasiklydusį praeivį ar turistą.

Vilniaus Viršuliškėse ir Berlyno Schöneberge galios tarpininkų rinkinys yra beveik sutampanti, o labiausiai dominuoja medžiai ir automobiliai. Vilniuje miegamojo tipo rajone išorinė erdvė, gatvė labiau pritaikyta privataus ir viešo gyvenimo sankirtai – atviros žaidimų aikštelės, suoliukai prie laiptinių iš gatvės pusės. Tuo tarpu aplankytoje Schönebergo gatvėje Berlyne nebuvo aptikta nė vienos žaidimų aikštelės ar suoliuko – galima daryti prielaidą, kad arba jie slepiami vidiniuose kiemuose, arba atitinkama laisvalaikio veikla tiesiog vyksta privačioje erdvėje – pavyzdžiui, butų balkonuose, kuriuose kartais aptinkami sėdėjimo baldai, skėčiai nuo saulės ir kitos laisvalaikio leidimo žymės.

Kreuzberge visiškai dominuoja graffiti bei lipdukai ir plakatai, tuo tarpu Stoties apylinkėje Naujamiestyje šie dalykai, nors ir pastebimi, bet nevaicina tokiu dideliu svoriu nepasižymi. Naujamiestyje kaip ir miegamojo tipo rajonuose dominuoja automobiliai bei medžiai, kurie Kreuzberge atrodo lygiaverčiai dviračiams ir prižiūrimiems gėlynams. Abiejuose rajonuose jaučiamas šio toks daiktų be paskirties buvimas.

Atlikta vaizdo analizė taip pat atspindi tam tikrą įtampą tarp galios galios strategijų ir praktikų – ten, kur yra aiškus, veikiantis vienam iš jų priskiriamas objektas, netoliese visada bus ir kito ženklas. Pavyzdžiui, išvirkščiose (o kartais – ir geroje) kelio ženklų pusėse klijuojami lipdukai, arba disonansas tarp „oficialios“ lauko reklamos ir plakatų arba asmeninių skelbimų

Bėgant laikui didėja sistemos neapibrėžtumas ir persipynimai tarp to, kaip tos pačios kilmės tarpininkas gali atstovauti ir galios šaltinį, ir kasdienį veikėją. Pavyzdžiui, graffiti kaip neteisėtas piešinys ant sienos turi vieną konotaciją ir veikiausiai yra kasdienės taktikos pėdsakas. Tuo tarpu ant tos pačios sienos galima matyti graffiti kaip vitrinės arba fasado dekoraciją, kurią suprojektavo ir užsakė konkrečios vietos šeimininkas – galios šaltinis, paryškinantis savo teritoriją.

4.3. Antrojo tyrimo etapo rezultatai – galia kasdinių veikėjų pasakojimuose

Antrojo tyrimo etapo – interviu, kurių metu miestelėnai pasakojo apie patirtis savo miestų gatvėse. Kiekvieno informanto santykis su savo miestu – individualus ir pasireiškė per tai, kiek laiko kiekvienas gyvena savo mieste ir per tai, su kuriomis miesto dalimis daugiausia susiduria ir yra susikuria pastovų santykį. Šiuo tikslu informantu buvo klausiama, kokiame rajone jie gyvena šiuo metu ir kokiuose yra gyvenę anksčiau, o atitinkamos charakteristikos grafiškai pavaizduotos paveiksluose, kurie pateikti priede nr. 6.

Informantai iš Berlyno gyveno jame nuo vienerių (Informantė B1) iki dvidešimties (Informantas B4) metų. Nė vienas iš kalbintų žmonių nebuvo ten pragyvenęs viso savo gyvenimo, nors dauguma buvo ilgamečiai gyventojai, praleidę mieste 10 ir daugiau metų. Tai iš esmės atspindi bendras migracijos tendencijas ir didelį skaičių tiek imigrantų iš užsienio valstybių, tiek iš pačios Vokietijos. Iš informantų gyvenamų, gyventų ir minimų vietų žemėlapis galima matyti, kad daugiausiai padengta yra buvusio Rytų Berlyno teritorija, o taip pat tiek Vakarų Berlyno rajonai, kurie šiuo metu laikomi imigrantų ir „alternatyvaus gyvenimo būdo“ rajonais – Wedding bei Kreuzberg. Tačiau taip pat galima pamatyti, kad informantai yra turėję tam tikros patirties ir toli nuo geografinio centro esančiuose priemiesčiuose, tokiuose kaip Spandau arba Marzahn. Kaip minėjo patys informantai, tam tikri Rytų ir Vakarų skirtumai Berlyne vis dar gajūs, todėl reikia turėti omenyje, kad tai galėjo būti ir vienas iš faktorių, darančių įtaką surinktai medžiagai.

Informantai iš Vilniaus taip pat turėjo skirtingą gyvenimo mieste trukmę – kai kurie jame pastoviai gyveno nuo gimimo. Gimę ne Vilniuje jame yra pragyvenę nuo 2 (Informantė V5) iki 44

(Informantė V8) metų – taigi, nuo neseniai atvykusių iki pragyvenusių didesnę gyvenimo dalį. Santykis su skirtingomis miesto dalimis pasiskirsto gana tolygiai apgyvendintoje miesto teritorijoje, išskyrus pietinę ir pietvakarinę dalį – Naujininkus, Panerius, Vilkpėdę, Lazdynus.

Kalbinant informantus, buvo pasiektas bendras kategorijų prisotinimas, tačiau kiekvienas asmuo atskleidė skirtingas jų detales ir subtilius skirtumus tarp subjektyvių interpretacijų. Gauta medžiaga buvo labai tanki, didžioji dalis informantų noriai dalinosi savo patirtimi ir pateikė veikiau ne atsakymus į užduodamus klausimus, o savo miestovaizdžio naratyvus. Šios medžiagos daugiau nei užtenka susidaryti bendram įspūdžiui apie kiekvieno miesto galios strategijų ir kasdienių taktikų santykį bei tarpininkavimą galiai, o taip pat platesnį miesto charakterizavimo ir jame vykstančių metaprocesų kontekstą, kuris ir aptariamas toliau.

4.3.1. Berlynas ir Vilnius – gyventojų akimis

Visų pirma, informantų pateikta medžiaga leidžia suformuluoti bendras abiejų miestų charakteristikas ir jų kaitą iš kasdienės patirties perspektyvos.

Berlynas kaip miestas istoriškai susiformavo susijungus keletui savarankiškų gyvenviečių. Tai atsispindi ir dabartinėje jo struktūroje – anot informantų, kiekvienas rajonas pasižymi specifiniais gyventojų sluoksniais, gyvenimo būdais ir mentalitetu:

„Berlynas – keistas (...), jis neturi vieno centro. Noriu pasakyti, istoriškai Berlyną sudaro šešiolika skirtingų kaimų. Ir, atrodo, tie kaimai tebeegzistuoja. Pavyzdžiui, kažkada dirbau su beveik benamiais, kurie nebuvo benamiai. (...) Jų problema buvo tai, kad jie galėjo gauti butą pigesnėje Berlyno dalyje, kur būtų nebloga aplinka, tikrai gera aplinka. Bet jie nesikraustė, nes norėjo likti savo rajone.“ – Informantė B1

„Kreuzberge yra labiau... miesto dalis, kur akivaizdžiai galima pamatyti jaunus žmones, alternatyvius žmones, judančius žmones, taip pat kai kuriose rytinėse dalyse – Friedrichshain, Mitte, Prenzlauer Berg. O Friedenau – biurgeriška.“ – Informantas B4

„Keista, nes kai žmonės manęs klausia apie gyvenimą Vokietijoje, aš atsakau, kad aš gyvenu ne Vokietijoje, aš gyvenu Berlyne, ir ne visai Berlyne, nes aš gyvenu Kreuzberge, ir net ne visai Kreuzberge, nes gyvenu knygyne (...)“ – Informantė B6

Svarbus kertinis įvykis Berlyno kaip miesto gyvenime buvo Berlyno sienos griūvimas 1989-aisiais metais. Tuo metu daug vokiečių iš įvairių Rytų Berlyno rajonų persikraustė į Vakarų Berlyną arba kitus miestus, Mitte, Prenzlauer Berg, Friedrichshain ir kituose rajonuose didžioji dalis pastatų buvo apleista, todėl jie buvo „skvotuojami“ – juose nelegaliai apsigyvendavo naujai atsikėlę migrantai – menininkai, įvairių subkultūrų atstovai, nelegalūs imigrantai, atvykėliai iš kitų šalių. Tai darė didelę įtaką tų rajonų gatvės gyvenimui paskutiniame 20 a. dešimtmetyje:

„Buvo kažkoks pereinamas laikotarpis, paskutinis dešimtmetis. (...) Kiek dabar viskas

orientuota į turistus, tiek anksčiau taip buvo kažkoks vidinis polėkis ir labai įvairi publika. Tai yra, kažkokie atvykėliai, kažkokie vietiniai, kažkoks vietinis judėjimas, daug kitataučių Mitte ir atitinkamai Prenzlauer Berge (...), atmosfera buvo kūrybiška.“ – Informantas B2

„Kažkoks atitinkamas skirtumas tarp žmonių, kurie gyvena Rytinėje ir Vakarinėje Berlyno dalyje, ypač tarp žmonių, kurie ten gyvena ilgai. Taip nutiko, kad Rytiniame Berlyne vyksta daug daugiau visokių įdomybių.“ – Informantas B3

Tuo tarpu Vakarų Berlynas iki Sienos griūvimo dėl atskirties nuo likusios Vakarų Vokietijos buvo, anot informantų, įgijo savipakankamos „salos“ mentalitetą, kuris jaučiamas iki mūsų dienų ir pasireiškia „biurgeriškumu“ ir viešu socialinės padėties demonstravimu:

„Visa tai galima sutalpinti į sąvoka miestas-kurortas Berlynas. Netgi tiesiogine prasme, taip pat ir turistams, bet Vakarų Berlynas ir Rytų Berlynas buvo atskirti, ir Vakarų Berlynas buvo uždara visuomenė, nes jie turėjo autobaną, bet tu negalėjai išvykti už miesto. Vakarų Berlyno sistema sukurta taip, kad žmogus, gyvenantis mieste visada turi ir parką, ir kur išsimaudyti, ir pliažą, tai realiai... nežinau, gal kur nors ir yra, bet aš nežinau daugiau didelių miestų, kurie savo viduje turėtų poilsio struktūrą. (...) Miestas, kuris ir industriją turėjo, ir poilsį ir panašiai.“ – Informantas B8

„(...) Vakarų Berlynas buvo vieta, tokia kaip sala, kuriame viskas virė savo sultyse ir tai kažkaip paveikė žmones, kurie ne tokie atviri tam, kas vyksta aplinkui“ – Informantas B3

Per pirmą šio amžiaus dešimtmetį Berlyne buvo galima toliau stebėti miesto kaitos procesus. „Skvotai“ turėjo legalizuoti nuosavybės teises arba buvo iškraustomi, vyko gentrifikacijos procesai, augo būsto kainų struktūra. Buvę šių rajonų gyventojai kėlėsi į kitus rajonus, kol juos ištikdavo panaši lemtis, pagrindinė judėjimo kryptis – tolyn nuo centrinės miesto dalies:

„Per dešimt metų pastebimai pasikeitė ir... žmonės, kurie anksčiau gyveno Prenzlauer Berg arba Mitte persikėlė į pigesnius rajonus, nes smarkiai pabrango būstas. Labai pasikeitė kontingentas – reiškia, daug mažiau kitataučių, dauguma – atvykėliai iš kitų miestų, iš turtingesnių Vokietijos žemių.“ – Informantas B2

„Apie 80% žmonių, kurie čia [Prenzlauer Berg] gyveno anksčiau, išsikėlė.“ – Informantas B4

Nepaisant šių pokyčių, Berlyne išliko galimybė eksperimentuoti ir patirti netikėtumus:

„Vienintelis dalykas, kur matau truputį vilties... yra eksperimentavimas, kuris stiprus Berlyne. (...) Berlynas yra tikslas savaimė [vok. Selbstzweck]“ – Informantas B7

„Žmonės čia gali daryti įstabiausiai nesąmoningus eksperimentus ir... taip, kodėl gi nepabandžius? Tai kvaila, bet kodėl gi ne?“ – Informantė B6

Dar viena Berlyno ypatybė – fejeriškumas. Tokiu žodžiu būtų galima apibendrinti daugumos berlyniečių minimą reiškinių, apibendrinantį gatvės gyvenimo dvasią. Visi informantai minėjo bent po kelias fejeriškumo išraiškas – gatvės muzikantus, gatvės teatrą, įvairias šventes ir festivalius,

kasmetinį gegužės 1-osios maištą ir „maištas – parodija“ (angl. *mock riot*). Daugeliu atveju visos šios veiklos taip pat buvo apibūdinamos pagal kilmės šaltinį – „oficialios“ ir „nelegalios“, „saviorganizuotos“ (vok. *selbstorganisierte*) ar nukreiptos į turistus.

Fejeriškumu taip pat pasižymi ir savaitgalio vakarai viešajame transporte – metro ir miesto traukiniuose:

„Pradedant penktadieniu ir iki sekmadienio praktiškai visas miestas, ypač vasaros metu, tampa tokia vieta... praktiškai gigantišku flirtplatz'u tokiu. Užėini į traukinį, metro vagoną, ten ištisai važiuoja tam tikro amžiaus žmonės, tai yra, nuo paauglių iki vidutinio amžiaus, bet ne vyresni. Ir visi labai linksmučiai [rus. в развеселом состоянии], kas į klubą važiuoja, kas dar kažkur, visi rėkia, klykia, linksminasi, juokiasi, juokauja – ir tai vyksta praktiškai visur.“ – Informantas B3

Dar vienas fejeriškumą skatinantis faktorius – kitataučių rengiamos šventės, pavyzdžiui, turkų vestuvės:

„Vestuvės kokios čia vyksta, tu pamatytum... (...) Turkiškos vestuves tai yra kažkas tai tokio. (...) Su krūva muzikantų, dainuoja, šoka visi čia, jaunasis pasiima jaunąją. Jaunikis atvažiuoja jaunąją pasiimt – čia porą valandų vyksta, susirenka gatvėje, su turkiška muzika, viskas kaip priklausomai – pasidainavimai, visi šoka, vaikai – pulkai tokių vaikučių (...) Tu supranti, kad yra šventė.“ – Informantas B8

Vilniaus erdvinė struktūra neturi tokių aiškių skiriamųjų bruožų, siejamų su konkrečiais rajonais ar vietovėmis kaip Berlynas. Informantai veikiau dalinasi savo asmeninėmis reakcijomis į tam tikras miesto dalis, pavyzdžiui, Senamiestį arba miegamuosius rajonus – dalis iš jų teigiamų, dalis – neigiamų:

„Centras yra toks labiau gyvas. Ta prasme, ten daugiau žmonių susitinki, daugiausia ir gyvenimo vyksta. (...) vietų, kur pasėdėti, vietų kur dažnai lankaisi, (...) tose vietose kažkaip savas jautiesi.“ – Informantė V5

„Už Pamėnkalnio gatvės [link Centro] nėra ką veikti, išskyrus būti darbo vietoje. (...) Ypač po šeštos valandos vakaro, nėra kur nueiti, gali eiti tik į stotelę.“ – Informantas V4

Kitas kai kurių informantų paryškintas bruožas – tai vidiniai kontrastai, būdingi tam pačiam rajonui:

„Per tiek laiko, kiek gyvenu, jis [Senamiestis] pasikeitė dar labiau ir jis tapo toks sutvarkytas, išlaidytas, normalus, turistams pritaikytas Senamiestis, tačiau įėjus ten į kažkuriuos tai bromus, arba žinant vietas ir perėjimus, pasimato labai daug visokių keistų dalykų. Kiemelių, griuvėsių, apleistų namų, pralindimų, dar kažko.“ – Informantė V1

„[Naujamiestis yra] gyvas, judrus, purvinas, kriminalinis, tamsus – bent jau šitas mano parajonis, kuriame aš gyvenu, šešėlyje – taip galėčiau apibūdinti. Bet pastebėk, kad apibūdinau visų pirma kaip gyvą.“ – Informantas V7

Kaip ir Berlyne, Vilniuje jaučiasi atvykėliškumo reiškinys – informantai teigia, kad tarp Vilniaus gyventojų daug pirmos kartos atvykėlių iš kitų Lietuvos vietovių:

„Vilnius iš tikrųjų yra kaimiečių miestas. Jeigu yra šventės, Vilniuje irgi yra šventė – Vilnius yra tuščias, nes visi išvažiuoja pas savo tėvus kažkur į rajonus.“ – Informantė V6

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Vilnius ėmė sparčiai keistis. Ryški šių pokyčių dalis buvo išorinė, susijusi su architektūra ir miesto gyventojų įpročiais:

„Dvidešimt kokių metų nuo tada, kai atvažiavau, tai stovėjo praktiškai, na, mažai keitėsi. Gal statybos labiau į miegamuosius rajonus plėtėsi ir panašiai. Na o paskui kai jau pradėjo... šita... nepriklausomybės laikais, tai aišku pradėjo keistis stipriai, bet pradžioj kai kas erzino, kad daug metalo, stiklo ir panašiai, o dabar man kai kurie netgi labai gražu. Bet vis tiek, architektūra (...)“ – Informantė V8

„Tarkim tos kavutės visos nešiojamosios, nu, aišku tai jau senokai atsirado. Tiesiog būdavo anksčiau, kad eidavo kas nors su ta, ten, kava puodelyje ir visi žiūri, nors, aišku, čia atskira tema, kaip visi į visus žiūri. O dabar, tarkim, jau nebežiūri, tapo įprasta.“ – Informantas V3

Kita pokyčių dalis susijusi su mentalitetu, kuris, anot informantų yra linkęs keistis į bendruomeniškesnį ir kreipiantį daugiau dėmesio į aplinką, o vienas informantas aptarė kontrastą tarp 20 a. dešimto dešimtmečio ir 21 a. pirmo dešimtmečio vilniečių elgesio:

„Vilnius yra, be abejo, laisvėjantis miestas. Vienas iš tų dalykų, kurių anksčiau nebuvo tarkim, kaip kiekvienais metais pamatai, kaip žmonės vis laisviau jaučiasi toj žalioj pievoj prie Baltojo tilto.“ – Informantas V3

„Pašėlę devyniasdešimtieji iš tikrųjų buvo toks smurtingas laikas. (...) Iš esmės viskas pakrypo į dvidešimt pirmąjį amžių, į civilizacijos kilimą ir aš tiesiog pajutau, tarkim, kad Lietuvoj žmonės jau yra išsišėlę, ta prasme, išsidaužę snukius ir dabar (...) jau visiškai paruošta dirva kurti gerovę.“ – Informantas V3

„[Ant suoliukų] mūsų žmonės sėdi, jau nebelaužo. Jau nebelaužo, nuoširdžiai galiu pasakyti – jau matau, kad nebelaužo, matyt, gerbia tai, ką turi.“ – Informantė V6

Jeigu Berlyno atveju bendra visus informantus jungusi gija buvo miesto fejeriškumas, beveik visus informantus iš Vilniaus vienija tai, kad jie atkreipė dėmesį į Vilniuje galiojantį draudimą vartoti alkoholinius gėrimus viešose erdvėse, o taip pat į tai, kad šios taisyklės yra nesilaikoma. Kai kurie informantai dalį savo miesto patirčių siejo būtent su alkoholio vartojimu viešose erdvėse – bendraujant, einant pasivaikščioti.

„Tai, kadangi yra, sakykim, tas įstatymas dėl gėrimo, tai kaip... jau tose pagrindinėse, tarkim,

Vokiečių gatvėj, Gedimino prospekte, Vilniaus toj pačioj gatvėj žmonės ir negeria, bet yra atsiradusių tokių erdvių, kurios realiai yra viešos ir kur negalima gerti, bet žmonės lenda į tas vietas ir tas pats Barbakanas, policija tikrai suvokia, kad tenai žmonės geria, bet neina, netikrina, ir kaip tik dabar paskutinius du-tris metus aš ten tikrai labai daug lankausi ir dabar tikrai neateina, tu net matai kaip pravažiuoja apačioj kiekvienąsyk policijos mašina, bet jie nieko nedaro.“ – Informantė V2

„Būdavo labai faina, tenais išeini iš namų su alaus bonka, eini, vieną išgeri, paeini link „Iki“, priešais būdavo parduotuvukas, paimi pirmą, eini toliau, Kęstučio, pavyzdžiui, gatve iki sekančio, ant laiptų kampo, ten pasikeiti bonką. Tada eini (...) prie tilto yra dar viena, vėl pasikeiti bonką, taip pareini namo. (...) Vaikščiot ir dairytis be reikalo, užklyst į kiemą, (...) vietinių zbytkų.“ – Informantas V4

Lyginant Berlyną su Vilniumi, galima nustatyti du skirtingus kaitos vektorius, kuriuos pristatė informantai. Tiek vienas, tiek kitas miestas savo naujausioje istorijoje turėjo esminį lūžio tašką. Berlyne tai buvo Sienos griūtis, o Vilniuje – Lietuvos nepriklausomybės atgavimas. Tačiau pasakojimai sukuria įspūdį, kad šių miesto vystymosi kryptys po lūžio akimirkos buvo netolygios. 20 a. paskutinio dešimtmečio Berlynas asocijuojasi su nežabojama laisve, pilietine iniciatyva, iš apačios organizuojamais judėjimais. Šiuolaikiniame Berlyne, atvirškčiai, stebimi priešingi procesai – nepažabotos erdvės suvaldymas, legalizavimas, sutvarkymas, taip pat – pasikeitusi būsto nuomos kainų struktūra (atspindinti gentrifikacijos procesus), skirtingų rajonų gyventojų sociodemografinės charakteristikos. Anot informantų, nors kiekviena diena Berlyne gali atnešti netikėtumų, žmonės yra įpratę jais nebesistebėti, o pats „gatvės gyvenimas“ taip pat nyksta ir persiorientuoja į turistų verslo pusę. Tuo tarpu situacija Vilniuje, anot kai kurių informantų, yra kaip tik atvirkštinė – miestas „laisvėja“, jame atsiranda naujų (arba „pamirštų senų“) sąveikų gatvėje rūšių.

Tai, kaip informantai kalbėjo apie savo miestą kiekvienu atveju buvo nulemta vieno sunkiai numatomo faktoriaus – kitų miestų, su kuriais jis buvo lyginamas, atsižvelgiant į asmeninę informantų patirtį. Berlynas, lyginant su kitais miestais, pavyzdžiui, Vankuveriu arba Londonu, buvo lyginamas per liberalumo, veikimo laisvės, atvirumo prizmę. Tuo tarpu Vilniaus pozicija kitų miestų atžvilgiu priklausė nuo to, ar jis buvo lyginamas su mažesniais kitais Lietuvos miestais, ar su kitais pasaulio didmiesčiais, sostinėmis. Pirmuoju atveju Vilnius pateikiamas kaip anonimiškas ir laisvamaniškas, tuo tarpu antruoju atveju – kaip miestas, kuriam nuolat trūksta apgalvotų, žmonėms skirtų detalių.

4.3.2. Santykis tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo taktikų

Informantai iš Berlyno pasakojo apie įvairias kasdienio gyvenimo praktikas, kurias galima

suskirstyti į dvi pagrindines grupes. Pirma grupė apima praktikas, kurios sudaro įprastą kasdienio gyvenimo foną ir sukuria savaime suprantamos veiklos įspūdį:

„Iš mano patirties, žmonės dažniausiai labiau atsipalaidavę eina į parduotuvę nusipirkti maisto arba eina į darbą, arba grįžta iš darbo. Tai pirmas dalykas, kurį aš pastebiu. (...) Žmonės, kurie eina gatve turi kažkur nueiti – maisto, į darbą. (...) Turiu omenyje, laisvalaikį jie praleidžia parke. Aikštės yra turistams, o jeigu čia gyveni, eini į parką. Ir važinėji dviračiu arba bėgioji.“ – Informantė B1

Antra grupė – tai praktikas, kurios atitiktų de Certeau kasdienių taktikų sąvoką ir stengiasi išnaudoti akimirką, apeidami galios strategijų nustatytus veiklos rėmus arba nustatytą elgesio taisyklių pažeidimu. Tokiu atveju tarp strategijų ir taktikų iškyla įtampa:

„Ten pat, Mauerparke, yra, pavyzdžiui, gabalas kažkokios tvoros, kurią nuolat išpiešia graffiti piešėjai. O kiekvieną savaitę ją ateina, uždažo ir viskas prasideda iš naujo.“ – Informantas B3

„Įdomus faktas – visada keliama problema dėl barbekių kepimo parke. Tai didžiulė Berlyno problema. Manau, ji unikali. (...) Daugelyje parkų tai uždrausta, bet kai kuriuose – leidžiama, ir manau, ne visada aišku, kur tiksliai. Net ten, kur tai leidžiama, aplinkiniams kaimynams nepatinka, nes smirda. Todėl jie nuolat bando uždrausti [barbekių kepimą] būtent tame parke. Taip, tai įdomi tema, kaip galima lengvai pažeisti įstatymą.“ – Informantė B1

„Žmonės kabina plakatus, piešia graffiti, teikia informaciją apie... demonstracijas ar koncertus. (...) Tai – dalykai, kurie pažeidžia nuosavybės teisę, todėl būtent pastatų šeimininkai stengiasi nuo to apsisaugoti. Nes už leidimą kabinti informaciją reikia sumokėti mokesčių.“ – Informantas B4

Tam tikrais atvejais įtampa tarp galios strategijų, struktūruojančių ir kontroliuojančių „tinkamą“ erdvės panaudojimą ir jos „įvietinimą“, yra tokia įprasta, kad informantai nustoja į tai kreipti dėmesį ir kasdienių taktikų pėdsakai, daiktiniai veiklos įrodymai artėja prie lygiaverčio egzistavimo šalia galios strategijų pėdsakų:

„Aš beveik nepavadinčiau to [plakatų kabinimo] nusižengimu, nes tai jau yra normalu. Turiu omenyje, taip tiesiog nutinka. Net jeigu negalima jų klijuoti. Bet, taip, tai tiesa. Tai nusižengimas... Ir graffiti. Tai – taisyklių pažeidimas. Bet vėlgi, tai beveik... neatsiejama [miesto dalis] [angl. belongs here].“ – Informantė B1

Tačiau pasitaiko ir tokių atvejų, kai galios strategijos apsimeta kasdienėmis nusižengimo taktikomis. Pavyzdžiui, Berlyne policininkai mokosi gaudyti narkotikų prekeivius, patys jais apsimesdami:

„Praeini parku. Parke yra visur... lempos paprastos, žibintai, sakykim. kažkas ten triukšmauja už jų. Tai reiškia – klausia, ar tu nori įsigyti narkotikų. Jie tau nieko blogo nepadarys. (...) Jie tiesiog pardavinėja, ką turi. Jeigu tave domina prekė, eini ten, sakai už kiek pinigų ir kokios

prekės tau reikia. Bet, taip sakant, būna tokiuose parkuose, taip pat elgiasi tie patys mentai, jie gi irgi turi iš kažko mokytis... Jie gi neturi jokio psichinio parengimo.“ – Informantas B5

Dar vienas pavyzdys iš Berlyno, kaip galios strategijos įgalina tam tikras taisyklių pažeidimų taktikas – tai „žmogiškasis faktorius“, kurį lemia smulkmeniškasis pasidalinimas darbais:

„Dar čia yra viskas taip siaurai – policininkas, kuris užsiiminėja narkotikais, užsiiminės narkotikus. Jeigu jis pagaus penkis nelegalus, o pas juos nebus narkotikų, jis juos paleis. Žmogus, kuris užsiiminėja nelegalais, jisai pagaus pardavinėjantį žmogų narkotikus – jisai jį paims nebent kaip nelegalą.“ – Informantas B8

Tačiau tas pats smulkmeniškasis darbo pasidalinimas lemia ir tam tikrų gatvės praktikų nykimą.

„Turėdavai anksčiau visokiausių dalykų. Anksčiau žmogus lygintuvą gatvėje – sėdėdavo ant kėdės ir sukinėdavo. O dabar nėra to, nes nei ta publika ten gyvena, kuri anksčiau lygintuvą atsukinėdavo, nei ta publika, kuri kviečia meistrą, kad jis jiems atvežtų naują lygintuvą.“ – Informantas B8

Vilniuje galios strategijų ir kasdienio gyvenimo praktikų tarpusavio santykis yra painesnis. Tam tikri veiksmai, kurie gali būti laikomi įstatymų pažeidimu vyksta pagal nebylų susitarimą su galios santykių tarpininkais, kurie juos turėtų kontroliuoti arba šalinti veiklos pasekmes:

„Bet jie jau seniai nusistovėjo į tokią pusiausvyrą, kur jie kažkaip nei per daug lenda prie žmonių, kurie čia gyvena savo gyvenimus, nei tie žmonės į juos nekreipia per daug dėmesio. Nes jeigu jie čia pradėtų visus gaudyti, kas sėdi gatvėje su skardine alaus, tai jiems atsibostų. Dabar jiems iš tikrųjų užtenka to, kad tu tą skardinę padedi už tašės toliau arba kažkaip jos neafišuoji prieš kameras ir jie atstoja.“ – Informantė V1

„Tas pats graffiti – jeigu tu užrašysi jį kažkur ten, kad ir Centrinėj vietoj bet aukštai, kad reiktų pastangų jį nuvalyti, tai jisai tenai tikrai bus ilgai, nes realiai man tai viskas susiveda į tai, kad Vilnius paliktas mūsų valiai.“ – Informantas V3

Iš vienos pusės vilniečiams būdingas privačiojo gyvenimo slėpimas privačiose erdvėse arba uždarose viešose vietose, o ne praktikuojant erdves. To priežastimi viena informantė įvardina ne uždarumą, o galimybę su kažką leisti įsigyti už pinigus. Kita minima priežastis – tinkamos miesto infrastruktūros trūkumas.

„Italijoje per siestą Milane žmonės ateina į parką pamiegoti, paskaityti knygą, pavalgyti. O pas mus gal nėra dar tos kultūros, ji neišsivystė, žmonės pakankamai ilgą laiką turbūt troško turėti tiek pakankamai lėšų, kad jie galėtų nueiti kavos išgerti kažkur tai, prisėsti ir jiems tai leidžia kažkokį statusą... Į kažkokį tu eini, tarkim kabakėlį ar kavinę. Tu sėdi ir geri kavą, tave visi mato ir tu gali pasakyti, aš turiu tam pinigų, aš galiu sau tai leisti, aš jau tiek uždirbu, ar ne?“ – Informantė V6

„Aš kai būnu Ispanijoje visada atkreipiu dėmesį, ten pilna suoliukų – parke, prie namų, gatvėj

– ir jie taip sustatyti, kad žmonės galėtų šnekėtis vieni su kitais, net jeigu tas suoliukas nusuktas, tarkim, į namo sieną, jis vis tiek yra. O Vilniuj kažkaip jų mažai. Jeigu jų ir yra, jie sulūžę, jei nesulūžę – tai, tarkim, po kamera. “ – Informantė V1

Tačiau iš kitos pusės kai kurie informantai iš Vilniaus pastebi ir kasdienių praktikų viešėjimo tendenciją – auga skaičius žmonių, kurie bendravimui ir laisvalaikio leidimui naudoja būtent viešąsias miesto erdves:

„Viskas eina į priekį, vis tiek, kaip ne kaip – gražėja.“ – Informantė V8

„Žmonės laisvėja, kartais tą pačią arbatą pasidaro į termosą ir važiuoja į miestą. Ir jie tai daro, jie tiesiog sėdi, lygiai taip kaip mes važiuojam pasėdėti į paupį, nes tai smagu.“ – Informantė V6

Simbolinė architektūra ir atminties – memorialinės – vietos, kurios iš pirmo žvilgsnio turėtų atstovauti tam tikrai ideologinei pozicijai – taigi, simbolinei galiai. Šie objektai yra minimi ir miestelėnų pasakojimuose, tačiau paaiškėjo, kad jie neatlieka savo oficialios funkcijos ir yra tiesiog orientyras tam tikroms erdvinėms praktikoms. Kraštutiniu atveju, kasdienių veikėjų kalboje šios vietos yra vadinamos ne savo tikrais pavadinimais, o nusistovėjusiais žargoniniais žodžiais, kurie atspindi tam tikrus plika akimi matomus, bet kokiam stebėtojui atpažįstamus bruožus. Tokiu būdu, Vilniaus gynybinės sienos bastionas tampa „Barbakanu“, skveras prie Prancūzų ambasados – „Prancūzparkiu“, susitikimas prie Gedimino paminklo yra „prie arklio“, o paminklas J. Ivanauskaitei yra „katinukas“. Tai reiškia, kad net tose vietose, kurios oficialiai turėtų formuoti tam tikrą kolektyvinę miestelėnų atmintį, kasdieniai veikėjai gali pagal poreikius kurti savo reikšmes ir paversti tokias vietas kasdienių praktikų erdvėmis:

„[Žmonės] sėdi ant suoliuko prie katinuko. Katinukas čia apskritai yra proveržis. Čia aš iš naujo patikėjau į meną, kai pastatė šitą katinuką. Žmonės ateina ten, su juo kantačina, vaikai lipa ant jo, fotografuojasi, ten, reiškia, pacanai įrodinėja, kokie jie kieti, lipdami ant jo ir ten... Žodžiu, labai labai geras katinukas ir visiems labai patinka, labai reikia.“ – Informantas V7

4.3.3. Kam priklauso miestas?

Daugelis informantų miestą pavadina savaime susireguliojančia sistema, kuriose vykstantys procesai priklauso nuo pačių žmonių.

Pasakodami apie rašytas bei nerašytas elgesio mieste taisykles, informantai dažnai minėjo, kad „oficialios“ ir „tikros“ elgesio viešojoje erdvėje taisyklės išsiskiria, asmeninės taisyklės viešojoje erdvėje kiekvienam konkrečiam jos veikėjui yra svarbesnės nei nustatyto miesto valdymo institucijų ar net įstatyme įtvirtintos taisyklės:

„Iš principo galiu pasakyti, kad kažkokiuose rėmuose protinguose, bet kokias taisykles galima keisti taip, kaip norisi. (...) Berlyne daug spontaniškumo – daug dalykų įvyksta „ant

bangos“, taip pat ir bendravimo srityje, todėl tokiose situacijose nebūtina kalbėti apie kažkias taisykles.“ – Informantas B3

„Manau, kad tos taisyklės ateina iš pačių žmonių... Nes, na, yra tos bendros taisyklės – eismo taisyklės, kaip tu turi judėti gatvėje, kad nesukeltum sau ir kitiems pavojaus, jos yra apibrėžtos ir bendros. O visa kita sukuria patys žmonės, būdami gatvėje.“ – Informantė V5

„Nėra [skirties] pažeidimas – ne pažeidimas. Tiesiog yra šaršalai, ta prasme, sluoksniai, grupuotės, judėjimai (...), kurie veikia kažkokią savo veiklą ir jie kažkaip interaktina su kitais sluoksniais.“ – Informantas V4

Tam tikrais atvejais galios santykių tarpininkais tampa patys kasdienio gyvenimo veikėjai, kurie daro tiesioginę arba netiesioginę įtaką kitiems tokiems pat veikėjams. Specifinis pavyzdys iš Berlyno, kuris nebūdingas Vilniui – tai atvejai, kai žmonės gatvėje daro vieni kitiems pastabas už neva netinkamą elgesį, pavyzdžiui, ėjimą per gatvę, degant raudonam šviesoforo signalui:

„Yra vokiška maniera tokia – daryti pastabas. Su proga ir be progos. Pavyzdžiui, kad aš važiuoju [dviračiu] be žibintuvėlio – žmogus lekia per raudoną šviesoforą, kad pasakytų man, kad aš važiuoju be žibintuvėlio. (...) Tokie momentai. O aš įprastai palinkiu geros dienos.“ – Informantas B2

Vilniuje veikėjų tarpusavio santykis dažniausiai neartikuliuojamas. Čia daugiau reiškia žvilgsnis, žiūrėjimas, akių kontaktas – reiškiniai, informantų nuomone įgyjantys skirtingą prasmę, priklausomai nuo miesto dalies:

„Kažkaip ta viešoji tvarka, jinai priduoja tokį jausmą, kad galima tik tai, kas leidžiama, kai iš tikrųjų netgi juridškai galima yra tai, kas neuždrausta. Ir dėl to žmonės labai kažkaip turi galvoj, kiek yra leidžiama, kiek kas yra normalu, tai, ką daro visi. Visa kita jiems yra kažkaip keista ir neleistina, ta prasme, kad iš tikrųjų daugiau tos tvarkos, vadinamosios tvarkos, disciplinos gal, gatvėse palaiko ne policija ir kitos struktūros jėgos, bet patys žmonės su savo tuo tokiu vertinimu ir labiau elgesio supratimu, kad esi stebimas ir vertinamas.“ – Informantė V1

„Visi žiūri į visus, (...) vilniečiai neigiamai žiūri į tai, kas jiems neįprasta.“ – Informantas V2

„Kaip bebūtų keista, nors atrodytų, kad tai [Naujamiestis] yra mažiau išsilavinusių žmonių, negu kad Centre, arba negu naujuose rajonuose, rajonas. Daugiau yra neišsilavinusių žmonių, proletarų, daug kriminalinių visokių, bet juos kažkaip tai... keistenybės mažai juos kaso. Nesimato, kad labai pastebėtų. Aišku, naujuose rajonuose, jeigu lygint, ten – žinai, ten irgi nepastebi. (...) Čia gal jie pastebi, bet priima, o ten nepastebi, nes nepriima.“ – Informantas V7

Berlyne žvilgsniui ir žiūrėjimui nesuteikiama tokios prasmės, nors anot vieno informanto, su laiku tai turėtų pasikeisti:

„Dabar viskas veikia kitaip. Buvo visiškai nesvarbu. Žmonės buvo tokie filosofiški (...), kad tikrai nerūpėjo, kaip atrodo kiti. Buvo nesvarbu, kuo žmogus apsirengęs ir kokia jo socialinė padėtis. Tai labai greitai keičiasi.“ – Informantas B7

Politinis dalyvavimas ir miesto viešosios erdvės daugiau reikšmės turi Berlyne. Dalis protesto akcijų vyksta, kovojant dėl teisių į nekilnojamą turtą („skvotuojamų“ pastatų atveju), arba dėl gyventojams nepatinkančių gatvių erdvės pertvarkų, nors tai ir nepadarė poveikio, o pastaruoju metu šios „pasipriešinimo“ tendencijos iš viso nyksta:

„Visą laiką buvo iniciatyvos prieš, bet, vat tokie didieji projektai (...) dar neteko susidurti, kad tai būtų užšaldyta, ar kad tai neįvyktų. Vis tiek, tai užsitęsė kelis metus ilgiau dėl tų visų stabdžių, bet vis tiek įvyksta. (...) Tuos visus skvotų uždarymus... Dar buvo tie laikai, kai ruošdavosi kokį nors skvotą uždaryti, tai realiai susirinkdavo pilnos gatvės žmonių. Va gatvė būdavo užkimšta žmonių. Policija neturėjo galimybės fiziškai priėti prie namo. Dabar (...) susirinko gal trisdešimt žmonių – atėjo policija ir praėjo. Visas pasipriešinimas – jo nėra.“ – Informantas B8

Informantai iš Vilniaus politinio poveikio erdvei procesus vertino nevienareikšmiškai. Dalis iš jų skeptiškai atsiliepė apie institucionalizuotą miesto tvarkymą ir galimybę jį paveikti bendruomeniškais priemonėmis, tačiau buvo pateiktas ir vienas pavyzdys, kai gyventojų prieštaravimas anuliuojo planuojamą erdvės pertvarką:

„Atsimenu, prieš kelis metus, kaip čia vėl šį pavasarį, buvo kilęs kažkoks šurmulys dėl to, kaip čia Katedra lygtai nori vėl nuosavybės teisių į Katedros aikštę, kad ten niekas negalėtų įvykti išskyrus tai, ką jinai palaimina. (...) žmonės susirinko į krūvą, nuvarė į Katedros aikštę ir visą vakarą darė tai, kas jiems užteina – važinėjo dviračiais, riedučiais, laidė aitvarus, belenką. Tai buvo toks jausmas, kad buvo aišku, iš ko mes tą aikštę atsiimam, nes aikštė – žmonių, o ne... o ne miesto valdžios arba Katedros. Mūsų aikštė.“ – Informantė V1

„Tarp savanoriškos krašto apsaugos ir parduotuvės tos, „Maximos“, yra toks didelis bendras plotas. Tai čia (...) buvo kėsintasi užstatyti, bet kažkada, galbūt dešimt metų atgal, čia kai tiesė Laisvės prospektą ir norėjo Ozo gatvę pratęsti tiesiai-tiesiai per, kur dabar ta žaluma. Dar, ko gero, savivaldybės detaliajam plane, ko gero ir tebėra, reiškia, gatvės ištiesinimas – Ozo gatvės. Bet Viršuliškių gyventojai galėjo, pasirodo, susiorganizuoti ir užprotestavo, kadangi ten prisodinta ir medžių ir jau takeliai, ir suoleliai, galų gale. (...) Ir apsieina be to patiesinimo.“ – Informantė V8

4.4. Tyrimo išvados

Galios tarpininkų pobūdis tiriamuose miestuose – Berlyne ir Vilniuje yra įvairialypis. Iš vienos pusės, galios tarpininkų vaidmenį atlieka gatvėje aptinkami daiktai, pavyzdžiui, šviesoforai arba kelio ženklai. Iš kitos pusės, lygiavertį vaidmenį turi ir žmonės kaip galios santykių tarpininkai. Prie jų priskirtini galios šaltinių įgalintieji asmenys – policininkai arba bilietų kontrolieriai. Tačiau papildomas atvejis, kuris nebuvo numatytas ankstesnėje galios cirkuliacijos schemoje yra tas, kai galios tarpininkais tampa tie pats kasdienio gyvenimo veikėjai – praeiviai gatvėje, siekiantys reguliuoti kitus praeivius balsu išreikštomis pastabomis kaip Berlyne arba „žvilgsnio“ ir apkalbų technika kaip Vilniuje.

Galios tarpininkai viešosiose miesto erdvėse pagal savo apibrėžimą turėtų pasitarnauti kaip galios šaltinių legitimavimo veiksniai. Tačiau jie atlieka ir antrąjį, simuliakrišką vaidmenį – suskaldo galios cirkuliacija ir sudaro prielaidas galios strategijoms ir kasdienio gyvenimo taktikoms egzistuoti lygiagrečiai – pavyzdžiui, lentelės su užrašais „Plakatus kabinti draudžiama“, šalia kurių prikabinta daug namudinių plakatų arba viešas alkoholio vartojimas, nepaisant uniformuotų pareigūnų.

Abu šie veiksniai sąlygoja nuolatinę įtampą tarp galios strategijų ir kasdienio gyvenimo taktikų. Ši įtampa gali reikštis, kaip netikėti ar neįprasti nutikimai gatvėje, į kuriuos tiesiog atkreipiamas kitų kasdienybės veikėjų dėmesys, tačiau tai taip pat ir taisyklių apėjimo taktikos, galinčios vykdytojams turėti pasekmių iš galios šaltinių. Taip pat tai ir galios strategijų nustatomos gairės apie elgesį viešosiose erdvėse, už kurių vykdymą atsakingi įvairūs galios tarpininkai, tačiau kurias galima apeiti, sulaukus tinkamos akimirkos tinkamoje vietoje.

Galios strategijų ir kasdienio gyvenimo taktikų įtampos zonos nėra visam laikui suaugusios su miesto audiniu. Tai reiškia, kad skirtinguose miesto rajonuose jaučiama skirtingo intensyvumo įtampa tarp strategijų ir taktikų, pavyzdžiui, Vilniuje įvardinama priešprieša tarp Senamiesčio ir Naujamiesčio, o Berlyne – tarp arčiau ir toliau centro esančių rajonų arba buvusio Vakarų ir Rytų Berlyno gyventojų. Tyrimas taip pat padėjo suformuluoti papildomą galios santykių miesto viešosiose erdvėse matmenį – jų nestabilumą. Tai parodo bendros Berlyno ir Vilniaus charakteristikos bei paskutinio dvidešimtmečio kaitos apibūdinimai, kuriuos pateikė informantai. Skirtingais miesto raidos laikotarpiais toje pačioje vietoje vyrauja arba galios strategijos arba kasdienio gyvenimo taktikos. Kaip ryškiausias pavyzdys galėtų pasitarnauti Berlyno Prenzlauer Berg rajonas, kuris dešimtajame 20 a. dešimtmetyje buvo kasdienio gyvenimo taktikų koncentracijos erdvė, o per kitus dešimt metų – atvirkščiai, tapo dominuojamas galios strategijų. Vilniuje toks pavyzdys galėtų būti Užupis, kurio kaitos neaptarė nė vienas informantas, bet kuri, tikėtina, pasižymėjo panašia schema.

Pagaliau, dar vienas aspektas, kuriuo būtų galima papildyti galios cirkuliacijos schemą – tai, kaip kasdienio gyvenimo praktikų ir galios strategijų įtampa susijusi su galios tarpininku vaidmeniu bendroje galios sistemoje. Išanalizavus tyrimo medžiagą, galima kelti prielaidą, kad ten, kur

kasdienio gyvenimo taktikos yra įgijusios laikiną pranašumą prieš galios strategijas, būtent jų raiška ir nulemia simuliakrinį, dviprasmišką arba daugiaprasmišką galios tarpininkų traktavimą.

Grįžtant prie bendrų disciplinuojančios galios charakteristikų, keli informantai iš abiejų miestų užsiminė apie visuminę auklėjimo ir švietimo sistemą, kuri tarp kitų dalykų galinti lemti ir individų elgesį viešosiose miestų erdvėse, tačiau tų pačių ir kitų informantų išvardinta kasdienių taktikų įvairovė ir chaotiškumas neleidžia vienareikšmiškai interpretuoti sąsajų tarp šių dviejų reiškinių. Derėtų pripažinti, kad atliktas tyrimas neatskleidžia, kas – Foucault ar de Certeau – buvo teisesnis teoriniame ginče dėl galios strategijų ir praktikų veikimo. Tačiau galima tikėtis, kad ir ši problema gali įkvėpti papildomus miesto sociologijų tyrimus, dalyvaujančius platesniame socialinės struktūros ir socialinio veiksmo šalininkų ginče.

4.5. Metodologinė refleksija

Fotodokumentinė tyrimo dalis atskleistų žymiai daugiau informacijos, jeigu:

a) būtų atliekama po interviu analizės ir jos rezultatai būtų lyginami su informantų pateikiama informacija, kaip gatvės vaizdai atspindi tam tikrus vienokiose ar kitokiose miesto dalyse vykstančius procesus, kiek galima iš gatvėje esančių objektų perskaityti tenykščius naratyvus

b) būtų įvestas laiko kintamasis – ta pati erdvė nuolat fiksuojama skirtingu paros ir metų laiku – tuomet būtų galima daugiau fiksuoti ne daiktus, o vykstančias sąveikas tarp žmonių, jų srautus ir pan.

Vykdamas interviu, ypač jeigu vienas iš miestų pasižymi tokiu dydžiu ir sudėtingumu kaip Berlynas, pravartu daryti tikslingesnes informantų atrankas:

a) Varijuojant pagal pragyventus metus ir atsižvelgiant į gimimą tame pačiame mieste. Darant tyrimą Berlyne, buvo problema, kad nė vienas informantas nebuvo gimęs pačiame Berlyne. Kai kurie informantai (Informantė B1, informantė B6) prieš atsikraustydami į Berlyną yra jame lankęsi dar iki Sienos griūties, tačiau pagrindiniai atsiminimai apie miesto kaitą vis dėlto prasideda nuo 1989-ųjų metų. Tuo tarpu vyresni žmonės, gimę ir gyvenę Berlyne galėtų atskleisti papildomų detalių.

b) Varijuojant pagal gyvenamuosius rajonus. Berlyne problema, kad nebuvo nieko iš „tikrųjų“ Vakarų, nes Wedding rajonas nors ir priklausė Vakarų Berlynui, bet tai buvo darbininkų rajonas, o jiems išsikrausčius tapo imigrantų, menininkų ir studentų rajonu. Taip pat Vilniuje ne iki galo aiški rajonų pasidalinimas vaidmenimis: jeigu Centras ir Senamiestis aiškiai išskiriami kaip ypatingi atvejai, „miegamieji“ rajonai gali pasiduoti tam tikram apibendrinimui, o Naujamiestis aplink Stotį – „grėsmingas“, tai lieka neaišku, kokį statusą turi tokie rajonai kaip Antakalnis, Žvėrynas arba Žemieji Paneriai.

c) Varijuojant pagal amžiaus grupes. Vykdamas tyrimą Berlyne papildomų detalių, veikiausiai

atskleistų informantai, kurių amžius mažesnis nei 30 metų (tokia buvo apatinė berlyniečių amžiaus riba atliktame tyrime).

Klausimyno problemos – daugiausiai problemų informantams sukeldavo klausimas apie tai, kaip reikia elgtis viešojoje erdvėje ir kaip šios taisyklės yra pažeidinėjamos. Čia nepadėdavo ir patikslinimai, kad galima vardinti rašytas, nerašytas, formalias, neformalias taisykles. Informantai paprastai perklausdavo, ar eina kalba apie „oficialias“ ar apie „asmenines“ taisykles ir buvo linkę kalbėti apie jas gana abstrakčiai, kartais nurodydami ir bendresnes struktūras, tokias kaip auklėjimas arba „sistema“.

Viena iš idėjų būsimam tos pačios temos tyrimui būtų imti iš informantų interviu pačiame tyrimo lauke – gatvėje ir prašyti juos gyvai komentuoti tai, ką mato, kartu pasivaikščioti informantams pažįstamais maršrutais.

IŠVADOS

Keturi prancūzų tradicijos autoriai – M. Foucault, P. Bourdieu, M. de Certeau ir J. Baudrillard atskleidžia skirtingus galios cirkuliavimo sistemos aspektus. Tai – atitinkamai – galios prigimtis, galios šaltiniai, kasdieniai veikėjai ir galios tarpininkai. Kertinė kategorija, vienijanti šiuos aspektus į yra galios santykių tarpininkai, kurie leidžia galią cirkuliuoti tarp galios šaltinių ir kasdienių veikėjų tais atvejais, kai šie nesusiduria vienas su kitu. Šiuolaikiniuose miestuose tai yra dominuojanti galios santykių forma.

Pagal teorinėje dalyje suformuluotą, o empirinėje – papildytą modelį, buvo išskirtos tokios pagrindinės savybės, kuriomis miestų viešosiose erdvėse pasižymi galios santykių tarpininkai:

1. Galios santykių tarpininkais gali būti trejopo pobūdžio. Pirma, tai – materialūs daiktai, tokie kaip šviesoforai arba graffiti piešiniai, antra – galios šaltinių įgalioti išskirtiniai asmenys, pavyzdžiui, policininkai ar kiti pareigūnai, ir trečia – patys kasdieniai veikėjai, kurie gali tarpininkauti galią, sąveikaudami vieni su kitais.
2. Vykstant galios cirkuliacijai, galios tarpininkai dažnai suskaido šį procesą į dvi dalis. Iš vienos pusės, galios šaltiniai per tarpininkus legitimuoja galios santykius, ir tikisi, kad galia bus tikslingai nukreipta į kasdienes veikėjas. Iš kitos pusės, kasdieniai veikėjai, sąveikaudami su tarpininkais, priskiria jiems tam tikras reikšmes. Tokiu būdu tarpininkui gali būti priskiriama galia, kuria jis nedisponuoja, arba ignoruojama jo „iš tikrųjų“ turima galia. Tokiu būdu, tarpininkas tampa tam tikru galios simuliakru, imančiu veikti nepriklausomai nuo galios šaltinio intencijų.
3. Tokiu būdu galios tarpininkai tampa ne tik galios perdavimo priemone, bet savotiškais pėdsakais, kurie nurodo konkrečioje erdvėje arba vietoje pasireiškiančią įtampą tarp galios šaltiniams būdingų strategijų ir kasdienių veikėjų praktikuojamų taktikų.
4. Kadangi galios tarpininko „simuliakriškumas“ priklauso nuo to, kaip jį traktuoja kasdieniai veikėjai, galima kelti prielaidą, kad jis būdingas toms erdvėms, kur kasdienės taktikos tam tikru momentu įgyja kad ir trumpalaikę persvarą prieš galios strategijas.
5. Tokiu būdu, konkretūs galios tarpininkai, kurių veikimą galima stebėti konkrečiose miesto viešosiose erdvėse, nurodo, kaip tose erdvėse klostosi galios santykiai ir kieno pusė – galios strategijų ar kasdienių taktikų – dominuoja duotuoju momentu.

Lyginant galios santykius dviejų miestų – Berlyno ir Vilniaus – viešosiose erdvėse galima padaryti išvadą, kad galios santykių sistemos juose yra nevienalytės ir kintančios, priklausomai nuo miesto raidos laikotarpio ir konkrečios miesto dalies. Galios tarpininkų stebėjimas leidžia atskleisti, kaip susiklosto galios strategijų ir kasdienių taktikų santykis ir kaip, bėgant laikui, jos migruoja po

skirtingas miesto erdves.

Tolimesni šios temos tyrimai galėtų būti nukreipti į kitų galios cirkuliacijos aspektų miestuose tyrimus – pavyzdžiui, skiriant daugiau dėmesio pačios per sistemą cirkuliuojančios galios pobūdžiui, galios šaltinių vaidmeniui sistemoje arba veiksniams, lemiantiems kasdienių taktikų įvairovę.

LITERATŪRA

1. Allen, John. Ambient Power: Berlin's Potsdamer Platz and the Seductive Logic of Public Spaces. In *Urban Studies*, vol. 43 (2). London: Sage Publications, 2006, p. 441 – 455.
2. Allen, John. The Whereabouts of Power: Politics, Government and Space. In *Geografiska Annaler, Human Geography*, vol. 86 (1). Stockholm: Swedish Society of Anthropology and Geography, 2005, p. 19 – 32.
3. Amin, Ash. Collective Culture and Urban Public Space. In *City*, vol. 12 (1). London: Routledge, 2008, p. 5 – 24.
4. Baudrillard, Jean. In the Shadow of the Silent Majorities. Los Angeles: Semiotext(e), 2007.
5. Baudrillard, Jean. Simulacres et simulation. Paris: Éditions Galilée, 1981.
6. Baudrillard, Jean. Simulations. New York: Semiotext(e), 1983.
7. Baudrillard, Jean. Simuliakrai ir simuliacija. Vilnius: Baltos lankos, 2009.
8. Baudrillard, Jean. The System of Objects. London, New York: Verso, 2005.
9. Bauman, Zygmunt. Globalizacija: pasekmės žmogui. Vilnius: Apostrofa, 2007.
10. Bauman, Zygmunt. Seeking Shelter in Pandora's Box Or: Fear, Security and the City. In *City*, vol. 9 (2). London: Routledge, 2005, p. 161 – 168.
11. Blockmans, Wim P. Reshaping Cities. In *Journal of Urban History*, vol. 30 (1). London: Sage Publications, 2003, p. 7 – 20.
12. Bourdieu, Pierre; Wacquant, Loic. Įvadas į refleksyviają sociologiją. Vilnius: Baltos lankos, 2003.
13. Bourdieu, Pierre. Social Space and Symbolic Power. In *Sociological Theory*, vol. 7 (1). San Francisco: American Sociological Association, 1989, p. 14 – 25.
14. Bučys, Justinas. Lokalių centrų vieta ir vaidmuo hierarchinėje didmiesčio centrų sistemoje: Vilniaus pavyzdys. Iš *Urbanistika ir architektūra*, t. 34 (2). Vilnius: VGTU, 2010, p. 98 – 105.
15. De Certeau, Michel. The Practice of Everyday Life. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1984.
16. Foucault, Michel. Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
17. Foucault, Michel. Surveiller et punir: naissance de la prison. Paris: Éditions Gallimard, 1975.
18. Gieryn, Thomas F. A Space for Place in Sociology. In: *Annual Review of Sociology*, vol. 26. Palo Alto: Annual Reviews, 2000, p. 463 – 496.
19. Grunskis, Tomas. Apie kai kurias šiuolaikines aikščių formavimo tendencijas Lietuvoje. Iš *Urbanistika ir architektūra*, t. 33 (3). Vilnius: VGTU, 2009, p. 135 – 144.

20. Irazábal, Clara. Localizing Urban Design Traditions: Gated and Edge Cities in Curitiba. In *Journal of Urban Design*, vol. 11 (1). London: Routledge, 2006, p. 73 – 96.
21. Juškienė, E.; Katilienė, M.; Kaziūnienė, K. Prancūzų – lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Mokslas, 1976.
22. Low, Setha M. The Erosion of Public Space and the Public Realm: Paranoia, Surveillance and Privatization in New York City. In *City & Society*, vol. 18 (1). Washington, DC: American Anthropological Association, 2006, p. 43 – 49.
23. Motieka, Saulius. Besiformuojančio Vilniaus moderniojo centro urbanistinis modelis. Iš *Urbanistika ir architektūra*, t. 33 (4). Vilnius: VGTU, 2009, p. 195 – 210.
24. Mumford, Lewis. *The City in History*. San Diego, New York, London: Harcourt, Inc, 1989.
25. Rubavičius, Vytautas. Kai kurie lietuviškojo urbanistinio kapitalizmo bruožai. Iš *Postmodernusis kapitalizmas*. Kaunas: Kitos knygos, 2010, p. 226 – 235.
26. Simmel, Georg. *Sociologija ir kultūros filosofija (rinktinė)*. Vilnius: Margi raštai, 2007.
27. Sklair, Leslie. Iconic Architecture and Capitalist Globalization. In *City*, vol. 10 (1). London: Routledge, 2006, p. 21 – 47.
28. Zukin, Sharon. Changing Landscapes of Power: Opulence and the Urge for Authenticity. In *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 33 (2). Oxford: Blackwell, 2009, p. 543 – 553.

Priedas nr. 1. Fotodokumentacijos rezultatai

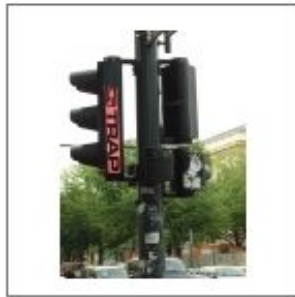
Berlynas – Mitte (1)

Berlynas – Mitte (2)

Berlynas – Mitte (3)

Berlynas – Mitte (4)

Berlynas – Mitte (5)

Berlynas – Kreuzberg (1)

Berlynas – Kreuzberg (2)

Berlynas – Kreuzberg (3)

Berlynas – Kreuzberg (4)

Berlynas – Kreuzberg (5)

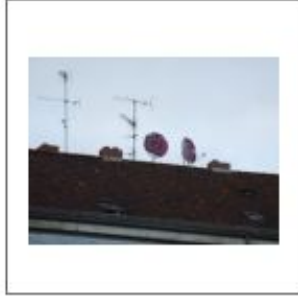
Berlynas – Kreuzberg (6)

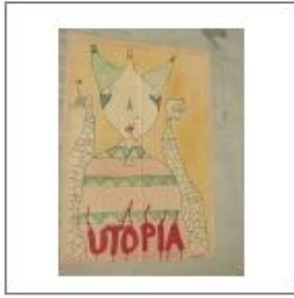
Berlynas – Kreuzberg (7)

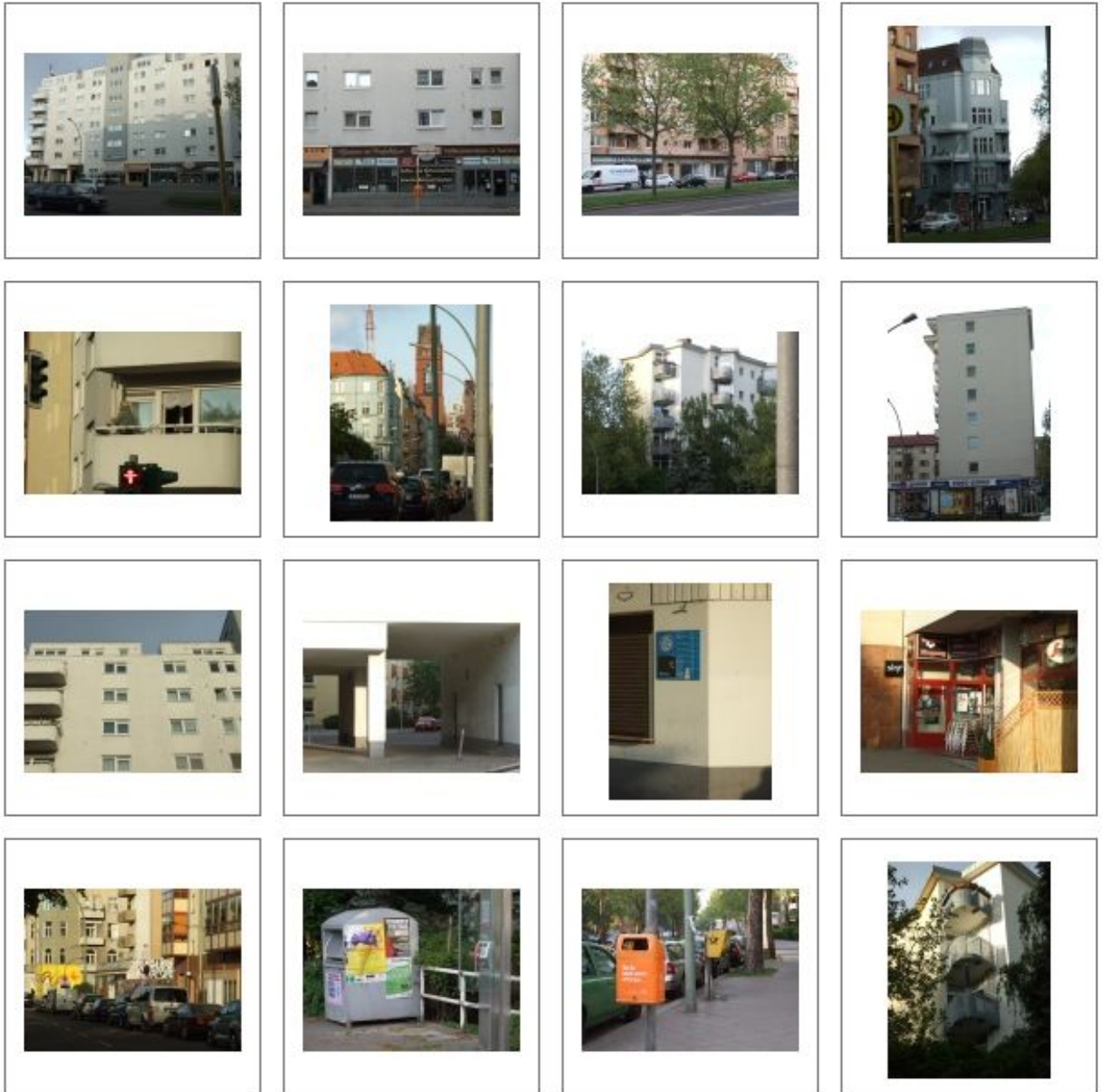
Berlynas – Kreuzberg (8)

Berlynas – Prenzlauer Berg

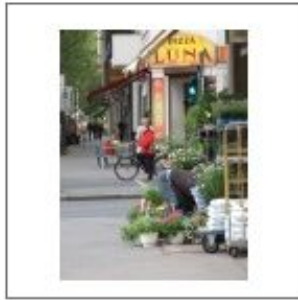
Berlynas – Schöneberg (1)

Berlynas – Schöneberg (2)

Berlynas – Schöneberg (3)

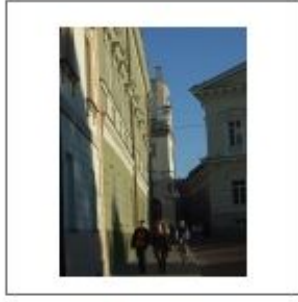
Berlynas – Schöneberg (4)

Berlynas – Schöneberg (5)

Vilnius – Senamiestis (1)

Vilnius – Senamiestis (2)

Vilnius – Senamiestis (3)

Vilnius – Senamiestis (4)

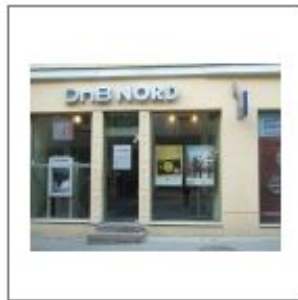
Vilnius – Senamiestis (5)

Vilnius – Senamiestis (6)

Vilnius – Senamiestis (7)

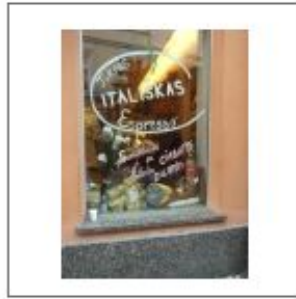
Vilnius – Senamiestis (8)

Vilnius – Senamiestis (9)

Vilnius – Senamiestis (10)

Vilnius – Senamiestis (11)

Vilnius – Senamiestis (12)

Vilnius – Naujamiestis (1)

Vilnius – Naujamiestis (2)

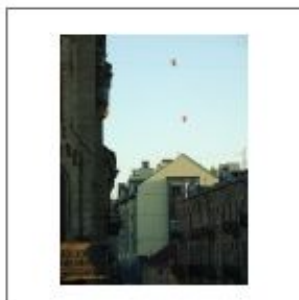
Vilnius – Naujamiestis (3)

Vilnius – Naujamiestis (4)

Vilnius – Naujamiestis (5)

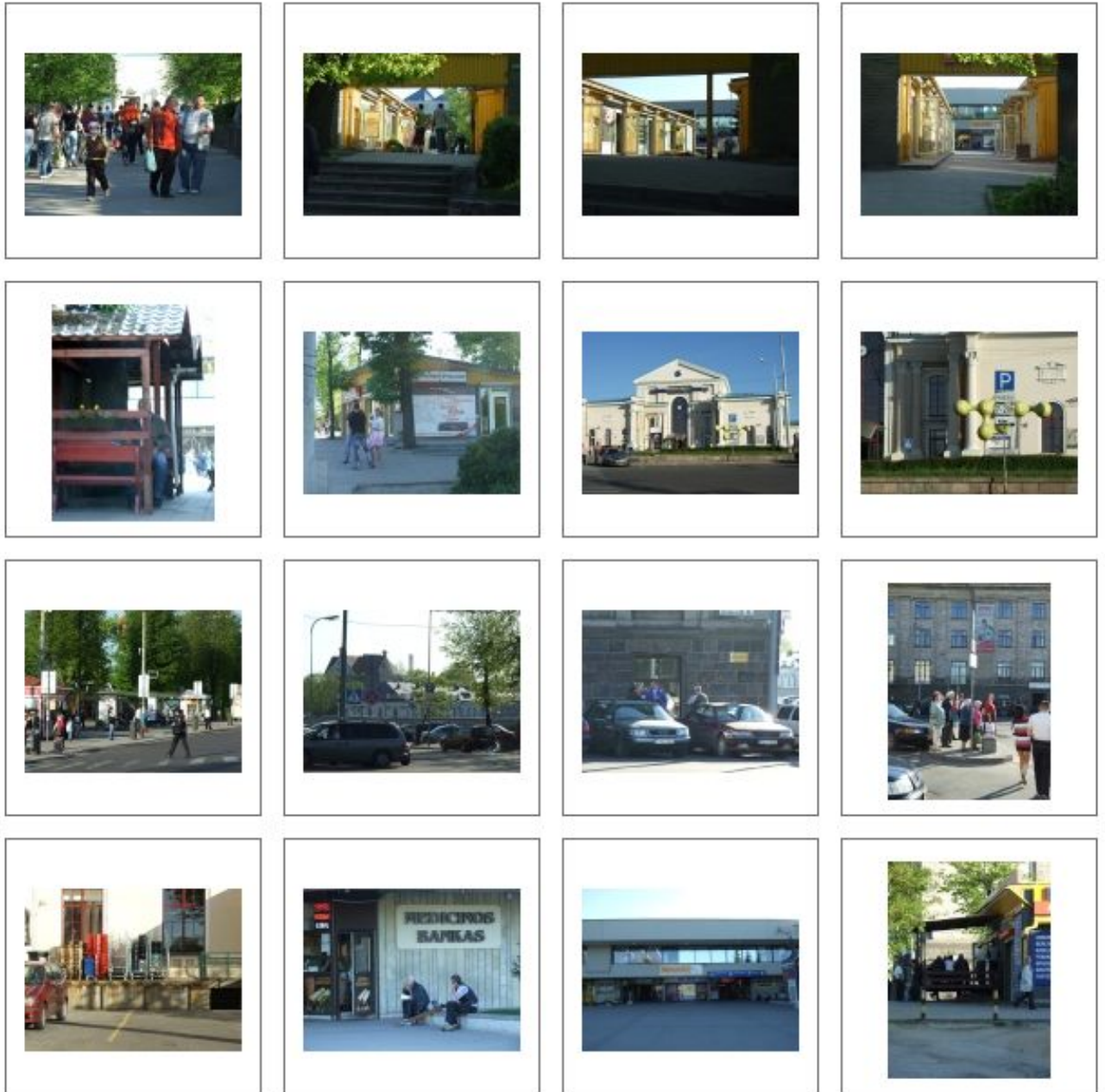
Vilnius – Naujamiestis (6)

Vilnius – Naujamiestis (7)

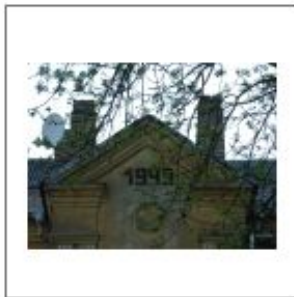
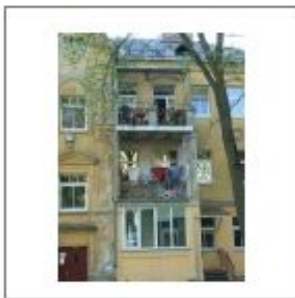
Vilnius – Naujamiestis (8)

Vilnius – Naujamiestis (9)

Vilnius – Naujamiestis (10)

Vilnius – Viršuliškės (1)

Vilnius – Viršuliškės (2)

Vilnius – Viršuliškės (3)

Vilnius – Viršuliškės (4)

XXXXXXXXXXXXXXXX

Priedas nr. 2. Pirmas tyrimo etapas. Vizualizacijos

Raktiniai žodžiai – visi miestai

Ambasados Ambientinė galia **Antenos** Asmeniniai skelbimai Atminimo lentos
Automobiliai Balionai Bankomatai Batai Burbulai Daiktai **Daiktai**
be paskirties Darbininkai **Dviračiai** Edukacija Elektros instaliacijos Elgetos
Fontanai Fotografavimas Gatvės pramogos **Gatvės žibintai** **Graffiti**
Gyventojai Gyvūnai **Gėlynai** Informacinės lentelės Kameros **Kelio**
ženklai Keraminės dekoracijos Kinkyti vežimai **Klientai** Korporacijos Kranai Kreidos
piešiniai Laikini barjerai Laikrodžiai **Laukimas** Lauko kavinių baldai
Lauko maitinimo įstaigos **Lauko reklamos** Lipdukai
Medžiai Miesto žemėlapiai Muzika Muzikos instrumentai Orientavimasis Pastoliai
Pašto dėžutės Persidengimas Piniginiai santykiai **Plakatai** Politikavimas
Praeiviai Pramogų tiekėjai Praėjimai **Prekės** Prieigos ribojimas Religiniai
statiniai Rūkymas Saldainių aparatai **Signalizacija** Simbolinė architektūra skaitymas Skrydžiai
oro balionais **Skulptūros** Spoksojimas Statinių tipai Statybos **Stotelės** Suoliukai Taksofonai
Telekomunikavimas Termometrai Tiltai Trafaretai Turistai **Tvoros** Uniformuoti pareigūnai
Valgymas ir gėrimas **Vartai ir durys** Važinėjimas riedučiais Važinėjimas
riellentėmis Vieši tualetai **Vitrinos vėliavos** **Ėjimas** Įspėjimai ir draudimai
Įtraukimo galia **Šiukšlinės ir konteineriai** Šviesoforai Šviesos šaltiniai Žaidimas
Žaidimų aikštelės

Ambasados Ambientinė galia Antenos Asmeniniai skelbimai

Automobiliai Balionai Bankomatai Batai Burbulai Daiktai

Daiktai be paskirties Darbininkai **Dviračiai** Edukacija Elektros

instaliacijos Elgetos Fontanai Fotografavimas Gatvės pramogos **Gatvės**

žibintai **Graffiti** Gyventojai Gyvūnai **Gėlynai**

Informacinės lentelės Kameros **Kelio ženklai**

Keraminės dekoracijos Kinkyti vežimai Klientai Korporacijos Kranai **Laikini**

barjerai Laikrodžiai Laukimas Lauko kavinių baldai

Lauko maitinimo įstaigos **Lauko reklamos**

Lipdukai **Medžiai** Muzika Muzikos instrumentai Orientavimasis

Pastoliai Pašto dėžutės Persidengimas Piniginiai santykiai **Plakatai**

Politikavimas **Praeiviai** Pramogų tiekėjai Praėjimai **Prekės** Prieigos
ribojimas Religiniai statiniai Rūkymas Saldainių aparatai Simbolinė architektūra Skaitymas

Skulptūros Spoksojimas Statybos Stotelės Suoliukai Taksofonai

Telekomunikavimas Termometrai Tiltai Trafaretai **Turistai** Tvoros Uniformuoti

pareigūnai Valgymas ir gėrimas **Vartai ir durys** Vieši tualetai

Vitrinos Vėliavos **Ėjimas** Įspėjimai ir draudimai

Šiukšlinės ir konteineriai **Šviesoforai** Šviesos šaltiniai Žaidimų
aikštelės

Ambasados **Antenos** Asmeniniai skelbimai Atminimo lentos

Automobiliai Bankomatai Batai **Daiktai be paskirties**

Darbininkai **Dviračiai** Edukacija Elektros instaliacijos Elgetos Fontanai Fotografavimas Gatvės

pramogos **Gatvės žibintai** **Graffiti** Gyventojai Gyvūnai Gėlynai

Informacinės lentelės Kameros **Kelio ženklai** Keraminės dekoracijos

Klientai Korporacijos Kreidos piešiniai Laikini barjerai Laikrodžiai **Laukimas Lauko**

kavinių baldai Lauko maitinimo įstaigos **Lauko reklamos**

Lipdukai **Medžiai** Miesto žemėlapiai Muzika Muzikos instrumentai Orientavimasis

Pastoliai Persidengimas Piniginiai santykiai Plakatai **Praeiviai** Pramogų tiekėjai

Praėjimai **Prekės** Prieigos ribojimas **Religiniai statiniai** Rūkymas **Signalizacija** Simbolinė

architektūra Skaitymas Skrydžiai oro balionais **Skulptūros** Spoksojimas Statinių tipai Statybos

Stotelės Suoliukai Taksofonai Telekomunikavimas Trafaretai **Tvoros Valgymas ir**

gėrimas Vartai ir durys Važinėjimas riedučiais Važinėjimas rielentėmis Vieši tualetai

Vitrinos Vėliavos **Ėjimas** Įspėjimai ir draudimai Įtraukimo galia **Šiukšlinės ir**

konteineriai Šviesoforai Šviesos šaltiniai Žaidimas Žaidimų aikštelės

Antenos Asmeniniai skelbimai **Automobiliai** Balionai Bankomatai Batai
Daiktai be paskirties Darbininkai **Dviračiai** Elektros instaliacijos Elgetos
Fotografavimas Gatvės žibintai **Graffiti** Gyventojai Gyvūnai **Gėlynai**
Informacinės lentelės **Kelio ženklai** Keraminės dekoracijos Klientai Laikini
barjerai Laikrodžiai Laukimas **Lauko kavinių baldai** Lauko
maitinimo įstaigos **Lauko reklamos** **Lipdukai** Medžiai
Muzika Muzikos instrumentai Orientavimasis Pastoliai Persidengimas Piniginiai santykiai
Plakatai Politikavimas **Praeiviai** Praėjimai **Prekės** Prieigos ribojimas Religiniai
statiniai Rūkymas Saldainių aparatai Skaitymas **Skulptūros** Spoksojimas Statybos **Stotelės**
Suoliukai Taksofonai Telekomunikavimas Tiltai Trafaretai Turistai Tvoros Uniformuoti pareigūnai
Valgymas ir gėrimas **Vartai ir durys** Vieši tualetai **Vitrinos** **Vėliavos**
Ėjimas Įspėjimai ir draudimai Šiukšlinės ir konteineriai Šviesoforai Šviesos šaltiniai
Žaidimų aikštelės

Ambientinė galia **Automobiliai** Dviračiai Elektros instaliacijos Gatvės
pramogos **Graffiti** Gėlynai Informacinės lentelės Klientai Laukimas
Lauko kavinių baldai Lauko maitinimo įstaigos **Lauko**
reklamos Lipdukai **Medžiai** Pastoliai Persidengimas Piniginiai santykiai
Plakatai Pramogų tiekėjai **Prekės** Prieigos ribojimas Rūkymas Statybos
Tvoros **Vartai ir durys** Vitrinos Įspėjimai ir draudimai
Šviesos šaltiniai

Ambasados Ambientinė galia **Automobiliai** Balionai
Burbulai Daiktai Daiktai be paskirties Darbininkai **Dviračiai**
Edukacija Elektros instaliacijos Elgetos Fontanai Fotografavimas
Gatvės pramogos **Gatvės žibintai** Gyvūnai
Gėlynai **Informacinės lentelės**
Kameros **Kelio ženklai** Kinkyti vežimai Klientai
Korporacijos Kranai **Laikini barjerai** Laikrodžiai
Laukimas Lauko kavinių baldai Lauko maitinimo
įstaigos **Lauko reklamos** Lipdukai
Medžiai Muzikos instrumentai Pastoliai Persidengimas
Piniginiai santykiai **Praeiviai** Pramogų
tiekėjai Praėjimai Prekės Prieigos ribojimas **Simbolinė**
architektūra **Skulptūros** Spoksojimas **Statybos**
Stotelės Suoliukai **Turistai** Tvoros Uniformuoti
pareigūnai valgymas ir gėrimas **Vartai ir durys** vitrinos
Vėliavos **Ėjimas** Įspėjimai ir draudimai **Šiukšlinės ir**
konteineriai **Šviesoforai** Šviesos šaltiniai

Antenos Asmeniniai skelbimai **Automobiliai** Balionai Daiktai be
paskirties Darbininkai Dviračiai Gatvės žibintai Graffiti Gyvūnai
Gėlynai Informacinės lentelės Kameros **Kelio ženklai** Klientai
Korporacijos Laikini barjerai Laikrodžiai Laukimas Lauko kavinių baldai Lauko
maitinimo įstaigos **Lauko reklamos** Lipdukai **Medžiai** Pašto
dėžutės Persidengimas Plakatai **Praeiviai** Praėjimai Prekės Prieigos ribojimas Religiniai
statiniai Skulptūros **Stotelės** Taksofonai Termometrai Tvoros Valgymas ir gėrimas **Vartai**
ir durys **Vitrinos** Vėliavos **Ėjimas** Įspėjimai ir draudimai Šiukšlinės ir
konteineriai **Šviesoforai** Šviesos šaltiniai

Ambasados Antenos Asmeniniai skelbimai Atminimo lentos **Automobiliai**
Bankomatai **Daiktai be paskirties** Darbininkai **Dviračiai**
Edukacija Elektros instaliacijos Fontanai Fotografavimas Gatvės pramogos **Gatvės**
Žibintai Graffiti Gyventojai Gyvūnai **Gėlynai** Informacinės
lentelės Kameros **Kelio ženklai** Keraminės dekoracijos **Klientai**
Kreidos piešiniai Laikini barjerai Laikrodžiai **Laukimas Lauko kavinių**
baldai Lauko maitinimo įstaigos Lauko
reklamos Lipdukai **Medžiai** Miesto žemėlapiai Muzika Muzikos
instrumentai Orientavimasis Pastoliai Persidengimas Piniginiai santykiai **Plakatai**
Praeiviai Pramogų tiekėjai Praėjimai **Prekės** Prieigos ribojimas
Religiniai statiniai Rūkymas Signalizacija Simbolinė architektūra skaitymas
Skulptūros Spoksojimas Statybos Stotelės Suoliukai Taksofonai Telekomunikavimas Trafaretai
Tvoros Valgymas ir gėrimas Vartai ir durys
Važinėjimas rielentėmis Vieši tualetai **Vitrinos Vėliavos** **Ėjimas** Įspėjimai
ir draudimai Įtraukimo galia **Šiukšlinės ir konteineriai** Šviesoforai Šviesos šaltiniai
Žaidimas

Automobiliai Antenos Asmeniniai skelbimai Bankomatai
Batai **Daiktai be paskirties** Darbininkai Dviračiai Edukacija Elektros
instaliacijos Elgetos **Gatvės žibintai Graffiti** Gyventojai Gyvūnai Gėlynai
Informacinės lentelės **Kameros Kelio ženklai** Klientai Korporacijos Laikini
barjerai Laikrodžiai **Laukimas** Lauko kavinių baldai Lauko maitinimo įstaigos
Lauko reklamos Lipdukai **Medžiai** Miesto žemėlapiai
Praeiviai Persidengimas Piniginiai santykiai Plakatai Praėjimai Prekės Prieigos
ribojimas Religiniai statiniai Rūkymas **Signalizacija** Simbolinė architektūra Skrydžiai oro
balionais **Skulptūros** Spoksojimas Statinių tipai Stotelės Suoliukai Taksofonai Telekomunikavimas
Tvoros Valgymas ir gėrimas **Vartai ir durys** Vitros Vėliavos **Ėjimas**
Įspėjimai ir draudimai Įtraukimo galia **Šiuikšlinės ir konteineriai Šviesoforai**
Šviesos šaltiniai Žaidimų aikštelės

Antenos Asmeniniai skelbimai **Automobiliai** Bankomatai Daiktai be
paskirties Darbininkai Dviračiai Edukacija Elektros instaliacijos Elgetos **Gatvės**
Žibintai Graffiti Gyventojai Gėlynai Informacinės lentelės Kameros **Kelio**
ženklai Klientai Laikini barjerai **Laukimas** Lauko kavinių baldai Lauko maitinimo
įstaigos **Lauko reklamos** **Medžiai** Muzikos instrumentai
Persidengimas Piniginiai santykiai **Praeiviai** Pramogų tiekėjai **Prekės** Religiniai statiniai
Signalizacija Skulptūros **Stotelės** Suoliukai Taksofonai Telekomunikavimas **Tvoros** **Valgymas** ir
gėrimas Vartai ir durys Važinėjimas riedučiais **Vėliavos** **Ėjimas** Įspėjimai ir draudimai
Šiuikšlinės ir konteineriai **Šviesoforai** Šviesos šaltiniai **Žaidimas** **Žaidimų aikštelės**

Priedas nr. 3. Interviu klausimynas

Įvadiniai klausimai:

1. Kiek laiko gyvenate mieste X?
2. Kokiame rajone Jūs dabar gyvenate? Kaip apibūdintumėte savo gyvenamąjį rajoną?
3. Kokiuose kituose rajonuose lankotės (mokotės, dirbate, leidžiate laisvalaikį)? Kuo jie tarpusavyje skiriasi?

Pagrindiniai klausimai:

4. Ką veikia žmonės *gatvėje* mieste X? Ką galima pamatyti, išėjus į gatvę?
5. Kokios, Jūsų manymu, mieste X yra taisyklės, kaip reikia elgtis viešoje erdvėje (rašytos, nerašytos, formalios, neformalios)?
6. Kas reguliuoja žmonių elgesį viešoje vietoje? Kokie tai veikėjai (paprastyti išvardinti), kaip juos apibūdintumėte?
7. Kokie daiktai gatvėje daro įtaką žmonių elgesiui?
8. Papasakokite, kokių neįprastų dalykų esate matę viešoje erdvėje?
9. Kokių neįprastų dalykų pati (pats) esate darę viešoje erdvėje?

Užbaigiamasis klausimas:

10. Kalbėjome apie miestus, gatves, žmonių elgesį. Kas liko nepaminėta? Ar norite dar ką nors pridurti?

Demografinė informacija:

11. Kiek Jums metų?
12. Ką, kur Jūs mokėtės?
13. Koks Jūsų dabartinis užsiėmimas / profesija?

Priedas nr. 4. Interviu santraukos – Berlynas

Informantas B1

- 23 turi iš pradžių tam tikroje vietoje pasijausti kaip namie, o tada jau gali ją vertinti
- 35-42 Berlynas neturi centro, tai miestas iš miestų ir todėl kiekvienas rajonas turi savo išskirtinius bruožus, prie kurių žmonės prisiriša
- 46 netgi identifikuoja save kaip kilusius iš tam tikro rajono, o ne Berlyno
- 74 second-hand krautuvės kaip pirma išpūdinga Berlyno patirtis
- 76 dalyvavimas blusų turguje Boxhagenerplatz
- 80 kaita – blusų turgus tapo brangus ir perpildytas prekeivių, todėl nebemielas
- 90 kaita – Simon-Dach-Strasse yra madingesnė, turistiškesnė, ne tokia, kaip anksčiau
- 93 po sienos nuvertimo tame rajone gyveno skvoteriai,
- 98 o dabar – japiai
- 101 privačios ir viešos erdvės atskyrimas – susitikimai iš viešųjų erdvių perkeliama į privačias
- 106 Charlottenburgo gyventojai yra labai įvairūs
- 114 verslininkai gatvėse skuba savo reikalais
- 117 turistai ir taksistai telkiasi prie Brandenburgo vartų
- 120 Prenzlauer Berge gyvena daug jaunų šeimų su vaikų vežimėliais
- 127[plg. Vankuveris] žmonės rečiau klauso muzikos per mp3 grotuvą arba maigo išmaniuosius telefonus
- 129 Berlyne daug dviratininkų
- 130 dažniausiai žmonės arba eina į / iš namų į darbą arba į / iš namų į maisto parduotuvę
- 138 laisvalaikį žmonės leidžia ne vaikščiodami po gatves (išskyrus turistus), o parkuose, kur galima važinėti dviračiu, bėgioti; priešingu atveju laisvalaikis mieste leidžiamas kavinėje
- 147 [plg. Vankuveris] Berlyne yra mažiau taisyklių, pavyzdžiui, gatvėje leidžiamas alkoholio vartojimas
- 154 nėra nerašytos taisyklės apie tai, kad nemandagu gerti viešoje vietoje, tuo tarpu galėtų ir būti...
- 158 bet rūkydami žolę žmonės slepia nuo policininkų savo suktines
- 160 kuo arčiau centro, tuo laisviau galima pereiti gatvę per raudoną šviesą
- 164 kuo toliau – tuo didesnė tikimybė, kad kažkas padarys pastabą
- 171 „vidinis miestas“ Berlyne – A zona
- 191 taisyklių (nesi)laikymas – barbekių kepimas parkuose – kaimynams nepatinka, kiti žmonės neturi kur daugiau nueiti – neišsprendžiama ir nuolat „karšta“ problema
- 205 taisyklių pažeidimas – kova tarp kontrolierių ir zuikių
- 258 taisyklių apėjimas – panaudoto bilieta perpirkimas
- 268 taisyklių apėjimas / pažeidimas – parkavimasis nesusimokėjus

282 plakatų klijavimas uždraustose vietose ir graffiti – praktiškai „normalus“ reiškinys, informantei reikia atskirai susimąstyti, kad tai irgi formalių taisyklių pažeidimas

294 graffiti piešėjai turi būti atsargūs, bet policija negali visko prižiūrėti, miestas yra per didelis, todėl tai yra normalu

326 šioks toks neonacių užpuolimo pavojus

334 kaita – penkeri metai po sienos griūties buvo žymiai dažnesnės problemos su neonaciais

344 per demonstracijas nebeįmanoma atskirti neonacių nuo kairiųjų

358 kartais įvyksta muštynės metro stotelėje, bet tai gali nutikti bet kur, nekelia baimės

364 taisyklių pažeidimas – išmaldos prašymas, automobilių langų plovimas sankryžose – yra pavojus, kad pagaus policija

368 gatvės muzikantai turi gauti spec. leidimus

369 ... bet daugeliui jų tai nerūpi

374 keleivių santykis su įkyriais išmaldos prašytojais metro vagonuose

382 greičio matuokliai daro įtaką elgesiui

388-406 stebėjimo kameros neturi prevencinės vertės; jeigu pastatytum ant kiekvieno kampo po žmogų, jis greičiau reaguotų, negu tas, kuris nieko nepamato per kamerą

410 gatvės ženklai daro įtaką elgesiui

424 kiekvieną ženklą prižiūri vis kita institucija arba žmogus, todėl priklauso nuo konteksto, bet tuo pačiu metu tai – „noone in particular“

461 praktikos – tuščių pastatų lankymas

462 praktikos – šlapinimasis gatvėje

494-512 dar viena aktuali tema Berlyne – šunų išmatų sutvarkymas [plg Vankuveris], kuris nevyksta ir nebaudžiamas – dažnai tai yra pankai (dideli šunys + nusistatymas prieš sistemą), bet kartais „you can watch people being the right person and being always inside the law, but still leave their dog shit there, just not so obvious“

534 pasiūlymas atsisakyti kelio ženklų ir tokiu būdu skirti daugiau dėmesio savo aplinkai

Informantas B2

0028 atvažiavo savaitei, liko dešimčiai metų

0125 Pankowas per 10 metų labai pasikeitė, žmonės, kurie anksčiau gyveno Mitte arba Prenzlauer Berge persikėlė į kitus rajonus dėl pakilusių kainų, todėl ten dabar gyvena žymiai mažiau kitataučių ir daugiau vokiečių iš kitų Vokietijos miestų

0214 anksčiau buvęs alternatyvus, kultūrinis gatvės gyvenimas – dabar jo vis mažėja

0234 anksčiau kas 4 namas buvo skvotas ir rengdavo gatvės arba kiemų festivalius

0251 egzistavo alternatyvios kavinės ir barai, kur buvo leidžiamas laikas žiemą per šalčius

0320 vieša privati erdvė – gatvės gyvenimas keliasi į vidų, į virtuves

0340 anksčiau – namo gyventojai susirinkdavo ir surengdavo festivalį nuo 40 iki 500 žmonių, kviesdavo socialinio tinklo principu

0400 policininkai didžiulius festivalius kartais vaikė

0411 per tokius festivalius dalyvavo muzikantai, teatras, pačių įvairiausių stilių – ir gyva muzika, ir DJ

0452 rajonas tampa „vis labiau buržuaziniu“ ir reikalauja tylos – daugiau šeimų, vyresnių žmonių

0528 anksčiau gyvenimas vyko Prenzlauer Berg ir Mitte rajonuose, dabar bohemiškas gyvenimas persikėlė į Friedrichshainą, Kreuzbergą

0600 gatvės gyvenimas migruoja ir mažėja

0618 dabar gatvės muzikantai susirenka pinigus, o anksčiau tai buvo intymesnis reikalas – vidiniuose kiemų gyvenimuose

0648 tai būdavo lokalūs, vietiniai renginiai, bet kadangi jie vykdavo visame rajone, tai įgydavo kitą mastelį

0656 kitas dalykas buvo oficialaus miesto organizuojami festivaliai, jie vykdavo aikštėse, „miestas rūpinosi kultūriniu gyvenimu“ - dalyvavo muzikantai, klounai, artistai

0818 „madingo“ / japio Prenzlau gyventojų atributai – brangi mašina, šeima (30+) su vaikais

0842 tendencija kai iš pradžių rajone gyvena menininkai, kainos pakyla, įsikelia „biurgeriai“, rajonas įgija prestižinio statusą, jis virsta „buržuaziniu“

0928 centre gali būti ir brangūs biurai, o gyvenamieji plotai – pigūs

1005 gatvė – tai kelionė nuo namų iki visuomeninio transporto ir užsiėmimas savo reikalais

1047 piko valandos transporte – žmonės važiuoja į darbus, su kuriais vėliau susitinki supermarkete

1109 dauguma po darbo (blokinuose namuose) žiūri televizorius

1205 blokinio namo kieme žmonės susirenka pasidaryti barbekiu, nesiklauso muzikos

1208 „proletariškas“ rajonas – gyvena rytų vokiečiai ir nedidelis kiekis užsieniečių (socialinis būstas)

1305 gatvės muzikantai – draugai

1326 daugėja nepažįstamų žmonių kavinėse ir aplinkui, nėra kontakto, iš jų dingsta draugai

1429 turistai – viską užpido Prenzlauer Berge, vaikšto pagal turistinius vadovus, informantui jie netrukdo, bet ir nėra kontakto

1511 turistai vaikšto, žiūri, vaikšto po parduotuves, „jiems turėtų viskas būti įdomu“, bet gatvės gyvenimą pakeitė butikai, labai brangūs „second-handai“, perka suvenyrus

1610 „organizuotos minios, kurias atveža autobusas“, anksčiau juos veždavo į muziejus

1631 nemokama diena muziejuose

1718 turistai – gerai, bet neturi skriausti vietinių gyventojų

1745 Prenzlauer Berg gatvėse – girti „draugai“ turistai, jų minios, neaišku, kur jie vaikšto

1903 klounai, kurie 100% dirba turistams, atskira industrija

2000 bet gatvės gyvenimas orientuojasi ne į turistus

2016 1990-ųjų Berlynas buvo visiškai kitoks nei šiuolaikinis, anksčiau gatvės gyvenimas buvo iš vidinių paskatų, tiek atvykėliai, tiek vietiniai dalyvavo veiksmo ir užsiima kūryba („kreativnaya publika“) ir kūrybinė atmosfera

2150 o dabar jau ir gatvės gyvenimas orientuotas į turistus, visai kita sudėtis ir kita kokybė

2216 gatvės šokėjai, Alexanderplatz, čigonų trupės

2332 miestiečiai keliasi į pigesnius rajonus, tuo tarpu Friedrichshaine uždaro paskutinius skvotus, nes žmonės, kurie neturėjo pinigų vaikščioti į madingus klubus, turėjo patys kurti

2410 skvotų uždarymas – policija, teismai

2440 tie, kurie spėjo apsiforminti kaip kultūrinės bendrijos, egzistuoja oficialiai, bet yra ir oficialiai atskaitingi

2525 taisyklės – nesišlapinti gatvėje, kurios anaipol nesilaikoma

2555 nerašytas taisyklės sunku artikuliuoti

2610 informanto santykis su taisykle – vokiška maniera daryti pastabas – pavyzdžiui, už važiavimą dviračiu be žibinto, žmogus gali pažeisti kitas taisykles tam, kad pavytų ir pasakytų pastabą; informantas tokiais atvejais linki geros dienos (netikėtomis teigiamomis reakcijomis); įmanoma ir priešiška reakcija

2717 grubumas gatvėje, konfliktai yra būdingi

2735 taisyklės – pastabas sako netgi restoranuose už neva neteisingą elgesį

2838 daug konfliktų susiję su dviratininkais – informantas važinėja tik mažomis gatvėmis, dviratininkai agresyvūs

3009 informanto taisyklė – vengti didelių gatvių

3035 „aš labai myliu viešąjį transportą, nors kiekvieną kartą, kai išeinu iš U-bahn'o, man atrodo, kad kažkuo užsikrėčiau“

3046 U-bahn – uždara erdvė, daug žmonių [plg Maskva] nors nėra spūsties, maždaug kaip Maskvoj prieš 30 metų

3125 Berlynas labai geras miestas, lyginant su pasakojimais apie kitus megapolius [plg. Londonas, Paryžius]

3209 elgesį veikia – šviesoforai, gatvių žymėjimas, mobilūs telefonai, laikrodžiai, policininkų mašinos (informantas stengiasi pereiti į kitą gatvės pusę)

3240 kameros yra dekoracijos, galbūt jos ir padeda surasti nusikaltėlių, bet jeigu informantą kas nors norėtų rasti, galėtų ir pagal mobilųjį telefoną paskaičiuoti

3348 žymiai labiau dirgina judėjimo davikliai

3410 priešgaisrinė signalizacija sukelia norą parūkyti (ne gatvėje, o viešose vietose)

3508 minia – jos norisi vengti

3525 Mauerparke taip pat pradėjo rinktis daugybės žmonių

3557 minios jausmas – nejaukus

3700 „žmonės gyvena sistemoje“ - ją sudaro šviesoforai, gatvių žymėjimas, darbas nuo 9 iki 17

3720 taisyklės „iš viršaus“ - jeigu informantui geriau dirbasi ne ryte, o vakare, jis negali gyventi pagal savo taisyklės, nėra pasirinkimo neiti į supermarketą (su tom pačiom prekėmis), net vietnamiečių ar turkų krautuvėse prekės tos pačios.

3822 televizoriaus žiūrėjimą valdo redaktoriai, kurie patys žiūri tas pačias laidas, vaikšto tom pačiom gatvėm

3836 „miestas tai karvidė“, kaip Orvelo gyvūlių ferma, gyvenimas pagal savo taisyklės yra baudžiamas administracine tvarka

3923 ne sistemoje gyvena nusikaltėliai, narkomanai, bet jie savo užprogramuotoje iš viršaus sistemoje gyvena

3950 tai paaiškina Karlas Marxas, pavyzdžiui, jis ne kitų sistemų, o kapitalizmo pranašas

4030 Vokietija – hibridas tarp gerovės valstybės ir kapitalizmo

4050 moksliniai institutai suplanuoja sistemą, socialinius eksperimentus

4115 pavyzdžiui, Vokietija naudoja izraelietiška imigrantų integravimo sistemą

4136 pasauliniai eksperimentavimo poligonai

4244 universitetuose programuojama sistema – iniciatyvūs studentai ir jų dėstytojai

4340 „miestas – ištisas stresas, neįprasti dalykai čia kiekviename žingsnyje, bet dauguma jų nepastebi“

4400 netikėtumas – siena už kurios paslėptos žydiškos kapinės, iš kurios išskrido laukinis erelis

4430 mieste gyvena daugiau laukinių gyvūnų nei miške, plėšrūs paukščiai, žiurkės metro

4225 informantas matė muštynes tarp vokiečio ir turko, siurrealizmas, informantas nuėjo toliau

4700 gatvė svarbesnė vaikams ir paaugliams nei vyresniems žmonėms

4730 vaikai ir paaugliai gatvėje ieško nuotykių, geria alų, vaikšto į diskotekas

4810 penktadienio vakarą metro galima matyti minias

4848 80-ais 90-ais metais visi – ir turtingi ir ne – kėlėsi į priemiesčius, dabar turtingi keliai į centrą

5105 mieste daug bedarbių, dirbančių viešuosius darbus (garantuojamas užimtumas)

5230 užimtumo garantavimas – kad žmonės „nesivalkiotų gatvėmis“

Informantas B3

0030 informantas atvyko į Berlyną su vienu lagaminu ir išlipo pirmoje pasitaikiusioje stotelė, nieko nepažinodamas

0306 Berlynas informantui patiko tuo, kad jis sudarytas iš daugybės mažų miestelių bei daug žalių zonų, nors ir labiau purvina negu kaime

0350 Steglitzas – beveik kaimiškas rajonas

0530 Weddingo rajone daug pigių butų, kur gali gyventi studentai, šiuo metu vystosi, anksčiau ten gyvena proletariatas

0615 tačiau dabar visi pramoniniai objektai sugriauti, jų vietose pastatytos vaikų žaidimų aikštelės, daug mažumų, „gal net daugiau nei Kreuzberge“

0650 informantas norėtų išsikraustyti, nes nepatogu dviračiu važinėti į darbą, šiek tiek atokiau nuo centro

0820 Berlyne pavyko greitai surasti įdomias vietas, „spontaniškai“

0950 kai kurios vietos skirtos masėms, kai kurioms – ne

1005 yra „meditatyvinės vietos“, kur galima nueiti pamąstyti

1200 Berlyne labai daug informantui įdomių žmonių, su kuriais įdomu ką nors veikti

1230 šie žmonės koncentruojasi tam tikrose vietose, nuo Treptower parko, toliau Ostkreuz, Friedrichshain, Prenzlauer Berg – didžiausia įdomių žmonių koncentracija

1330 nors Sienos jau nebėra, vis dar yra skirtumas tarp Rytų ir Vakarų Berlyno gyventojų, ypač senbuvų

1355 Rytinėje dalyje daugiau visko vyksta, galbūt dėl to, kad Vakarų Berlynas buvo kaip sala, todėl žmonės ten ne tokie atviri, jiems nelabai įdomu kitkas

1450 tai jaučiasi net važiuojant traukiniu, matosi skirtumai tarp žmonių, kertant įvairias Berlyno dalis

1530 šiuos skirtumus sunku apibrėžti, bet Vakarų Berlyno žmonės konservatyvesni, jie gyvena nusistovėjusį „biurgerišką“ gyvenimą – darbas, namai, draugų aplankymas

1640 Rytų Berlynas labiau chaotiškas, gyvena daugiau jaunimo

1657 egzistuoja du centrai – Vakarinio ir Rytinio Berlyno, Vakaruose – Zoologischer Garten, Rytuose – Alexanderplatz

1738 Zoologischer Garten – madingesnė vieta, daug restoranų ir pan., ten nėra ką veikti jaunimui, išskyrus jaunimą, turintį daug pinigų

1850 Vakarų Berlyno „salos“ mentalitetas – ypač tarp vyresnių gyventojų – vis dar pasireiškia

1930 gatvės gyvenimas priklausomas nuo metų laiko

2000 egzistuoja verslo centrai ir laisvalaikio centrai, verslo rajonuose daugiau žmonių „užsiima savo reikalais“, viešosios vietos yra orientuotos į juos

2045 muziejų saloje daugiausia turistų

2105 parkuose vasarą jaunimas ir šeimos leidžia laiką, jaunimas su knygomis mokosi, o vakarais juda klubų ir diskotekų link

2133 kai kuriuose rajonuose yra didelė klubų koncentracija

2208 Mauerpark – puiki vieta, kurioje daug žmonių, kurie ilsisi su vaikais arba be, klausosi muzikos, kartais groja, vakarais vyksta įvairūs šou

2309 taip pat ten yra viena siena, kurią pastoviai išpiešia graffiti piešėjai, ji kas savaitę uždažoma ir vėl išpiešiama

2320 Neuköllne yra parkas, kur daug narkotikų prekeivių, šalia sėdi daug rastamanų, grojančių muziką, prie kurių galima priėti, kartu padainuoti

2415 nuo Ostkreuzo iki Prenzlauer Berg egzistuoja daug vietų, kur vis galima pamatyti ką nors naujo, net jeigu atrodo, kad gerai pažįsti gatvę

2510 Berlyno ypatybė – nuo penktadienio iki sekmadienio, nuo pavasario iki rudens Berlynas pavirsta gigantišku „flirtplatz'u“

2545 užėini į traukinį, ten daug tam tikro amžiaus žmonių – nuo paauglių iki vidutinio amžiaus, visi labai linksmi („в развеселом состоянии“), jie klykia, juokauja, tai vyksta visame Berlyno centre ir tęsiasi visą naktį

2705 visi elgiasi kaip nori, yra daug žmonių grupių, skirtingai besielgiančių

2727 žemiausia kasta – „Assi, asocialūs tipai“, žmonės, kurie gali metro vagonė apvėmti kitą žmogų, rėkti, „psichai visokie“

2750 kiekvienas tipažas yra lengvai nuspėjamas, pavyzdžiui darbininkai, važiuojantys namo ir labai padoriai besielgiantys, yra visų gerbiami, persirengia ir važiuoja toliau, tuomet jų jau neįmanoma atskirti

2845 Vakaru Berlyne daugiau dėmesio kreipiama į šviesoforus, o Rytų – į eismą

2910 Vakaruose galima važiuoti dviračiu priešingo eismo gatvė ir gauti pastabų

2925 nelabai mandagu metro vagonė spoksoji į merginas, iš kitos pusės kartais žmonės išsižeidžia, jeigu į juos nekreipi dėmesio

3005 marichuaną galima rūkyti absoliučiai visur, įprastas reikalas

3040 nelabai mandagu kabinėtis prie nepažįstamų žmonių, kadangi žmonės labai užsiėmę, nepriimtina tęsti kontaktą, jeigu supranti, kad su žmogumi nebendrausi

3155 nelabai mandagu su kebabu užėiti į metro, tai ir pačiam nepatogu

3250 moteris turi savisaugos mechanizmą – vakare metro vagonė jos apsimeta, kad intensyviai bendrauja mobiliuoju telefonu, kad prie jos nesikabinėtų

3355 svarbi taisyklė Berlyne – gerbti ir mylėti save, nedaryti tai, kas nemalonu ir nepatogu, pavyzdžiui, valgyti minioje

3433 tarp berlyniečių labai paplitęs savigarbos jausmas

3515 yra tam tikros ribos, kurių nevalia peržengti

3605 taisyklės kai kurios yra tiesiog susiklosčiusios, jos ateina iš patirties – žmonės ieško pusiausvyros tarp privataus malonumo ir nuosavos veiklos bei tuo, kad daugelis žmonių pažeidžia vienas kito teritoriją viešoje erdvėje

3755 tai, kas mieste vyksta naktį – triukšmas, linksmybės su nepažįstamais – susiję su svaiginimusi

3920 „protinguose rėmuose bet kokias taisykles galima keisti“ atitinkamai pagal situaciją, Berlyne daug spontaniškumo, daug bendravimo vyksta „ant bangos“, tokiose situacijose beprasmiška kalbėti apie taisykles

4015 Berlynas, anot informanto, nėra sureguliuotas miestas, nes daug žmonių iš viso nėra susipažinę su jokiais taisyklėmis, ypač turistai, kurie nežinia iš kur atvažiuo

4040 tai – savireguliuojama chaotiška situacija

4125 žmonių gyvenimą paveikia televizijos bokštas – tiek spinduoliuote ir tv žiūrėjimu, bet tam tikru metu buvo populiaru, kad parke prie tv bokšto rinkdavosi gotų subkultūros atstovai

4210 tai gera vieta, pro kurią praeina daug žmonių, todėl strategiškai svarbu save parodyti

4245 muziejų saloje be muziejų nieko nėra, ten ateina žmonės tik su vienu tikslu, o tada vyksta į kitas vietas, nes daugiau nėra ką veikti

4335 žmonės veikia dideli gamtos plotai, tai leidžia žmonėms gerai jaustis, rasti vidinę pusiausvyrą

4405 daug skulptūrinių kompozicijų, pavyzdžiui dviejų metrų aukščio ketaus katinas, stovintis prie privačios laiptinės

4440 prie įėjimo į parką yra skulptūra žmogaus, pasikinkiusio šunis

4502 prie Kottbuser Tor yra daug narkomanų, taip pat ir prie Mullerstrasse, todėl pro ten žmonės stengiasi kuo greičiau praeiti ir nematyti

4552 vasarą vyksta šviesos festivalis

4633 taip pat žmonės labai veikia karnavalai, yra netgi specialus žargonas, apsakantis vykstančius įvykius, kiekvienas berlynielis apie juos turi savo nuomonę

4805 stebėjimo kameros – normalūs žmonės į juos nekreipia dėmesio, nors iš principo yra ideologinis judėjimas prieš jų plitimą, informantas netgi dalyvavęs viename mitinge

4905 problema ta, kad dabar niekam nereikalinga tai, kas filmuojama, tačiau nėra garantijos, kad ateityje tai nebus naudojama blogais tikslais

4915 šalia esančios kameros informacija yra trinama, pasak apsaugininkų

4947 gegužės pirmosios demonstracijos, gatvės diskotekos

5018 pasakojimas apie antifašistinį mitingą, kuriame dalyvavo informantas, antifašistai apsupo metro stotį, fašistai, kurie norėjo daryti savo mitingą neturėjo kaip išeiti ir išvažiavo lauk

5140 „fašistai“ Berlyne yra pseudojudėjimas, vykstantis už pinigus, juos finansuoja keli radikalai, patekę į parlamentą

5443 anksčiau Zoologischer garten 8-am, 9-am dešimtmetyje buvo heroino vartotojų vieta, juos

išvaikė, tačiau iki šiol žmonėms išlikusios asociacijos, ten nesikoncentruoja gatvės gyvenimas

5605 pasakojimas apie klubą, kuris atsidarė buvusioje Sienoje

[informantas išeina parūkyti]

10015 informanta du metus praleido Vakarų Berlyne, ten nesutiko nė vieno įdomaus žmogaus, „ten visi – paprasti biurgeriai“

10138 tai atsispindi žmonių veiduose

10215 Vakarų Berlyne nėra atviro seksualumo, nuolat matai moteris, kurios nesidomi niekuo aplinkui

10237 Rytų Berlyne – atvirkščiai

10435 pasakojimas apie pažįstamą aktorį, kuris ėjo Oranienburgerstrasse prie jo priėjo prostitutė, „su kuria nieko nesigavo, bet jis už tai labai daug sumokėjo“

10605 pasakojima apie tai, kaip informantas vaikščiojo be tikslo gatvėmis vakare ir priėjo vietą, kur dega raudona sirena ir yra viešnamis

10645 viskas, ką informantas darė neįprasto, iš tikrųjų yra įprasta

10740 Berlyne galime išeiti į gatvę, per 20 minučių nusipirkti kelis mobilius telefonus ir hašišo

10805 bet tik net tokiam rajone kaip Vakarų Berlyno Steglitz, ten tai neįmanoma, taip pat ir aplink Kurfürsten Damm arba Adenauerplatz, o Weddinge net niekur iš namų nereikia išeiti

10930 neįprastas įvykis – kai gali prisijungti aikštėje prie sėdinčio gatvės muzikanto ir groti kartu su juo, net neplanavęs, kartais muzikantai patys tai pasiūlo

11115 kontrolės nedaug, išskyrus, kai jau tikrai matai policijos mašiną

Informantas B4

0307 Kreuzbergas yra labiau gyvenamas jaunimo, alternatyvių žmonių, Friedenau buvo labiau „biurgeriškas“

0342 Prenzlauer Berg keičiasi, nes atsikelia aukštesnės klasės žmonės, būstai renovuojami ir brangsta, anksčiau gyveno visiškai kitokie žmonės

0450 apie 80% žmonių, kurie čia gyveno anksčiau išsikėlė

0535 žmonės lauke dabar sėdi kavinėse, dirba kompiuteriais

0620 yra daug turistų, neaišku, ką jie daro – laksto, geria ir ieško nuotykių

0702 anksčiau Prenzlauer Berg rajone buvo daug mažų krautuvių, smulkaus verslo – juvelyrų, dviračių, knygynų, įrėmintojų, maisto krautuvių, o dabar – daug kavinių ir viskas

0830 anksčia buvo daug saviorganizuotų gatvės festivalių, nelegalių klubų, barų, viskas buvo nelegalu, daug skvotuotojų

0910 anksčiau buvo daug veiksmo gatvėje, o dabar viskas yra už pinigus, už renginius reikia mokėti nuomą

1050 informantas gatvėje eina į darbą, susitinka su draugais, lanko mėgstamas aludes

1155 žmonės gatvėje dabar grubesni, per paskutinerius metus informantas pastebi, kad žmonės nuostojo vienas kitą pastebėti gatvėje, sunku prasilenkti, žmonės nekreipia dėmesio ir nori, kad kiti kreiptų dėmesį

1320 aplinka tapo mažiau draugiška

1406 taisyklės – informantas nekreipia dėmesio į šviesoforų signalus, tik į eismą

1450 žmonės kabina plakatus, piešia graffiti, teikia informaciją apie demonstracijas, koncertus

1553 tai – dalykai, kurie pažeidžia nuosavybės teisę, todėl pastatų šeimininkai stengiasi ją apsaugoti

1630 už „oficialų“ informacijos iškabinimą reikia mokėti mokesčių

1740 taisyklės pažeidžia rizikingai važiuojantys vairuotojai

1815 galima įkliūti, jeigu darai kažką prieš įstatymus, taip patėjimas per raudoną šviesą gali sulaukti pastabų iš aplinkinių

1854 taip pat yra Ordnungsamt – prižiūri automobilių stovėjimą, rūkymą baruose – jie ne policija, bet „oficialūs“ žmonės, kurie gali nubausti

2045 stebėjimo kameros įrengtos metro stotelėse, bet ten vis tiek vyksta konfliktai bei muštynės, bet kameros nepadeda tokioje situacijoje

2228 jeigu kas nors nutinka, nėra įsikišimo, galbūt tik įrašo peržiūra po to

2350 kelio ženklai – kontroliuojami ne žmonės, o judėjimas, tai ne kontrolė, o vadyba

2450 elgesį veikia šeima, mokykla

[interview persijungia į vokiečių kalbą]

2620 anksčiau daug kas buvo paprasčiau, buvo neįmanoma patikėti, kad kapitalas ir verslas taip

greitai skatins pokyčius rajonuose

2715 žmonės buvo laimingesni

2730 kai gyventojai nebuvo madingi, jie galėjo daryti, ką nori

2755 žmonės buvo įdomesni, turėjo bendros veiklos

2829 žmonės užsiimdavo veikla be finansavimo, be grant'ų

2847 festivaliai buvo organizuojami savaime, „iš apačios“, buvo muzikos, teatro, kino, politinių veiklų

2919 patys gyventojai pasidarydavo sau festivalius, tai kartais vyksta ir dabar, bet dažniausiai susiję su pinigais

2945 mieste pasidarė svarbu viską daryti su licencijom, leidimais, savivalda tapo autoritetu

3035 žmonės norėdavo išgyventi tai, ko nenusipirkti už pinigus, veikti kartu

3137 „biurgeriškas“ gyvenimas – namai, darbas

3305 anksčiau įvairios iniciatyvinės grupės, renginiai, Love Parade renginiai, kurie anksčiau buvo maži, o ne masiniai ir chaotiški

3415 Vakarų Berlyno mentalitetas ėmė dominuoti

Informantas B5

0248 kiekviename rajone reikia žinoti, kaip elgtis, kur geriau neiti (ne dėl nusikaltimų, bet dėl neigiamos atmosferos), kur yra pozityvios vietos

0410 pasakojimas apie draugą, kuris paprašė atvykusią draugę nuvesti į vieną klubą, o informantas nesutiko, „nes ji pati turistė, kam jai eiti žiūrėti į kitus turistus“

0428 turistai viską laužo, nes namuose (plg. „pas save Londone“) taip elgtis negali

0440 erdvės įvertinimas – kuriuose parkuose galima miegoti, kur policininkai gauda narkomanus

0502 informantas yra butelių rinkėjas, tai daro didelę įtaką jo erdvinei veiklai

0603 Prenzlauer Berg yra turistams skirtas rajonas, kiekvienas gali sau rasti užsiėmimą

0620 „pilna veiklos laisvė, nori vogti – prašom, eik vogti“, bet reikia žinoti, kur ir kaip veikti

0700 automobilių vagystę pakeitė dalių / detalių vagystė

0725 erdvės atradimas – reikia kalbėtis su vietiniais ir parodyti, kad esi ne turistas

0746 Prenzlauer Berge gyvenantys vokiečiai yra nevietiniai, o iš Essens ir Schwaben žemių Vakarų Vokietijoje, kurie pradėjo keltis po Sienos griūties

0855 kai kuriuose rajonuose gyvena vien užsieniečiai (pvz. turkai)

0923 anksčiau Berlynas buvo kaimai, kiekviename savo rotušė, meras ir pan., jie ilgainiui susijungė

0955 žmogui, gyvenančiam gatvėje reikia stengtis nepapulti į policijos akiratį

1025 iš viso pasaulio galima atvažiuoti į demonstraciją Berlyne ir „mesti į ką nors akmenį“, bet jeigu įrodys kaltę (nesvarbu, ar iš tikrųjų kaltas), teks sėdėti kalėjime

1110 Berlyno policija dirba neprofesionaliai, nes turi tiesiog išpildyti normą (sulaikyti tam tikrą skaičių žmonių)

1150 Berlyne daug rusakalbių vokiečių (Volgadeutsche), jie gyvena Marzahn, Spandau rajonuose, kur anksčiau gyveno vientamiečiai (oficialiai dirbantys pagal kontraktus, kai dar buvo padalinimas)

1334 tie vietnamiečiai prekiaavo cigaretėmis, vėliau vyko susišaudymai tarp cigarečių prekeivių grupuočių, vėliau jie susivienijo ir pradėjo šaudyti į policininkus, kurie nežinojo, ką daryti.

1355 tuomet į Marzahną atsikėlė Pavolgio vokiečiai ir net tie vietnamiečiai neištvėrė ir išsikėlė gyventi kitur

0035 pasakojimas apie pogrindžio bažnyčią, „Kirche von unten“, kuri funkcionavo Prenzlauer Berg rajone Hitlerio laikais.

0230 toliau apie Pavolgio vokiečius – dauguma jų yra iš Karagandos (šiaurės Kazachstanas), jų bendruomenė labai tampri

0340 jiems atsikrausčius, vietnamiečiams „nebeliko vietos“ Marzahno rajone

0425 gatvės gyvenimas priklauso nuo to, kokiame rajone esi

0440 Prenzlau Berg viskas yra skirta turistams, visur yra informacinės nuorodos, taip pat yra ir

alternatyvi scena, pavyzdžiui, „Pandos“ teatras
0555 daug „gerų“ vietų jau nebeegzistuoja
0605 žmonės tiesiog sėdi ir geria parke
0655 neseniai informantas rado naują gerą barą akligatvyje šalia Ostkreuz Friedrichshaino rajone, kur toliau nebėra kur eiti
0820 aplink Rosenthaler Platz atsirado daug viešbučių
0855 gatvėje galima matyti turistus
0950 Kastanien Allee galima matyti gatvės muzikantus, gatvės teatrą
1007 informanta pasakoja apie įprastą savo dieną: „Išėjini į gatvę, galvoji, štai, einu rinkti butelių. Matai kažkokią paną, kuri tave kviečia valgyti makaronų. Tu jai sakai, aš nekenčiu makaronų, bet dar turiu prezervatyvų kišenėj, eime? Taip, eime. Štai ir viskas – diena praėjo, o butelių tu nesurinkai.“
1055 vakar informantas dirbo [grojo muziką] klube pavadinimu „Šokoladas“, pasakoja apie tai, kaip susipyko su savininkės pavaduotoja dėl kelių eurų.
[į pokalbį įsiterpia pro šalį einantys informanto pažįstami, jis eina atsinešti valgyti]
2044 Kreuzberge gatvėje prie Kottbuser Tor renkasi vadinamieji marichuanos vartotojai, kurie iš tikrųjų yra priklausomi nuo heroino
2210 Admiralbrueke yra „taiki“ vieta, kur sėdi hipiai ir studentai, dainuoja, jų niekas neišvaiko
2240 Neukölln rajonas, Hermanstrasse kelia įtampą, ten „nėra ką veikti“
2310 Kreuzbergo parkuose, kur bazuojasi narkotikų platintojai, dažnai galima sutikti policininkų
2343 Wienerstrasse yra „veiksmo“, judėjimo gatvė
2540 Vakarų Berlynas informantui yra tranzitinė vieta, norint pamatyti jo gyvenimą, reikia aplankyti Kurfürstendam
2600 ten „nieko nėra“, parduotuvės ir viešbučiai
2715 taip pat yra didžiulis vandens laikrodis prie prekybos centro „Europa“
2955 Vakarų Berlyne verta pajauti 3 dešimtmečio dvasią, tuo metu labai daug žmonių iš Rusijos atvažiuodavo ir apsigyvendavo Charlottenburg rajone, jis net buvo vadinamas „Charlottengrad'u“
3017 taip pat buvo daug rusų menininkai, kurie apsistodavo pakeliui į Paryžių, ypač pilietinio karo metais nuo 1919-20 metų
3106 tai vienintelis rajonas, į kurį galima vandens transportu atvykti iš Brandenburgo
[į pokalbį įsiterpia informanto pažįstamas]
3511 gatvės gyvenimo taisyklės – „jeigu tavęs nieko neklausia – neatsakyk“, jeigu nežinai atsakymo – nekreipk dėmesio ir eini toliau
3540 jeigu sutinki penktą ryto „visko apsirijusį“ žmogų, geriau neprašyti jo cigaretės, nes jis gali sumušti, „jis nesupranta, ką daro“
3555 „reikia žinoti, kokį alų gerti ir kur“, geriau nestovėti prieš alubarį, nes jeigu tu ne vietinis,

jeigu atvažiuoji vienai dienai tau gali bet kas nutikti ir nesurasi

[atsiranda dar maisto, informantas dalinasi su pažįstamu įspūdžiais iš neseniai vykusio koncerto]

4120 reikia atsargiai važinėti dviračiu, nes automobiliai į juos visiškai nekreipia dėmesio

4150 taip pat būtina turėti žibintus ir visą laiką visus laikyti įjungtus, nes be jų galima, bet tada „ir mentai prie tavęs be žibintų privažiuos“

4325 vienkartinis transporto bilietas kainuo 2,40 eurų, su juo negalima važiuoti atgal

4353 kai kurie kontrolieriai supranta maršrutus, tačiau kai kurie – ne, o jeigu perki bilietą autobuse, tada iš viso sunku nustatyti

4417 jeigu pagauna be bilieto, reikia išlipti, parodyti pasą ir paštu namo atsiunčiamas baudos lapelis

4430 jeigu neturi paso – atvažiuoja policija ir sodina į areštinę, daug reiškia kilmė, (ne)kalbėjimas vokiškai

5015 netoliese neseniai buvo pastatytas menininkų paviljionas už 50000 eurų [informantas išreiškia didžiulį pasipiktinimą]

5115 pasakojimas apie tai, kaip parkuose už žibintų švilpauja narkotikų prekeiviai, jie nelinki nieko blogo, tiesiog pardavinėja tiems, kurie susidomi

5210 tačiau kartais taip treniruojami policininkai, kurie apsimeta narkotikų prekeiviais, kad išmoktų juos gaudyti

0020 kameros atsiranda, nes apsaugos darbuotojai taupo pinigus, tačiau jeigu kas nors nutinka, niekas tau nepadės, jeigu tu esi auka

0115 kameros sako „nesilaužkit į šitą namą“, o kas vyksta šalia namo joms nerūpi

0142 „gali elgtis kaip nori, galbūt tau sekasi ir visada gali daryti, ką nori, ir tavęs policija niekada nepagaus“

0201 informantas gali sau leisti gerti alų prie supermarketo, nes jį visi pažįsta ir žino, kad jis išgėręs nesudaužys butelio kaip turistai

0230 Prenzlauer Berg ir Mitte – du rajonai, kuriuose daug jaunimo nakvynės namų, kur praleisti naktį kainuoja 20 eurų

0310 netoliese esančiame apleistame name specialiai išdaužė langus, kad ten niekas neapsigyventų

0545 toliau pasakojimas apie „Kirche von unten“, kuri buvo pasipriešinimo centras 4 dešimtmety, Hitlerio laikais

0630 pasakojimas apie Prenzlauer Berg rajone rūsyje veikiančią radijo stotį

1730 praktikos – dėžėse drabužių labdarai, žiemą galima miegoti benamiams

1750 taisyklių apėjimas – labdaros dėžės su invertuotais „Raudonojo kryžiaus“ ženklais, kurie padarė fiktyvias dėžes ir po to savo šalyje prekiavo gautais drabužiais

Informantas B6

0125 gyvenimas Vokietijoje – ne tas pats, kas gyvenimas Berlyne, o gyvenimas Berlyne – ne tas pats, kas gyvenimas Kreuzberge, o gyvenimas Kreuzberge – ne tas pats, kaip gyvenimas knygyne [kuriame dirba informantė]

0326 Kreuzbergas yra daugiakultūrinis, čia beveik niekas nėra gimęs Berlyne

0450 žmonės, atsikėlę į Kreuzberg rajoną buvo menininkai, taip pat kėlėsi dėl politinių priežasčių (Berlyno gyventojams nebuvo privalomos tarnybos armijoje)

0547 Kreuzbergas yra „edgy“, jis pasižymi nuolatine migracija

0620 anksčiau panašūs žmonės gyveno Mitte, bet ten viskas pabrango, tada jie kėlėsi į Prenzlauer Berg, o Prenzlauer Berg tapo „Europos japių sostine“, tada – Friedrichshain ir Kreuzberg, o dabar kolonizuojamas ir Neukolln.

0710 Berlyne galima pigiai gyventi socialinį gyvenimą kavinėse

0755 pasakojimas apie pirmą savo apsilankymą Berlyne 9 dešimtmečio pabaigoje, kai jis padarė priešingą išpūdį visiems stereotipams apie betoną ir šnipinėjimo dramas, Siena atrodė visiškai kitaip, nei įsivaizduojama

0955 Berlynas yra visos Vokietijos pabėgimo planas, pabėgimas nuo vokiškos visuomenės įtampų, nuo vidinių taisyklių ir reguliavimo

1044 gatvių gyvenimas pilnas šventinės nuotaikos, žmonės moka mėgautis tuo įtampos nebuvimu

1134 Berlyne stiprus klubinis gyvenimas

1215 Berlynas – vieta, kur galima kažką veikti, jis dar nepasmaugtas aukštų kainų ir dar yra daug apleistų pastatų – daug erdvės eksperimentams

1302 visur yra barai

1320 bažnyčioje gali vykti koncertai ir jų metu būti pardavinėjamas alus (neįsivaizduojamas dalykas draugams iš JAV)

1353 Berlyne daug alaus kultūros

1424 pasakojimas apie grupę žmonių, kurie galėjo pasiskolinti pinigų ir nufilmuoti filmą Kreuzberge, kai jiems nelabai pasisekė pardavimai, jie išsinuomavo rūšį ir nuolat rodė savo filmą, tai buvo įmanoma Berlyne

1537 tuo tarpu bet kokiam kitame mieste nebūtų įmanoma išsinuomotuoti rūšio

1715 taisyklės – galima eiti per raudoną šviesą

1740 galima būti nekonformistu ir likti anonimu

1810 daug taisyklių apie tai, kur galima / negalima eiti, pavyzdžiui, apylinkės, kur geriau neiti transseksualiam žmogui („kai atrodžiau panašesnė į vaikiną su suknele, buvo geriau nesilankyti musulmonų rajonuose“ pvz. Neukolln rajone arba ten, kur stipri neonacių įtaka)

1930 (plg. Londonas) Berlyne galima jaustis žymiai saugesniam

2110 (plg. Londonas) mažesnis žmonių tankis, mažiau minios reguliavimo

2207 vokiškas bruožas – daryti pastabas, jeigu jie mano, kad kažką darai ne taip

2227 pasakojimas apie nutikimą Oranienstrasse, kai mama pykosi su dvylykamete dukra (kuri nepasakė mamai, kad eina daryti namų darbų pas berniuką iš mokyklos), aplinkui sustojo daug praeivių, diskutavo apie situaciją, palaikė vieną ar kitą pusę, davė patarimus (plg. „taip niekada negalėtų atsitiktų Londone“)

2542 informantė pasakojo, kaip pajuto, kad yra tikra Berlyno gyventoja, kai pagrasino kaimynui, kurio šuo nusišlapino ant informantės draugės pasodinto medžio, kad nusišlapins ant jo šuns (plg. jokiame kitame mieste taip nebūtų galima pasielgti)

2948 neįmanoma pasakyti, kas kontroliuoja gyvenimą gatvėje, tai priklauso nuo amžiaus: keturiasdešimtmečiams pasidaro svarbi išvaizda

3039 vokiškas būdas suvaldyti neaiškias situacijas – vokiški turistai užsienyje elgiasi grubiai, nes jie nemoka mandagiai elgtis ten, kur nėra jokių taisyklių

3158 kuo vyresnis esi, tuo labiau tikimasi, kad laikysies taisyklių

3232 žmonės šiek tiek pasimetę, nes jie gyvena mieste, kurio ne iki galo supranta

3445 Berlyne yra nesuvokiamai daug turistų, kurių srautus sunku suvaldyti – pavyzdys apie parlamento atidarymą turistams, kai per kelias savaites apsilankė tiek žmonių, kiek buvo suplanuota metams

3610 pasakojimas, apie menininką, kuris ilgai norėjo supakuoti parlamento pastatą ir tai buvo taip populiariu, kad norėjo pratęsti kontraktą, bet menininkas buvo supykęs (nes jam ilgai nenorėjo duoti leidimo) ir iš principo to nepadarė

3935 pasakojimas apie moterį, kuri palindo po sunkvežimiu, nes jai buvo užsidegusi žalia šviesa

4039 techniškai ėjimas per raudoną šviesą neleidžiamas

4200 prasilenkimas gatvėje (plg. Londonas) yra problematiškas

4323 (plg. Londonas) žymiai labiau atsipalaidavusi situacija su stebėjimo kameromis, kurios iškreipia saugumo jausmą („čia taip nesaugu, kad yra kamera“ arba „visur yra kameros, o čia nėra, tikriausiai nesaugu“)

4440 prieš 10-15 metų U-bahn'u visi važinėjosi be bilieto, nes pigiau buvo kartais sumokėti baudą, tuo tarpu vėliau atsirado nemalonūs kontrolieriai, informantas yra matęs, kaip kontrolieriai muša keleiviai

4720 skirtumas tarp žiemos ir vasaros – žiemą niekas neskatina leisti laiko lauke

4920 pasakojimas apie neįprastą krautuvę, kuri pardavinėjo negražias kėdes, nudažytas kaip varlės – žmonės gali „atlikti kvailus eksperimentus“ ir jiems gerai sekasi

5115 pasakojimas apie knygyno lankytojus – du žmones iš eilės, kuriems nusileidus į rūsį ištikdavo panikos priepuolius

5410 pasakojimas apie vakare Kreuzberg rajone sutiktą „paprastų žmonių“ minią, susispietusią

aplink stulpą su rankomis ir būgnų muziką

5680 išeidamas į miestą vakare, visada pamatysi kažką, kas būdinga tik Berlynui

5718 pasakojimas apie vieną kartą gatvėje sutiktą ežiuką

5755 „Berlynas – vienintelis miestas, kuriame yra kasmetinis maištas“, o anksčiau būdavo ir apsimestinis maištas – maisto karas prie Oberbaumbrücke

5905 pasakojimas apie žmones, kurie plukdė valteles iš Kreuzbergo į Friedrichshainą ir norėjo jį užkariauti

Informantas B7

0120 rajonai skiriasi savo socialine struktūra, galima išsireikšti marksistiškai

0138 po Sienos griūties daug kas keitė gyvenimo vietą – turėjo įtakos socialinė struktūra, *gendering*

0225 gatvės gyvenimo taip pat migravo

0240 skirtumas tarp to, ar gyventojai yra dirbantys, ar nedirbantys

0253 Wedding rajone vaikai vis dar gyvena gatvėje – žaidžia, rėkia, nėra turistų, nes čia nėra ko nusipirkti

0318 čia nėra vilties, žmonės, kurie čia gyvena visi nori išsikelti, taip pat turkai ir arabai

0353 gatvė, kurioje gyvena informantas – Soldinenstrasse – yra socialinė stigma (skirtingai nei Kastanienallee)

0416 šioje gatvėje taip pat sunkiau prisiskambinti policijai, lyginant su pvz. Mitte

0505 žmonės nemato perspektyvų, nieko nesimoko, jie žino, kad jie turi kitas teises, jie klykia gatvėje, daug neapykantos

0603 aplinkui daug proletariškos kultūros, „lost land“

0649 Mitte, Kreuzberg, Prenzlauer Berg rajonuose galima rasti kitokią gatvės gyvenimą, reikia žinoti, kur jo ieškoti

0704 Prenzlauer Berg orientuojasi į turistus, ten nėra tikro gatvės gyvenimo, jis nebevyksta

0746 yra tam tikra įstatymo baimė, bet ji turi savo ribą

0807 nuolat tikrinami bilietai U-bahn ir S-bahn traukiniuose

0904 jaunimas bijo, kad negalės siekti karjeros

0915 Charlottenburg rajone gyvena daug rusų, jie gyvena „keistą“ gyvenimą, ne aristokratai, o „kvailiai“, kurie palaiko simbolinę tvarką – „jų automobiliai per dideli, jų batai per brangūs“

0944 yra jauna vokiška publika

1014 yra senųjų berlyniečių, kurie gyvena pagal „senąjį kodeksą“, senąją buržuazinę mokyklą, tai yra sudėtingas reiškinys

1103 Berlyne gyvena tik žmonės, kurie turi pinigų, ir žmonės, kurie jų visiškai neturi, tai yra ironiška, tie, kurie turi mažai pinigų čia išgyventi negali

1157 Berlynas primena Čikagą senesniais laikais dėl pajamų pasikirstymo

1218 9-am, 10-am dešimtmetyje situacija buvo daug geresnė

1240 Berlynas savo dydžiu yra didmiestis, bet ne pasaulinis miestas

[įsiterpia informanto pažįstamas]

1548 Berlynas yra proletariškas, jame yra daug „grubumo“ („rough“) – anarchistinis, mada, kultūra, muzika yra grubi – visa tai kilo iš Berlyno

1635 berlyniečiams būdingas vietinis patriotizmas („lokalpatriotismus“), prisirišimas prie vietos, istorinis ir socialinis identitetas

1704 žmonės gatvėje nepasitiki vieni kitais, jie nėra tolerantiški

1716 Berlyno tolerancija yra mitas

1740 informantas susidūręs su netolerancija, kai dėl kilmės buvo gatvėje pravardžiuojamas „guliašu“, susidūrė su rasizmu

1830 Berlyno pagrindis yra autentiškas, saviorganizuota („selbstorganisierte“) sistema, kuri pamažu nyksta, o prieš 6-7 metus tai buvo fundamentali kultūra, žinoma pasaulyje, bet dabar nebeįmanoma jos stebėti

1946 pasakojimas apie tai, kaip informantas žiemą ėjo gatve apsimataravęs galvą palestinietiška skara ir palikęs tik akių plyšį ir praeivė moteris į jį agresyviai reagavo, kol jis neparodė, kad nėra užsienietis

2018 anksčiau niekam nerūpėjo, kaip atrodai, bet dabar taip nebėra

2044 informantas sako, kad tai yra faktas, globalinis išsivystymas, o ne teigiama ar neigiama charakteristika

2118 Berlyno gatvės nebėra tokios, kokios buvo anksčiau

2133 socialinė tikrovė keitėsi po 1989-ųjų metų

2303 ir vis dėlto Berlynas yra žymiai alternatyvesnis (plg. Hamburgas, Viena)

2408 informantas stebisi miestu kaip organine sistema ir jo sudėtingumu, „mažais magiškais momentais“, kurie būdingi Berlynui

2444 stebina kontrastai, vidiniai prieštaravimai, „betarpiški“ dalykai, kurie įmanomi tik Berlyne

2510 nors tai yra kapitalistinis miestas, čia yra „prarastų sielų“ – neoficialių menininkų, „nenormalių, psichopatų“, o taip pat – daug politinių jėgų

2607 Berlyno subsystema – gatvės menas, graffiti, tai savaime egzistuojanti sistema

2720 apibendrinant, miestas vis mažiau atviras, viešas, aplinkybių sistema – materialumas, pinigai, vis mažiau dvasinių dalykų

2750 yra tik eksperimentavimo viltis

2855 bet kuriame mieste reikia pajauti ribą tarp patologijos ir normos, kurios nežino atvykėliai, tuomet ribos peržengiamos, miestas yra grubesnis

3037 laiko praradimas mieste, kai užuot dalyvavęs žiūri televiziją

3103 Berlynas yra tikslas savaime („selbstzweck“)

Priedas nr. 5. Interviu santraukos – Vilnius

Informantas V1

- 21 nesaugumas vs žavesys (kontrastai)
- 20-24 smulkiojo verslo palyginimas „savotiškos, juokingos“ vietas
- 30 netradicinės religinės bendruomenės
- 46 bomžai vs išstūmimas
- 52 kaukių (ne)buvimas rajone
- 60 gėrimas viešoje vietoje
- 62 policija
- 64 liekanos
- 68 rajono gatvė vs uniformuoti pareigūnai
- 76 policija atlaidesnė, prisitaiko prie rajono
- 81-88 bomžai gerai jaučiasi rajone
- 92-96 bomžų išstūmimas iš „oficialaus miesto“
- 100-110 Senamiesčio fasadiškumas, išvirškščiai pusė (liekanos), Pylimo gatvė kaip riba
- 112-120 Senamiesčio gatvės praktikos: mašinos, eismas, praeiviai, tuštumas, nevyksta tikras gyvenimas [plg. Barselona], nesaugumo jausmas
- 124-130 nesaugumo jausmas didesnis Senamiestyje
- 131 erdvės atsiėmimas
- 134-138 kameros – fasadinė drausmė
- 142-148 kameros – kelia nesaugumo jausmą
- 152 daiktai - „smulkioji miesto architektūra“
- 153-158 nepatogūs suoliukai nekviečia būti
- 164-168 gatvių apšvietimas yra nelogiškas
- 170-174 per mažai suoliukų, neskatina bendrauti
- 178 Vilniuje gyvena svetimi
- 186-190 taisyklės – Senamiestyje esi ne savo vietoj, Naujamiestyje – tavęs nesmerkia
- 195 Senamiestyje pasirenka nematyti nemalonių dalykų
- 198 – 202 žmonės patys pasirenka, kaip eiti per gatvę / prie šviesoforo
- 204-210 laiko leidimas aikštėje, sąveikos, kaimynai, policija
- 210 „miestas save susitvarko pats, be išorinės tvarkos“
- 215 nėra aiškių taisyklių – yra dalykai, kuriuos „žmonės sau leidžia“
- 223-230 pasirinktinis kažko nematymas
- 238 pasirinktinis nematymas gali būti skirtingas
- 243-245 taisyklių apibrėžimo problema

256-260 kiekvienas nusistato taisykles sau

268-276 stebėjimo funkcija, be kamerų, gali atlikti ir kiti žmonės (kaimynai, praeiviai)

280 valgymas ant žolės „geram“ rajone nemalonus

286 viešoji tvarka „priduoda toki jausmą, kad galima tik tai, kas leidžiama, kai iš tikrųjų netgi juridiskai galima yra tai, kas neuždrausta“, „kita jiems yra kažkaip keista ir neleistina, ta prasme, kad iš tikrųjų daugiau tos tvarkos, vadinamosios tvarkos, disciplinos gal, gatvėse palaiko ne policija ir kitos struktūros jėgos, bet patys žmonės su savo tuo tokiu vertinimu ir labiau elgesio supratimu, kad esi stebimas ir vertinamas“

295 Vilniuje yra tik ribotas kiekis „keistų“ praktikų

300 viešosios ir privačiosios erdvės santykis – vengiama išlikti iš privačios erdvės ir tą patį daryti gatvėje

307 savaitgalį (ketvirtadienis – šeštadienis) išgėrę Vilniaus žmonės daro tai, kas jiems nebūdinga

314-321 miesto erdves, kurios yra niekieno, galima atsiimti, tačiau tai tik laikinas veiksmas

325 įtampa tarp strategijų ir praktikų – kaip (ne)reikia naudotis bendromis miesto erdvėmis, kaip jose negali vykti nenumatyti dalykai

341 už vietas reikia prisiimti atsakomybę

347 norisi puoselėti gatvės meną plačiaja prasme, kaip kiekvieno miestelėno saviraišką

352 klozetai prie Kablo

371 Jono Jablonskio bufetas

390 kai kurie užrašai ant sienų kaip socialinio aktyvumo forma, „jis eina į sveikatą miestui“

399 pavyzdys užrašo, kuris susijęs su eismo sistema

410 Vilnius bijo upės (Neries, Vilnelės)

426-441 hardbass – nauja subkultūra: muzika + miesto erdvės + subkultūros

453 kai kurios vietos kelia daugiau įtampos nei kitos

460-467 tokių vietų pavyzdžiai

471 – 482 būti dviratininku Vilniuje sudėtinga, nesaugu

Informantas V2

- 516 Santariškėse, Jeruzalėje yra saugu, nors žmonės įsivaizduoja kitaip
- 520 Gamta miesto ribose traukia žmones
- 522-531 Suoliukai naudojami bendravimui, pasibuvimui, o pieva – neišnaudojama
- 574 švenčių metu gatvėje daugiau specifinės veiklos (pvz. gatvės muzikos diena)
- 578 neįprasta pamatyti šokančią merginą
- 580 gatvės muzikantai gali groti savo malonumui
- 584 važinėjimas riedlenete, riedučiais Katedros aikštėje – laisvalaikio leidimo būdas
- 598 kultūros naktis – neįprasta, nes naktį ištraukia žmones į gatves
- 603-609 Vilniuje daugiau žmonių gatvėse [plg. Kaunas, Klaipėda]
- 618 Vilniuje netrūksta viešųjų vietų, kur galima pabūti, bet kartais užtenka tiesiog sąveikauti su erdve (vaikščioti, sėdėti)
- 627 viena iš taisyklių – draudimas gerti, tačiau jo laikomasi tik kai kuriose miesto vietose, o pvz. ant Barbakano nesilaikoma, nes policija atlaidžiau žiūri
- 634 „bobutės, kurios surenka butelius“ - miesto sanitarija
- 643 toliau varinamos „oficialios“ taisyklės – negalima šiukšlinti, groti gatvėje, tačiau tai gali vykti kiekvieną dieną
- 652 apranga Vilniuje parodo įvairius žmonių skonius [plg. Klaipėda]
- 673 subkultūros – metalistai, reperiai, fifos
- 678 personažai – garuotas su striuke „valkata“
- 680 personažai – Rožė
- 686 pasirinktinis nematymas - „mentalitetas, kad nebefiksuoji tokių dalykų“
- 693 taisyklių apėjimas – geriama viešose vietose
- 701 rūkymas – neregamentuota, bet pagalvojama, kur nemalonu gali būt nerūkantiems
- 703 vaikščiojimas dviračių takais – žmonės nepripratę, bet pamažu pripranta prie dviračių
- 712 daugėja dviračių stovų
- 718 taisyklių pažeidimas – nemokama už stovėjimą
- 730 žmonės patys atsakingi už savo taisykles
- 736-738 praktikos gali persiduoti per pavyzdį „ir tada tai tampa miesto dailmi“
- 752 (ne)saugumo jausmas priklauso ir nuo susikūrusių stereotipų
- 771 – skųstagalvis dalina lankstinukus, agresyvaus įvaizdžio ir (ne)saugumo jausmo santykis
- 786 subkultūros yra teritoriškos
- 789 Santariškėse žmonės yra „labai tipiški“
- 796 „Vilnius pagal Lietuvos standartus didelis“
- 802 „valdžios“ žmonės taip pat dalyvauja kasdieniame miesto gyvenime

816 Universitetas senamiestyje lemia, kokias lokacijas pasirenka studentas, pokalbių temas
837 – 864 studentų ir jaunimo organizacijos rengia gatvėse šventes, į kurias kartais žvelgiama prieštaringai (pavyzdys apie sovietinio stiliaus istorikų krikštynas)
866 sektantai – religinių grupuočių atstovai taip pat reiškiasi miesto erdvėje
878 bomžai – pinigų prašytojai Vilniuje yra, bet nelabai įkyriai kabinėjasi
894 personažai – Vilniaus valkata moka daug užsienio kalbų
896 saugumas – viešas apiplėšimas
910 istorija apie rūpestingą nepažįstamų reakciją į draugės patirtą avariją
924 kai nepažįstami žmonės rūpinasi bomžais, tai yra keistenybė
932 pagalbos pasiūlymai nepažįstamam gali papiktinti
944 architektūra „lyg ir didelio miesto, bet ir mažo miestelio“
954 turistų ir lėto judėjimo sutapatinimas
967 žaidimas su fontanu Prancūzparke
972 žaidimas su fontanu prie Operos
981 Katedros aikštė – skirta tiek judėjimui riedučiais, riedlentėm, tiek sėdėjimui, muzikavimui, žongliravimui
985 Rotušės aikštė yra per daug atvira, kad būtų jaukiai prieinama (988 plg. Moniuškos skverelis)
992 laisvi suoliukai kviečia prisėsti, o aikštės uždarumas yra maloniau, nei sėdėti ten, kur arčiau gatvės
1000 – 1014 taisyklių apėjimas – į Gedimino kalną lipti per tvorą, policija žiūrėjo atlidžiai
1020 kalnai – taip pat uždaresnės erdvės, kurios kuria trauką
1026 kavinės su vidiniais kiemais maloniau, nei gatvėje
1039 nėra daug mąstymo apie kameras, kaip nusikaltimų prevencijos priemonė – prasta
1070-1090 privačios ir viešos erdvės susipainiojimas yra įmanomas (Stopkės pavyzdys)
1119 draugė išėjo praustis į Vilnelę
1120-1140 gėrimas gatvėje iš plastmasinių bokalų einant atrodo mažesnis pažeidimas, nei specialus prisėdimas kažkur išgerti
1171 stebuklo plytelė Katedros aikštėj gali išpildyti norus

Informantas V3

0144 naujieji rajonai nėra džunglės, nuo centro skiriasi

0325 santykiai su Vilniumi – informantas nėra atsakęs į klausimą apie „Vilniaus paslaptį“, kuri informantas vadina Vilniaus mitu, į kuri žiūri skeptiškai ir mano, kad miesto „mistika“ yra nereikalinga

0530 naujieji rajonai – kai gyvenimi savo vidinį gyvenimą – nesvarbu, kur gyvenimi

0610 simpatija miegamiesiems rajonams – dėžutėse gyvenantys žmonės / avilys, informantas mąsto, kaip atrodytų daugiaubutis su nupjauta siena, patinka koncentracija

0710 naktinis miestas yra tuščias, informantas važinėja per jį dviračiu

0815 praktikos – besimylintys gatvėj žiemą

0845 kaita – Vilnius – vis labiau laisvėjantis miestas, „atsiranda tokių dalykų, kurių anksčiau nebuvo“

0858 pieva ant Baltojo tilto pavasarį pritraukia vis daugiau žmonių

0923 triratis kavos vežimėlis mieste pirkti gatvei kavą

0948 teigiami sovietmečio aspektai, kurie dabar yra pamiršti – vėliau jų nebuvo, o dabar vėl atsiranda – inovacijos gali būti tiesiog atgimstantys tie patys dalykai

1059 pavyzdys iš sovietmečio – atrakcionų parkai, naujais laikais būdavo prie Akropolio

1135 gazuoto vandens aparatai – „turtina miestą tokie dalykai“

1210 tokie aparatai kažką duoda žmonėms, „tai yra geras dalykas savo vartotojams“ - pražūna kultūra, kurią reikia atradinėti iš naujo

1355 kaita – Zeitgeist, kai Maxima parduoda „Adidas“ ir „Nike“ sportbačius

1430 kaita – vis daugiau gerų dalykų (plg. Londonas) nusistovėjęs

1507 1990-ieji buvo „smurtingas“ laikas (vaikai gatvėje ir pan.)

1525 ... „žmonės išsišėlę, išsidaužę snukius, yra paruošta dirva kurti gerovę“

1607 vairuotojų elgesys gatvėse rodo labai aukštą kultūrą – padėkojimai, atsiprašymai, komunikacija šviesomis

1810 daugėja dviratininkų

1825 kaita – (plg. Londonas) pirmą kartą prie šviesoforo pėnai informantas matė dviratininkų spūstį prie šviesoforo

1938 kai dviratininkų skaičius pasieks kritinę masę turėtų keistis dviračių infrastruktūra „ir jie neišvengiamai pramuš pokyčius“

2010 pėsčiųjų ir dviratininkų santykiai – pėstieji mokosi nevaikščioti dviračių takais

2040 informantas neigiamai vertina agitaciją / socialinę reklamą už saugumą kelyje, mano, kad pėstieji patys mokosi, susidurdami su realiais dviratininkais

2058 pėstieji – neseniai atsirado kavos išsinešimui kultūra

2114 žvilgsnis – visi į visus žiūri, žiūrėjimo reiškinys, „visi žiūri į visus“, vilniečiai neigiamai žiūri į tai, kas jiems neįprasta („postsovietizmas“ informanto žodžiais), įsitikinimas, kad piktas žiūrėjimas atsirado po Sovietų Sąjungos subyrėjimo

2235 pavyzdys – žiūrėjimas į neįprastą žmogų troleibuse (plg. Londone, kur neapsimetinėja, kad nežiūri, nors kitur daug apsimetinėjimo)

2430 žiūrėjimas reiškia, kad „žmonės per daug rūpinasi svetimų reikalais“

2540 „nerealus atradimas pastaruoju metu – viskas yra aprašyta taisyklėm“, „tam tikri“ žmonės Sąjūdžio metu sukūrė taisykles;

2623 miesto gyvenimą reguliuoja „švaros ir tvarkos taisyklės“

2715 „taip juokinga, kai pamatai, kad kiekvienas mažiausias veiksmas, ta prasme, siekiama, kad jisai atitiktų tas taisykles ir būtų suderintas“

2727 taisyklių pavyzdžiai – reikia gauti leidimą nusipjauti krūmą, ir pan.

2800 informantui iš karto kyla noras užrašyti ką nors iš tų taisyklių ant [miesto] sienos, „tai būtų labai juokinga“

2805 taisyklėms žmonės paklūsta tada, kai jie nesupranta, kas yra miesto šeimininkas

2820 „miesto šeimininkas“ užrašo idėja, informanto nuomone, žmonės nurodytą savivaldybę kaip šeimininką, nors iš tikrųjų tai jie patys

2905 kaita – daugiau žmonių pradeda rodyti iniciatyvą

2950 „aš esu vienas iš šeimininkų“

3015 informantas nurodo, kad jo misija yra laužyti kuo daugiau bereikalingų taisyklių ir skatinti kitus elgtis taip pat

3055 miesto taisyklės atitinka taisykles tarp žmonių

3145 pasakojimas – „marozai“ ėjo Vilniaus gatve ir kalbėjo garsiai

3148 taisyklės, viešoji / privačioji erdvė – nebūti gatvėj per garsiam, garsiai kalbėti mobiliuoju telefonu viešumoj asmeninius dalykus

3425 žmonės pažeidinėja taisykles arba tai suvokdami, arba ne („tyčia arba netyčia“)

3440 informantas remiasi savo taisyklių pažeidinėjimo patirtimi

3450 taisyklės – žmonės stovi prie šviesoforo tuščioj gatvėj

3515 pasakojimas apie „marozą“ stovi prie raudono šviesoforo, o kitas žmogus pereina

3600 užrašas apie ėjimą per šviesoforą – „kova prieš automatizmą“

3620 „sistemos“ ir valdžios santykis – „savęs programavimas“

3650 iš arti pamatyti viešosios tvarkos vadovai nieko nereiškia, viskas vyksta „savaime“, atskiri „valdžios“ žmonės nieko nenulemia

3750 „taisykles nustato sertifikuoti specialistai“, informantas teigia, kad žmonės, kurie jų laikosi, jų nereflektuoja, „jeigu taip yra, taip turi būti“

3920 liekanos – moteriška skara, užrišta ant stulpo dėl to, kad ją nepatogu nukabinti

4015 „tas pats grafitis, jeigu tu užrašysi tokiam aukštį, kad bus nepatogu išvalyt, jis ten ir liks“

4030 „Vilnius paliktas mūsų valiai, vis dar yra našlaitis toks, kalbant apie išorinius dalykus“

4110 institucijos nesurūpina Vilniumi

4200 liekanos – „viešos erdvės bankrotai“ – pavyzdys apie stendą Lukiškių aikštėje, kuris yra tuščias ir nenaudojamas

4250 pavyzdys, kaip tokiame stende būtų galima eksponuoti maketus, nuotraukas, piešinius

4410 „viešos erdvės bankrotas“ – kai nerūpi nei savivaldybei, nei miestiečiams

4435 liekanos – statybos, kurios nevyksta Šv. Dvasios gatvėje

4520 spaudos kioskai ir šaldytuvai prie jų, darkantys vaizdą – kontrastas su viešaisiais tualetais, kurių anot pareigūnų negalima statyti, nes neatitinka „architektūrinio Vilniaus stiliaus“, tuo tarpu šaldytuvai prie kioskelių režia akį, nors Centre, skirtingai nuo miegamųjų rajonų, užrašas nepanaikintas

4730 „gero automatizmo“ apibrėžimas (plg. Londonas, kur yra apsimestinio atsiprašymo su šypsena įprotis, nors net nežiūrima į akis) – atsiprašyti nėra gerai, kai tai nieko nereiškia, o geras automatizmas – „tai iš tikrųjų – geri įpročiai“

5015 vienas tokių įpročių pavyzdžių – vairuotojai (jau aptarti)

0520 „Lietuvoj dar tik skleidžiasi viso to [gerų įpročių] pumpurai“

5152 praktikos – laiptinėse iš smeigtukų pažymima data, kaimynai pradeda taip pat ją keisti, vertinti kaip gerą idėją

5320 „tokia smulkmena, bet taip pagyvina, šiaip, nėra bedvasis kampas, kas žino – vis pažiūri tą datą, svarbu, kad žmogus suprastų, kad jis pats gali tame dalyvauti“

5420 miesto pagyvinimas – VW reklamos apie muzikinius laiptus – ir žmonės ėmė lipti laiptais, o ne važiuoti eskalatoriais, apie „bedugnę“ šiukšlių dėžę ir žmonės įmesdavo kelis kartus daugiau šiukšlių

5620 „materialūs daiktai labai keičia nematerialią tikrovę“

5640 šiukšliadėžių klausimas – pasiūlyti miestiečiams įsigyti pigių betoninių šiukšliadėžių

5710 klausimas apie problemos nebuvimą, kol problema nesuvokiama

5740 informantas pats turi principą pakelti šiukšlę ir ją išmesti – tuo atveju, jeigu netoli yra šiukšliadėžė

5810 šiukšlinimo ir vaikų, mėtančių šiukšles, problema

5830 švaros užtikrinimas – Vilnius nėra švarus miestas, švarą kuria kiemsargiai „jų nėra ne todėl, kad jų nėra, o todėl, kad jas nurenka“

5845 (plg. Barselona) užsienyje atrodo, kad yra kita šiukšlių mėtymo kultūra, niekam nerūpi

5920 Vilniuje įtaką daro šiukšlių dėžių nebuvimas, informantas mano, kad bent dalis žmonių pakeistų savo elgesį, jeigu jų būtų

10000 reakcija iš šiukšlių dėžių gamintojų – negalima jų statyti be leidimo (informantas norėtų

išvengti savivaldybių leidimų)

10039 numanoma problema – užsimanius pastatyti šiukšlių dėžę, „atsirastų dėdė blizgančias skruostais“, kuris pasakytų, kad tai savivaldybė nustato, kur jas galima statyti

10055 „išdaužto lango teorija“ išvalyta veikia graffiti piešėjų elgesį

10215 „kitas dalykas yra užkalti langai“ – „tvarkos viršūnė“ veikia informantą kaip „viešos erdvės bankrotas, kurią galima išnaudoti

10306 praktikos – raudonas namas Užupyje, kurio langai užkalti namo spalvos plokštėmis ir tai padaro esminį skirtumą

10403 idėjos – gauti leidimų ir pripiešti ant užkaltų langų piešinių

10450 informanto teigimu tai yra paplitęs reiškinys, pavyzdys iš Raugyklos gatvės

10540 pavyzdys iš graffiti piešėjų gyvenimo - „kai N kartų pieši ir nieko nenutinka, ima juokas iš tų kamerų“

10609 (plg Londonas) Londone Banksy irgi „daro savo dalykus“, nepaisant daugybės kamerų

10630 Vilniuje kameros netrukdo

10846 kiemų atsitvėrimas vyksta dėl besišlapinančių kiemuose, „tai nėra neteisingas noras“; vartai iš vienos pusės veikia kaip bromo apsauga

10935 praktikos – šlapinimasis prie savivaldybės pastato, tvoros kampe

11036 „čiabuviškumas“ kaip savo vietos jautimas, kur darai tai, ką darai

11111 (plg Londonas – madinga eiti per raudoną, jeigu nesi atvykėlis)

11240 ėjimas per raudoną neigiamai vertinamas tėvų su vaikais

11330 informantas Vilniuje jaučiasi „čiabuviu“, nori čia grįžti iš užsienio, nes čia žinoma, kaip elgtis tam tikrose situacijose, kur veda kuri gatvė

11430 praktikos – informantas yra pastatęs paminklą „Vilniaus mito“ aukoms, kuris turėtų prieštarauti įsitikinimui, kad Vilnius yra „nerealus miestas“, turintis „aurą didesnę nei jis pats“, galbūt dėl to kaltas „norėjimas gyventi fainoj vietoj“

11555 „Vilniaus mitas“ išprovokavo parašyti užrašą „Sveiki atvykę į Vilnių tokį, koks jis yra“

111617 praktikos – vištos kapstosi Centre, prie Šaltinių namų

111640 kiaulių tvarto kvapas arčiausiai Centro yra Ukmergės gatvėj

11719 „Vilnius – vieta, kur gali atsitikti bet kas tavo gyvenime... kaip ir bet kurioj kitoj vietoj“

11750 praktikos – Užupiu joja žmogus ant arklio

11823 „mane labiausiai stebina tie dalykai, kur aš manau, kad jų čia dar negali būti, o jie čia jau yra“ – elgesio pavyzdys, dvi mašinos važiuoja dviem juostoj, vyksta lėtas lenkimas, po aplenkimo pristabdė ir atsiprašė to, kurį išgąsdino

12025 „metro nustebins, kai atsiras“

12045 praktikos – vaikščiojimas po mašinos basam po miestą – kitoks erdvės pajautimas

12207 „įsilieji į svetimą miestą tada, kai nusišlapini parke kažkur tai – ir tiesiogine, ir netiesiogine

prasmė“

12233 praktikos – informantas naktį pastoliais užlipo į renovuojamą šv. Jonų bažnyčios stogą, susipažino su kitais žmonėmis ir rado ten dar žmonių

12424 kontaktai – pasidalinti vizitėnėmis su žmonėmis, kuriuos sutinki neįprastu metu neįprastoj vietoj

12555 anot informanto, Vilnius yra labai mažas, graffiti piešėjas gali jį pereiti visą per vieną naktį, bet žmogui, atvykusiam iš mažesnio Lietuvos miesto (plg. Elektrėnai) jis atrodo didelis, anonimiškas, mažiau gandų

12840 „Vilnius yra reikiamo dydžio miestas, reikiamo dydžio valstybėj“ (plg. Londonas) „su šitais postsovietiniais iššūkiiais, kurie man yra įdomūs“

Informantas V4

0150 Naujamiestis – „vienintelis Vilniaus *miesto* su tiesiom gatvėm, tarp Geležinkelio, Švitrigailos, Pylimo, Pamėnkalnio gatvių“

0212 Senamiestis – kaip Senamiestis, toliau jau Naujininkai ir *Krasnūcha*, kur informantas negyventų, kitur Naujininkuose – darbininkų, valstybės įstaigų vietas

0410 Naujininkai yra jaukūs, su aukštais senais namais (plg. Varšuvos *kamienicy*), kelia jaukumo emocijas

0530 informantas lygina Naujamiestį su Norrebro Kopenhagoje

0620 Vilniaus Stotis panaši į Zagrebo stotį

0707 Žvėrynas yra „jaukiai kaimiškas ir nesunkiai apeinamas“

0740 „jau 12 metų visas mano gyvenimas yra 1 kvadratinis kilometras“

0840 už Pamėnkalnio gatvės (link Jakšto, Goštauto, Jasinskio) nėra ką veikti, išskyrus būti darbo vietoje – ypač po šeštos valandos vakaro, „nėra kur nueiti, gali eiti tik į stotelę“

0905 Gedimino pr. apylinkėje kyla jausmas, kurį galima palyginti su supermarketu – sumokėjęs pinigų turi skubiai užleisti vietą kitiems

1010 einant be tikslo pasivaikščioti svarbu, kad būtų už ko užkliūti, kur jaukiai „įsitaisyti“

1105 žmonės gatvėje visi kažkur eina

1125 darbo metu einant per miestą, matosi daug žmonių, einančių su reikalais, su savo tikslais

1150 pagal išvaizdą galima atskirti skirtingo pobūdžio bomžus – „ūkinius“, narkomanus ir kitus

1245 narkomanai („tarčiokai“), skirtingai nuo kitų, yra įsitempę, kiti yra atsipūtę ir ramūs, ne taip stipriai nori kažką išgauti iš praeivio

1357 pasakojimas apie kaimyną, kuris susidūrė su narkomanu, kuris reikalavo duoti kuo daugiau pinigų, kol neatėjo kaimyno draugai

1520 apie Senamiestį, einant naktį – „[Gedimino] prospekte prie „Lithuanian pub“ vyksta vienas „bydlogridas“, Vilniaus gatvėj kitas, Vokiečių – dar kitas, o kitur niekas nevyksta“

1610 kaita – patikdavo eiti namo iš darbo, nusipirkus butelį alaus, dabar nebegalima

1700 kaita – Žvėryne būdavo trys naktinės parduotuvės, galima buvo eiti pasivaikščioti, kiekvienoje įsigijus po alaus butelį kelionei „be reikalo vaikščiot ir dairytis“

1820 vietiniai „marozai“ Žvėryne buvo draugiški, duodavo patarimus, kur nusipirkti alaus

1900 atsikrausčius, svarbu „prisistatyti rajonui“

2008 informantas su laiku pasikeitė į vyresnę gyventojų kategoriją, kurios santykis su jaunimo grupuotėmis jau daug nuosaikesnis

2125 taisyklės – kameros, draudimas gerti alkoholinius gėrimus viešoje vietoje, draudimas palikti mašiną nesusimokėjus

2150 informantas gyvena pagal savo suvokimą apie tai, kaip reikia elgtis, pagrindinė taisyklė –

„nekliūt“, nerėkti be reikalo, netrukdyti kitiems judėti ir pan.

2250 pasakojimas apie efektyviai vairuojantį taksistą, tiksliai prognozavusį kitų eismo dalyvių elgesį

2337 informantas išskiria savo taisyklių pažeidimą nuo „oficialių“, jas labai sunku apibrėžti

2420 pasakojimas apie gatvėje nugirstą kelių plėšikų „profesinį“ pokalbį, kuris rezonavo, nes informantas yra buvęs apiplėštas

2445 nėra „pažeidimų“ - yra skirtingos grupuotės, sluoksniai, kurie veikia savo veiklą ir sąveikauja su kitais sluoksniais, tokiu būdu apiplėšimas yra tiesiog viena iš sąveikos formų

2645 elgesiui gatvėje daro įtaką apšvietumas, taip pat tikslai – ar žmonės varo iš taško A į tašką B su tikslu, ar „malasi ir slampinėja“, ar „malasi toje vietoje, kur jie išmetė inkarą“, t. y. žmonių užimtumas, apšvietimas, keliese jie yra ir koks buvimo kartu tikslas

2735 galima susitikti parūkyti, ar susitikti su septyniolikos draugų chebra sankryžoje girtauti

2828 šviesoje žmonių turi būti daug ir jiems turi būti visai neįdomu, kad jie darytų „bet ką“, o tamsoj visi daro „bet ką“

2925 išskyrų palikimo pavyzdys – „tamsi vieta yra labiau prišiukšlinta ir užmiršta“, žmonės yra įpratę, kad „šiukšlių turi nesimatyt“

3020 elgesį nustato auklėjimas ir įtakos grupės: šeima, draugai ir ATPK straipsnis apie miesto švaros ir tvarkos taisyklių pažeidimą

3058 teisinis aptakumas to straipsnio – tai, kad taisykles jau nustato miesto valdžios institutas

3144 daiktai gatvėje – smagu spardyti skardines (o butelių – ne, nes gali sudužti)

3220 pasakojimas apie plytą, paslėptą kartoninėje dėžėje, kurią paspyrus nusimuši koją, todėl informantas dėžių smarkiai nespardo

3325 pėstysis gali sąveikauti su mašinomis, pvz. braižyti raktais, jeigu „prašmatni“ mašina palikta ant pėsčiųjų tako, nusispjauti ir pan.

3420 informantui gatvėje patinka žiūrėti, kas vyksta gyvenamųjų namų languose

3528 kelių eismo taisyklės yra informantui patinkančios taisyklės, kurios organizuoja pavojingus daiktus – transporto priemones

3716 pamąstymai apie efektyvesnę eismo reguliavimą, didinant nesaugumo jausmą (fizinės kliūtis, kurios verčia mažinti greitį ir pan.) - geri sprendimai

4150 kameros nebegąsdina – tik reikia apsižiūrėti, prieš darant ką nors, pažeidžiančio ATPK 161

4240 kai kameros buvo naujovė, į jas buvo kreipiama žymiai daugiau dėmesio nei dabar, nors pats principas informantui nepatinka

4350 neįprastas dalykas – stebuklo plytelė prie Katedros, nauji paminklai Basanavičiaus ir Dysnos gatvėse

4515 sunku prisiminti neįprastus įvykius, nes jie pastebimi, papasakojami pamačius ir užmirštami

4600 tarp Lukiškių g. ir Gedimino prospekto yra namas su variniu katinu

4701 sunku apibrėžti, kas yra neįprasta, nes tai gali būti dalykas, kurį pirmą kartą pamatai, nors jis jau 100 metų stovi toje pačioje vietoje

4750 pavyzdžiui, po tiltu kaba metalinis rutulys (skulptūra)

4840 memorialinė akcija prie Italijos ambasados, kai per riaušes nušovė vieną žmogų – piešti žmogaus kontūrą ant šaligatvio, kai policininkas patarė ją daryti prie rezidencijos, o ne prie ambasados, o kitas policininkas pagavo ir išrašė baudą

5002 šioje istorijoje pats įsimintiniausias momentas buvo tai, kad valandos bėgyje darbininkai nupieštą kontūrą užbetonavo

5033 kita neįprasta praktika – važiavimas dviračiu „Kritinėje masėje“, kol nesusirinko „dviratininkų bydlogridas“, siejantis „Kritinę masę“ su specialių sąlygų reikalavimais ir pan.

5200 eismo siekiamybė – ne taisyklės, o eismo dalyvių tarpusavio supratimas, jeigu nėra šviesoforo – praleidžia pėstyjį, o jeigu dega raudonas ir kažkas bando pereiti – nepraleidžia.

Informantas V5

0045 Karoliniškės – „paprastas, miegamasis rajonas, pilnas *chruščiovkių*“, informantei nepatinka, bet ten pigu gyventi

0150 Rasose naktį būna baisu, tai pavojingesnis rajonas

0200 Saulėtekyje daug studentų

0220 Centras yra gyvas, ten galima susitikti žmonių, vyksta daugiausia gyvenimo, daug vietų, kur galima pasėdėti – barai, taip pat Barbakanas, Fortas ir pan.

0255 atvirose vietose žmonės „sėdi, geria, bendrauja susisitikę su pažįstamais, atsipalaiduoja“

0320 gatvėje žmonės dažniausiai skuba, taip pat sėdi kavinėse arba lauke, kartais tiesiog vaikšto Centre, tuo tarpo miegamuosiuose rajonuose visi yra praeinantys žmonės, išskyrus pensininkes

0410 pensininkės bendrauja tarpusavyje ant suoliukų prie laiptinių, apkalbinėja praeiviais, jeigu pažįsta kaimynus – kažko jų pasiklausia

0450 su informante pensininkės dažniausiai aptarinėja jos katiną

0530 žmonės žaidžia su kamuoliuku, kažką daro susirinkę kartu, pavyzdžiui, kažkokiuose renginiuose klausosi muzikos

0655 gatvė yra judesio vieta

0730 erzina, kai kas nors klausosi garsiai muzikos iš mobilaus telefono, kuri niekam kitam neįdomi

0815 erzina, kai nepažįstami žmonės kabinėjasi su „nelabai gerom intencijom“

0840 erzina, kai mokiniai garsiai kalbasi, rėkauja ir stumdosi

0900 tas pats vyksta ir viešajame transporte – tarp vaikų vyksta nelabai malonūs pokalbiai su daug keiksmazodžių

1044 rusų tautybės žmonės Karoliniškėse yra labiau linkę išeiti į lauką, ne tik tarpusavyje bendrauja, bet ir užkabina aplinkinius žmonės, juos apkalbinėja, tai nelabai malonu

1140 taisyklės ateina iš pačių žmonių, yra ir bendros taisyklės, pavyzdžiui, KET, kad nekeltum pavojaus gatvėse, o visa kita nustato patys žmonės

1225 žmonės pažeidžia taisykles, kai trukdo tau kažką daryti, galbūt norėdami iš tavęs kažko, ko nenorėtum – pavyzdžiui, paprašo cigaretės (kas nėra neįprasta), bet turi kitų intencijų, paklausia tik tam, kad prisiartintų, tuomet baisu, nes nežinai, ko tikėtis iš tokio žmogaus

1347 daiktai gatvėje sukuria vietos atmosferą, jeigu yra suoliukas gatvėje, reiškia galima ant jo sėdėti, tuomet jau pats žmogus jį įprasmina

1406 yra aikštės, Vokiečių gatvė, kur galima sėdėti ir žmonės tai daro

1418 informantei patinka vietos su romantiška atmosfera – pats vaizdas sukuria atmosferą

1445 pavyzdys tokių vietų – Barbakanas, Subačiaus apžvalgos aikštelė, Žvėryne pieva prie Vingio parko

1525 taip pat įsūpdinga aplinka Belmonte

1550 romantišką aplinką sukuria vietos su maloniais vaizdais, taip pat architektūra – Senamiesčio kiemeliai

1623 Vilniaus Senamiesčio ypatybė – skirtingi tarpusavyje kiemeliai

1647 vienas mėgstamiausių informantės kiemelių – labai siauras iš Pilies gatvės, netoli VU

1850 veikla gatvėje – vykimas nuo taško A į tašką B, kuris skiriasi priklausomai nuo to, ar vyksti mašina, ar viešuoju transportu ir pėsčiomis

1920 dažni užsiėmimai – kavos gėrimas, rūkymas, ėjimas pasivaikščioti kaip bendravimo būdas, ne būtinai dėl nuvykimo kažkur, tiesiog pokalbio dėlei

2055 vairavimas taip pat gali būti skirtingas – iš reikalo ir kaip pomėgis, kai važiuoji, klausai muzikos, bendrauji su draugais

2120 palyginimas tarp pėsčiojo ir automobilinio keliavimo – kai esi vairuotojas, turi kreipti dėmesį į pėsčiųjų elgesį, todėl po to nesielgi taip, kaip žinai, kad vairuotojus erzina – ne vietoj lakstymas per gatvę ir pan.

2225 erzina nekultūringi vairuotojai

2240 krūmai ir kiti dalykai, veikiantys matomumą, yra baisūs, sukelia nesaugumo jausmą

2420 žmonės, kurie laukia pereiti gatvę ne ant šaligatvio, o ant perėjos – tada vairuotojas gauna automatiškai pažeisti taisykles

2555 daug taisyklių – kaip bendrauti vairuotojams su vairuotojais, kaip elgtis kamštyje ir pan.

2612 Vilniaus vairavimo kultūra skiriasi nuo Panevėžio, Vilniuje reikia turėti daugiau žinių, priprasti prie miesto dydžio, greičio suvokimo

2720 (plg. Panevėžys) Vilniuje yra mielų aludžių, pavyzdžiui, „Šnekutis“ arba „Apuokas“, Panevėžyje tokių trūksta]

2820 (plg. Panevėžys) kitokie atstumai, Panevėžyje viskas yra arti, o Vilniuje, pvz. nuvykti iš Karoliniškių į Saulėtekį yra „toli“

2910 Vilniuje daug didelių erdvių, tokie kaip parkai, kuriuos reikia apeiti, jeigu esi be mašinos

2940 (plg. Panevėžys) Panevėžyje žmonės yra konservatyvesni, gali keistai žiūrėti, jeigu esi ne taip apsirengęs, kitokio stiliaus žmonės – daugiau treninguotų ir skųstagalvių

3016 (plg. Panevėžys) Panevėžio Centre yra žmonių, kurie sėdi ant suoliukų ir bendrauja, o likusiuose rajonuose yra tik perėjimas, tuo tarpu Vilniuje yra kur pasėdėti

3130 Karoliniškėse naktį yra baisoka, o baisiausia – iš informantės lankomų rajonų – Rasos, kur kartais baisu eiti nuo durų iki mašinos

3220 svarbus naktinio miesto atributas – šviesos, ypač informantei patinka važiuoti naktį Tūkstantmečio gatve

3450 pasakojimas apie „Kasdienio gyvenimo filosofijos“ užduotį, kai reikėjo tam tikru maršrutu pereiti miestą, pasikliaunant atsitiktine schema – informantė su grupiokais rinkosi maršrutą pagal kauliukų metimą ir tokiu būdu pamatė daug anksčiau nematytų kiemų ir pastatų, taip pat aplankė

sovietinio stiliaus biblioteką ir pan.

3810 pasakojimas apie naktinį sėdėjimą mašinoje Belmonte – „visiškas chill'as“

3838 pasakojimas apie informantės katiną, kuris kartu su ja išeina iš namų dieną, o vakare laukia jos grįžtant

3940 žmonės dažnai Karoliniškėse vedžioja šunis, pačius įvairiausiai – ir tvarkingai, ir netvarkingai atrodančius

4020 taip pat žmonės mažiau reaguoja į kitų šunis (plg. Panevėžys), neuždavinėja apie juos klausimų

4150 pasakojimas apie žaidimą su kambariokais, kaip sugalvojama nuvykti į kokią nors vietą (nuo miško iki Rygos) ir tada būtinai tai padaroma

4220 dažnai išeini į miestą, Centre susipažįsti su kitais žmonėmis

4242 pavyzdžiui, tokiu būdu susipažino su mergina, kuri Lukiškių aikštėje grojo kontrabosu

4315 pasakojimas apie vaikščiojimą per miestą su ansambliu „Dainų šventės“ metu, pavėlavus į paskutinį autobusą – ir dainavimas keliais balsais taip, kad žmonės net nelipdavo į savo autobusus ir likdavo klausyti

4525 Vingio parko estrada kelia asociacijas su ten buvusiais renginiais, ten gera girdėti savo balso skambesį

Informantas V6

0119 Naujamiestis yra mėgstamiausias rajonas Vilniuje, daug prisiminimų iš vaikystės apie ledaines, duonos fabriką

0235 Naujamiesčio nuokalnė – Basanavičiaus, Tauro gatvė – pereinama vieta tarp pramoninio rajono ir Senamiesčio, jokios bohemos

0311 link Stoties rajono daugiau asocialių asmenų, tolstant nuo jos – daugiau prabangių būstų

0335 Naujamiestyje įsikūrinėja loftų bendruomenės, tuo jie išsiskiria iš miegamųjų rajonų

0420 jaukumą sudaro saugus grįžimas namo naktį, taip pat sekmadienio vakarais ištuštėjimas, taip pat žiūrėjimas per langą, eisimo stebėjimas, veiksmo ir masės jausmą

0525 tai nėra „tiesioginis, romantiškas jaukumas“, o jausmas, kad esi čia savas, nors Naujamiestyje mėgsta gyventi ir studentai

0630 informantė norėtų studijuoti Senamiestyje

0705 informantė svajoja su draugais šiltuoju metų laiku pietauti miesto skveruose, kol kas nepavyko, nes nėra tos kultūros, pačių erdvių problema

0740 nors prie Baltojo tilto žmonės ilsisi, laido aitvarus

0820 Antakalnis – pensininkų rajonas, labai išliaupsintas, nors jame nesimatė nieko apart asocialių žmonių ir senyvo amžiaus gyventojų

0902 pasakojimas apie draugę, gyvenančią Visoriuose, kur taip pat labai aktyvios bendruomenės, daug jaunų šeimų su vaikais

0930 Naujoji Vilnia – „apipinta didžiausiais mitais“, pavyzdžiui, apie didelį nusikaltimų skaičių

0958 Naujojoje Vilnioje yra didelė koncentracija „tuteišų“, turi stiprią bendruomenę aplink bažnyčią

1035 Naujoji Vilnia turi Harlemo mitą, nors ji pati yra labai skirtinga, gyvenant nesijautė baisumo

1123 vienintelis nutikimas – nusiurbtas kuras iš automobilio bako

1154 Naujoje Vilnioje buvo daug gamyklų ir gyveno daug darbininkų

1227 pasakojimas apie vietas, kur Naujamiestyje pilstydavo ledus, mama informantei pasakojo apie Domaševičiaus gatvėje gyvenančius įžymius žmones – poetus, dailininkus, apie jų kūrybines studijas

1450 sėdėjimas pievelėje Vilniuje asocijuojasi su alaus gėrimu, nors tai uždrausta daryti

1512 informantė pastebi, kaip „į gamtą“ eina jaunos šeimos, žaidžia su vaikais

1535 studentai prie Prezidentūros sugriuvę po kaštonais, nors kai informantė studijavo, ji bijojo taip daryti

1640 pereinamas skverelis prie Kotrynos bažnyčios kviečia išgerti kavos, pailsėti, nepaisant to, kad skuba aplink viskas

1710 žmonės gatvėje rūko, poilsiauja (plg. Berlynas, kur didžiajame parke žmonės ateina

pamiegoti, pavalgyti, paskaityti knygą), Vilniuje trūksta tokios kultūros, nes sėdėjimas kavinėje suteikia statusą, leidžia pasirodyti – informantė mano, kad šis požiūris po truputį keičiasi

1755 „žmonės laisvėja, kartais tą pačią arbatą pasidaro į termosą ir važiuoja mieste, tiesiog sėdi“

1811 keista, kad nėra išnaudojamas Neries paupys, kuris yra didelis, bet jame yra tik Kultflux platformos „dėžutė“

1820 žmonės vedžioja šunis Senamiestyje, todėl kai kuriuose skveruose nesinori sėsti ant žemės

1858 jaunimas renkasi pagroti gitaromis, pati informantė tai yra dariusi Prancūzparkeyje

1915 informantė pasigenda žmonių, sėdinčių ir skaitančių knygą

1935 slėnis Žvėryne prie Vingio parko yra jauki vieta stebėti, kaip leidžiasi saulė, pakankamai ramu ir toli nuo miesto šurmulio, kai kurie žmonės ten pasidaro piknikus

2025 gatvėje žmonės skuba

2050 miesto kvapas keičiasi pagal du periodus – nuo aštuonių iki penkių ir nuo penkių iki vidurnakčio (plg. Berlynas, Londonas, Florencija, kur vakare tuščia, o Vilniuje – atvirkščiai)

2302 nuo ketvirtadienio iki penktadienio Centre yra didžiulis antplūdis žmonių

2420 Vilniuje žmonės labai bijo bendrauti, ko nors klausti, išskyrus užsieniečius

2620 Vilniaus gatvėse nėra pantomimos (plg. Varšuva, Praha, Londonas, Paryžius) – žmonių, kurie persirengia ir ką nors veikia

2650 „Vilniuje nėra babajų, kurie siūlo tau nuo saulės akinių iki skėčių, galbūt dėl to, kad čia nėra toks didelis miestas“

2715 Vilniuje nėra suvokimo apie dviračių kultūra, informantė piktinasi dviračių takų kokybe Senamiestyje, ypač aplink Rotušę

2750 tačiau atsiranda dviratininkų bendruomenės

2808 bet dar nėra vietų, kur galima būtų palikti dviračius prie kino teatrų arba parduotuvių

2850 Vilniuje mažai gatvės muzikantų, nėra įkyrių elgetų

2907 panelė Rožė yra intelektualė elgeta, turi savo vaidmenį ir neįgrišta

2948 Vilniuje negalima vartoti alkoholio viešose vietose, tai neblogas dalykas vaikams ir paaugliams, nors tai vis tiek daroma viena ar kita forma, pavyzdžiui, kai nori džiaugtis gražia panorama

3045 „visi prisitaikė ir niekam tai nėra problema“ (plg. Kijevas, kur prabangiai apsirengęs verslo žmogus eina gatve su alaus buteliu)

3220 anksčiau festivalio „Skamba skamba kanklės“ renginiai buvo sutelkti į uždaras vietas, tačiau vis daugiau išeina į atviras erdves, pavyzdžiui, per visą Senamiestį bus padarytas ratas ir sujungtos visos dalys į didžiulę nakties sutartinę

3408 Senamiestis turi daug gatvių su vienu eismu, tai įprasta Europos senamiesčiams – „įdomiai suorganizuotas eismas“

3505 vairuojančius tai nelabai gerai veikia, o pėstieji ir dviratininkai – jiems nerūpi

3525 Vilniuje mažai motorolerių (plg. Pietų šalys)

3540 Vilnius neturi klubinės kultūros, nes tai, kas vadinama klubu pagal informantės nuomonę yra tiesiog barai (plg. didieji pasaulio miestai)

3613 skirtumas – žmonių kiekis, požiūris į klientą ir žmogaus įsivaizdavimas, ką jis ten veiks

3643 vangiai važiuoja atlikėjai, nes nėra atitinkamų erdvių ir atitinkamos publikos, rizikinga daryti renginius

3830 prie Mindaugo „Maximos“ atsirado vietos, skirtos šeimoms – teigiamas pokytis

3850 menka viešojo transporto kultūra – vairuotojas gali sau leisti vėluoti, keleivis gali elgtis nemaloniai, nesuvokia, kad gali padėti kitam ir pan.

4000 Vilniuje yra išskirtinė oro balionų kultūra

4050 Vilniuje daugėja turistų, dėl kurių negali ramiai praeiti gatvė, informantę kaip vilnietę tai stipriai vargina

4135 Vilniuje yra penktadienio mada išeiti į miestą su draugais, bet nelabai yra savaitgalių kultūra

4157 „tėčių diena“ savaitgalį, kai daug tėčių su vežimėliais parkuose vasarą, pavasarį, rudenį

4305 prie Baltojo tilto yra aikštynas tinkliniui, bet labai mažai vietų, kur galima žaisti futbolą, trūksta bendrų vietų sportui

4420 daug apleistų stadionų, kurie neišnaudojami

4440 miesto šventės koncertuojasi Centre, ten palyginti mažai žmonių, bet jų vis daugėja

4620 Vilnius – pakankamai ramus, į kai kuriuos renginius nesusirenka žmonių, kai kurie – stipriai perpildyti

4648 muziejai Vilniuje nepalaikomi, trūksta reklamos ir savęs populiarinimo, mokyklos laikais muziejai buvo labai nuobodūs

4833 Vilniuje nėra aktyvių senukų arba jų labai mažai, senukai yra kaimo žmonės, kurie nežino, kad mieste galima daryti kažką aktyvaus

4905 pavyzdys – informantės seneliai, kurie gyvendami 80 metų prie Vingio parko tik kelis kartus per visą gyvenimą buvo į jį išėję pasivaikščioti

5030 Vilniuje trūksta šachmatų žaidėjų, ypač senukų

5220 daiktai gatvėje – stebuklų plytelė prie Katedros, angeliukai išstatyti miesto vietose, nors kai kur jie nuniokoti, tas pats buvo su oranžiniais dviračiais

5317 daiktai – ant suoliukų žmonės sėdi ir jau nebelaužo kaip anksčiau

5408 liūdna, kad Vilniuje yra per mažai parkų riedlentiniams, nors tokia kultūra yra

5540 „daiktai mieste gali labai daug dalykų pakeisti“, kurie skatintų kažką veikti, bet tam įrengimui nėra pinigų

5616 Vilniuje per mažai fontanų, o jeigu yra – jie tokie modernūs, kad prie jų net negali fotografuotis

5642 pavyzdžiui, fontantas prie Seimo yra visiškai apleistas

5700 fontanas tinkamas atsigaivinti, pasigrožėti, suburti žmonėms, užbaigti aikštei

5732 „Vilnius turi labai juokingas skulptūras, jos dažniausiai labai nonsensiškai sugalvotos, stovintis Gediminas ir sėdintis Mindaugas – absurdiška semiotika, nulipęs nuo arklio karžygys“

5758 informantė pasakoja anekdotą apie Gedimino paminklo atidarymą

5830 Vilniuje daug gražių gėlynų, informantė stebisi, ar iš ten neišvagia gėlių, tarkim, tulpių

5904 Senamiestis yra europietišškai prižiūrėtas, bet dingsta autentika (plg. Pietų šalys), tinko atnaujinimas labai negražus, dėl euroremonto nebelieka Senamiesčio, pastatas sudaiktinamas

10019 Vilniuje trūksta šiukšlių dėžių, jų specialiai nestato, nes lengviau nušluoti šiukšles nuo gatvės, nei organizuoti šiukšlių išvežimą

10120 (plg. Vilkaviškis) žmonės patys susitvarko savo aplinką, ko niekada nepamatysi Vilniuje

10147 pavyzdys apie daugiabučio namo kieme nešienaujamą žolę, nors galima būtų suorganizuoti talką, nėra užkrečiamų iniciatyvų

10237 iniciatyvos trūksta miestui, kurią rodytų kiekvienas pats iš savęs

10302 mentalitetas – noras viską pasisavinti, bet nenoras ką nors duoti

10328 sunkiai išlipama iš nekrikščioniškos ideologijos

10350 negalvojama apie bendro gėrio kūrimą, per religiją prie to neprieinama

10408 Vilniuje žmonės „grįžta į bažnyčias“, tai galima pastebėti pagal žmonių kiekį, susirenkančių prie bažnyčių sekmadieniais, tai džiugina dėl bendruomeniškumo, bet miestui tai nesukuria papildomo bendruomeniškumo, kuris turėtų būti skatinamas visom prasmėm, ne tik bažnyčios ribose

10540 būdamas laisvas, gali mieste rodyti gerą pavydį

10555 „Vilniuje yra labai kvaili komunalininkai, kurie nesupranta, kad miestas pats save formuoja, pats savo takus“, naujų šaligatvių klojimas neatsižvelgia į žmonių vaikščiojimo įpročius

10714 „... vis dar kovoja su tuo, kad miestas pats save formuoja, kad kartais nereikia žmonėms duoti kažkokių taisyklių, tiesiog leist jiems pasireikšti“

10731 „kartais miestas projektuojamas ne tam, kad būtų patogų gyventojams, o tam, kad būtų įgyvendinta kažkokia architektūrinė idėja“

10754 Vilniuje trumpai dega šviesoforai – neįmanoma pereiti gatvės

10845 miestą formuoja patys gyventojai, tik bendruomenės nekelia iniciatyvų, todėl pagrindinė problema – viskas vyksta gana lėtai

10915 „miestą formuoja patys žmonės, ne kitaip, net ne valdžia“

10936 „Kritinė masė“ kaip dviratininkų bendruomenės reiškinys, kuris keičia jų padėtį

11005 viskas prasideda nuo savęs, jeigu šiukšlini – kiti eis paskui tave ir darys tą patį

11037 iškilus bendruomenės lyderiui, ilgainiui tikslai tampa finansiniai ir pan., nesusiję su gražios aplinkos kūrimu

11111 patys žmonės nepalaiko vienas kitų iniciatyvų, bet čia visuomenės, o ne miesto problema

11140 mokykloje nedėstoma miesto istorija, todėl nežinoma krūvos dalykų apie savo Senamiestį – gyvenant Lietuvoje svarbu išmanyti lietuvių kalbą ir savo miesto istoriją

11310 „žmonės ilgą laiką norėjo galėt sau kažką leisti“, todėl jie mano, kad „kitur geriau nei Vilniuje“

11345 Vilnius – vis dėlto didelis miestas

11440 svarstymas, kad skubėjimas yra miestiečio gyvenimo būdas, apie skirtumus tarp gyvenimo mieste ir kaime arba gamtoje, „miestas yra variklis ir be jo tu sustoji“

11520 lygiai dėl tų pačių priežasčių sunku žmonėms, kurie į Vilnių atvažiuoja iš labiau subalansuoto gyvenimo

11550 „Vilniuje vairuoji kaip džiuŋglėse“ (plg. su mažais miestais), reikia iš naujo mokytis vairuoti

11649 „Vilnius yra kaimiečių miestas“, nes per šventes ištuštėja – visi išvažiuoja į kitus miestelius ar kaimus švęsti

11830 diskusija apie tai, kaip žmonės emigruoja į kitus pasaulio miestus ir apie tų miestų kvapus

12600 diskusija apie kelionių įspūdžius iš kitų miestų

12947 pagrindinė istorija mieste – paties gyventojų istorijos

13031 Vilnius – tarpinis tarp didelio ir mažo miestas, kur visko po truputį yra, bet nepersūdyta, visko yra, bet reikia trupučiuo paieškoti, niekas nebus pernelyg geras, tu pats turi šypsotis, kad gautum gerą aptarnavimą

13125 kaita – dabar, kai eini gatve ir šypsaisi žmonėms, jie šypsosi atgal, tuo tarpu prieš septyneris metus taip nebuvo, taip miestas tampa pozityvesnis

13441 informantė tikisi, kad „Vilniui pavyks susigyventi su jo gyventojams, o jo gyventojams – su pačiais savimi“, o jeigu nieko nepasikeis, „mes esam šiauriečiai – džiaugsimės tuo, ko yra“

Informantas V7

0140 Naujamiestis yra „gyvas, judrus, purvinas, kriminalinis, tamsus, bent jau mano parajonis, kuriame aš gyvenu – šešėlyje, bet pastebėk, kad apibūdinau visų pirma kaip gyvą“

0240 žmonės, kurie gyvena Pašilaičiuose, Justiniškėse yra šaltesni, stengiasi nepastebėti vienas kito

0300 Naujamiestyje nepastebimas neišliksi, jame yra „žmogiškiau“

0327 gyvumą sudaro interakcijos tarp žmonių – atsitiktiniai pašnekesiai, pasisveikinimai su kaimynais, yra šaršalas, visi kažką veikia ir veikimas vyksta gatvėje

0411 Naujamiestis prie Stoties yra ir kriminalinis, informanto spėjimu daug kalinių po kalėjimo atsiranda aplink socialinio rėmimo fondą, tai susiję su amnestijos pliūpsniais

0450 taip pat yra narkomanų kelias link taboro, ypač kitoje „Kablo“ pastato pusė

0522 dvi „Kablo“ pusės skiriasi kaip diena ir naktis – tolimesnėje pusėje naktį kažkas daužo langus, kažkas rėkia, garsiai pykstasi su daug keiksmazodžių

0541 artimesnė [link Stoties] „Kablo“ pusė ramesnė

0548 informantui teko ginti „bomžą nuo pacaniuko“, o kitoje pusėje per valandą ryte apvogė sunkvežimį

0625 didelį vaidmenį vaidina metalo supirktuvė, kuri dalyvauja ekosistemoje, o šiaip atvažiavus neįmanoma priduoti metalo, jeigu nepriklausai klientūrai, turi reikalą tik su tais, ką pažįsta

0747 yra vietinių chuliganų, vietinių bomžų, kopinėjančių konteinerius, vyksta ir ofisų gyvenimas, vyksta koncertai

0829 žmonės kopinėja konteinerius ir kelia puotas ant suoliuko

0846 prie katinuko yra bomžų suoliukas, kur šviečia saulė ir nelupa į akis

0920 kartais „marozai“ pykstasi prie kazino

0940 šalia yra „nelegali skylė su biliardu, striptizu ir rumunų mafija ir kažkokiais *shady* baikeriais rūsyje“

1011 Pašilaičiuose tiek visko nevyksta, gal ir vyksta, bet slepiasi butuose, o kieme dažniausiai tik neužsiveda automobilis ir zuja vaikai

1049 žmonės sėdi ant suoliuko prie katinuko

1102 ant katinuko vaikai lipa, fotografuojasi, pacanai įrodinėja, kokie jie kieti lipdami, visiems labai patinka

1120 parkelyje išgeria du diedai po bonką alaus vakare

1134 informantas su draugais atidarė Jono Jablosnkio bufetą prie stulpo

1152 anksčiau su draugais darydavo mainų turgelį prie katinuko su nemokamu maistu, kurio niekas nevalgydavo, net bomžai, gal jie nesuprato, kad buvo tiesiog dalinamasi

1324 Centre vyksta labiau Centro gyvenimas, anoniminė minia ir gal keli personažai, minia eina vartoti, jaunimas geria įvairiose vietose, pvz. prie Reformatų, kur actekų piramidės, neseniai

išpopuliarėjęs punktas, aplink Sereikiškes

1440 Centre vyksta klubinis gyvenimas vakarais, o dienomis – ofisų gyvenimas

1520 taisyklės sunku nusakyti, informantas su šlepetėmis eina susimokėt už stovėjimą, geria kavą ant suoliuko, galima išgerti butelį alaus, jeigu nerodai policijai, bet tik užtenka patraukti butelį, kad nesimatyti, visa tai galima Naujamiestyje

1645 kvartale aplink katinuką neyla problemų dėl triukšmo, „galima daryti trali-vali“

1717 policija Naujamiestyje gaudo vagis, tikrina bomžus, ar neturi galiojančių baudų už girtavimą viešose vietose, buvo surinkę būrelį graffiti piešėjų – bet čia labiau išimtis

1810 Naujamiestyje aktyvus graffiti meistras „Geeks“

1825 policija užsiima recidyvistais, „nes čia recidyvistinis rajonas“, atvažiuoja su busiku ir beldžia į duris

1920 pasakojimas apie keistą moterį, deginusį popierius prie policininko

1943 „čia iš tikrųjų jaučiasi mėnulis – suaktyvėja riksmi ir barnių daugiau girdisi, ir vagysčių daugiau per pilnatį, suaktyvėjimas bendras primityviame lygyje“

2123 pasakojimas apie tai, kaip informantas geria kavą iš ryto ant saulės, o šalia ant suoliuko sėdi Vanda ~40-50 iš „chronių chebrytės“ ir tuoj pat nusišlapina ten, kur sėdi

2223 bomžas, kurį informantas gyrė nuo „pacaniukų“ yra negeriantis, linksmų akių ir kai jį užpuolė, iš maišų ibyrėjo žiebtuvėliai, kasetės, saldainių dėžutės – krūva niekaliukų

2358 Vanda mušėsi su mergina, grįžusia iš kalėjimo, prie katinuko

2452 bomžas buvo atnešęs faksą kaip „vaikinams prie technikos“

2511 informantas buvo susitaręs su bomžu, kad neštų alaus butelius su kamšteliu, bet jis nesutiko imti nei pinigų, nei cigarečių

2550 pasakojimas apie užkimštą stovėjimo aparatą, kurį pataisius, ant informanto buvo supykęs bomžas, kuris matyt užkimšo, ir įmetė pro sunkvežimio langą plytą

2655 pasakojimas apie autobuso vairuotoją ir jo draugą, kuris nekaltai atsėdėjo 25 metus ir jam niekas nerūpi, jis iš vairuotojo pasiėmė pinigų ir grįžo su alumi devintą rytą

2815 pasakojimas apie nevykusį dyzelino vagį, kuris visą gatvę užpylė kuru

2900 „tai nėra baisi vieta gyvent, tik reikia į jį įsirašyt, gražių dalykų čia retai nutinka“

2930 šunų šeimininkai vedžioja šunis

3011 mainų turgelyje Vanda išsirinko maikutę ir buvo labai patenkinta, kad nemokamai

3050 apylinkėje gyvena „išprotėjęs didas“, kuris atsigulęs ant sniego rankom irklavo iki Šopeno gatvės

3222 daiktai – konteineriai rajone veikia žmonų elgesį – „vyksta pats tikriausias antrinių žaliavų perdirbimas, tik medienos niekam nereikia, o visa kita aktyviai perdirbama“

3336 daiktai – suoliukai, ant kurių sėdi ir „kantačina su katinuku“, taip pat stovėjimo apmokėjimo automatas, žmonės sąveikauja tarpusavyje, ieškodami, kas iškeis pinigų

3425 svarbi vieta – viešasis tualetas tolimoje „Kablo“ pusėje, kurio paskirtis yra būti higieniniu punktu vietiniams benamiams, kurie taip pat kone kasdien gerdavo su tualetu prižiūrėtoja, keldavo balius

3600 daiktai – kameros rajone yra tik prie ofisinių pastatų, daugiau – nelabai yra

3744 neįprasti veiksmai – kitiems gali atrodyti neįprastai, pavyzdžiui gerti kavos ant suoliuko, bet ir publikos aplinkui tai nestebina

3838 nors atrodytų, kad aplink gyvena mažiau išsilavinę žmonės nei Centre arba miegamuosiuose rajonuose, bet keistenybės jiems nerūpi – pastebi, bet priima, o miegamuosiuose rajonuose nepastebi, nes nepriima

3945 gyvendamas Totorių gatvėje, informantas gerdavo kava ant pirmo aukšto palangės rytais, tai visi pastebėdavo, fotografuodavo ir staiga tai yra nuostabu

4030 arba kai išneši kėdę ir šildaisi ant saulės

4040 „čia bičas sėdi ant saulės, o ten du bičai sėdi ir geria odekoloną“, Naujamiestyje nestebina.

Informantas V8

0120 apie Viršuliškes yra labai daug stereotipų, kad jie negražūs, nešvarus, taip ir nekilnojamo turto agentūros apibūdina

0203 informantei jis, atvirkščiai, mielas, netoli nuo Centro

0220 kai „Maximoje“ buvo kita parduotuvė, ten buvo švaresnė aplinka

0250 Viršuliškės yra žalios, turi savo bažnyčia pasistatę, tas pats „Mados“ centras, kur galima apsipirkt

0320 taip pat yra SKAT įstaiga prie pašto, rimta valstybinė įstaiga, kuri aplinkui palaiko tvarką, priduoja prestižo mikrorajonui, patvarko aplinką

0420 namas ant kalno – mažiau dulkių

0444 Viršuliškių seniūnas galbūt per mažai prisideda prie rajono populiarinimo

0505 seniūnija – keturi žmonės, kurie atstovauja savivaldybę mikrorajone, priklauso ir organizuoti bendruomenę, renginius, palaikyti viešąją tvarką, tvarką prie namų, socialinių reikalų funkcijos, gyventojai gali kreiptis visais klausimais

0620 teko kreiptis į seniūną su reikalais, labai malonus žmogus, padaręs kiek galėjęs

0710 tarp SKAT ir „Maximos“ neužstatytas plotas, kai tiesė Laisvės prospektą, norėjo iki tos žalumos pratęsti Ozo gatvę, ištiesinti, bet Viršuliškių gyventojai suorganizavo užprotestavimą, nes ten medžiai, takeliai, žalia erdvė, miestas apsieina be to patiesinimo kol kas

0825 šalia informantės namų yra žalia oazė, kurioje vedžiojami šunys, šunų šeiminkai ten susipažįsta vieni su kitais, galima bendrauti, yra stadionukas, kur rusakalbiai ateina palošti futbolą

0910 į informantės šuns gyvenimo pabaigą, toje oazėje jaučiamai pasikeitė aplinka – padaugėjo šiukšlių, neaišku dėl kokios priežasties

0936 pradėjo rasti daugybę šiukšlių

1015 informantei sunkiau apibūdinti Viršuliškes, nes į visus reikalus važinėja su mašina, bet mato, kad žmonės sėdi ant suoliukų, mamos su vaikais išeina, sėdi pensininkai, o dirbantys žmonės tik pralekia pro šalį

1106 pasakojimas, kaip informantės mama (virš 90 m. amžiaus) žiūrėdama pro balkoną stebisi, kad nėra žmonių, tik mašinos pralekia pro šalį ir tekini prie durų

1134 taip yra kieme, bet žaliose erdvėse daugiau, yra lenkų mokykla nauja, prie kurios tvarkoma aplinka

1215 Centras visada mielas, kiekvienas namas pažįstamas, bet dabar aplankyti Centrą yra šventė

1301 retai atsiranda proga apsilankyti Senamiestyje

1328 Centro žmonės labai skiriasi nuo Viršuliškių labai smarkiai, labai aiškiai matosi valstybės tarnautojai, ypač moterys, prabėga su pakute, turistai spokso aplink, kiti žmonės skubantys

1420 vasarą daugiau žmonių kavinėse, susitinka pabendrauti

1445 Centre labai gražūs žmonės, ypač panelės (plg. Ryga, galbūt todėl, kad ten daugiau rusakalbių, rusės skiriasi nuo lietuvių, stilius kitoks, skiriasi ir pagyvenę žmonės – lietuviški daug įdomesni, intelektualesni ir gražesni)

1850 Centre atrodo, kad visi labai gražiai elgiasi, nebent spjaudosi ar rūko į veidą, bet čia individualus dalykas, o šiaip nėra niekam jokių pretenzijų, jeigu kas nors įvyksta – atsiprašo

1945 viešoj vietoj, ar gatvėj, ar kitur savaime gaunasi taip elgtis, nepažeisti kito žmogaus teritorijos, apibrėžtumo, individualumo, elgiesi kaip ir visi daumaž elgiasi

2050 erzina, jeigu ne vietoj stulpas

2101 žmonės netoleruoja dviračių

2116 sunku pasakyti, kas trukdo, galbūt labai išsikišusios į gatvę kavinės „bruka per prievartą, kad užeitum“

2215 šviesoforai tarnauja, nustatinėja saugumą, galbūt jų kai kur per daug ar per mažai, bet tam yra tarnybos, kurios reguliuoja

2320 vitrinos viduje – gali žiūrėt, gali nežiūrėt

2350 labai durnai atrodo bankomatai vidury gatvės, nežinia, kodėl bankai juos stato prie pat gatvės, gal žmonėms nelabai malonu laukti eilėje

2430 šaligatviai jeigu išgriuvę, ypač kai informantė dirbo ir vaikščiojo aukštais kulnais, kurie lūždavo, bet čia reikia pačiai saugotis

2620 anksčiau labai stebindavo panelė Rožė prospekte, „būdavo juokinga ir keista“, apsipratus – ieškojai jos gatvėje žvilgsniu, „koks dabar Vilnius be Roželės“)

2720 kai informantė atvažiavo į Vilnių 1967-ais metais, ji jau vaikščiojo

2755 ir tada neatrodė jauna, bet labai seniai vaikšto, pasitaiko ir daugiau tokių, bet jie nepasilieka

2844 sunku specialiai atsiminti ką nors ypatingo

2857 20 metų nuo informantės atvažiavimo, miestas keitėsi mažai, nebent plėtėsi miegamieji rajonai

2920 po nepriklausomybės atgavimo prasidėjo daug pokyčių, pradžioje kažkiek erzindavo metalo ir stiklo statiniai, prie seno namo prisilietus gerai, o prie šiuolaikinių – nesigauna, senas daiktas – kaip koks medis

3003 Gedimino prospektas [po renovacijos] gražus, bet sterilus – jame „nieko nereikalingo“, šiuo atvirksčiai, galėtų pagyvinti išsikišančios kavinės vasarą, sterilus visokia prasme

3035 žmonės greičiausiai ten neprivažiuoja, negali pasistatyt automobilių, jeigu jau nebegali – nuvažiuoji toliau, mašinos pasistatymas kainuoja, kai už valandą 5 litai

3123 darbo dienomis ten tik pralekia tarnautojai, gal pavalgyti, ir turistai

3140 turistai „žiopso“, fotografuoja, amerikoniški, skandinaviški turistai, o paprasti žmonės bendrauja su bendraamžiais

3238 šeštadienį nebėra dirbančių, Gedimino prospektas – tuščias, sterilus, labai gražu ir miela, kelia

nostalgiją

3336 informantė turi draugę, kuri gerai atsimena Vilniaus istoriją ir einant pasivaikščioti pasakoja daug faktų

3406 keičiasi miesto išvaizda, miestas tuštėja savaitgaliais, žmonės dar labiau skuba

3435 Viršuliškės keičiasi sunkiai, galbūt priklauso nuo seniūno, bet žmonės kalti – padarytas turgelis, kur prekiaujama daržovėmis, prekeiviai nuo stalų sutupia ant suvytusios žolės, kad labiau užkliūtų praeiviams

3540 todėl informantė iš principo perka pas toliau sėdinčius

3655 viskas vis tiek ištrypta, nors ateina policija, surašo baudas prekiautojams, bet jie vėl sugrižta, vos praeina policija

3748 Viršuliškėse suprastėjo kiemų valymas, aplinkos tvarkymas, užtat pasistatė bažnyčia, smagu, kai yra visuomeninis objektas, yra traukos centras

3837 Naujininkuose, kai nėra visuomeninio objekto, rajonui sunku gyventi, yra bendruomeninis palaikymas seniūnijoms

3926 gerinti galima aplinką, iškelti išparduotuves, galėtų atsirasti verslininką, kuris padarytų gerą vietą, traukiančią žmones

4005 netoliese yra įsikūrusi aludė, bet ten atvažiuoja ne pijokai, o didžiuliai BMW, jie turtingesni, bet kultūringesni – jokio triukšmo, žmonės ten mėgsta užėiti, užuot užeidinėję į didelį „nemalonų“ restoraną

4111 jeigu būtų iniciatorius, galėtų kas nors vykti, gal rajono šventė

4144 kai aplinka gražesnė, palaikoma švara ji drausmina žmones, pavyzdžiui šiukšlintojus

4222 „jeigu Maxima nesistengia palaikyti švaros, tai ir aplinkiniai... ne tik nuo žmonių priklauso“

4248 šiukšlių konteineriai neišvežami laiku

4325 gėles reikia sodinti, būtų galima atrasti lėšų seniūnijoje

4403 kai kas priklauso nuo mero (plg. Ventspilis, kur daug skulptūrų, gėlių kupolų, nėra šiukšlių, visur švara ir pan.) - išgrąžinus aplinką, žmogus nemes bet kur šiukšlės

4600 vedžiodama šunį, informantė rinkdavo šiukšles aplinkui, bet po to pasidarė neįmanoma, nes šiukšlių pasidarė per daug

4710 „štai, Zuokas patobulins kaipmat“ - kaip žmogus, turintis daug idėjų, kad ir oranžiniai dviračiai – informantė džiaugėsi šia iniciatyva

4830 aptariama miesto mokesčių surinkimo problema (registruoti kituose miestuose moka GPM ne Vilniuje), turėtų būti didinama mokesčių dalis biudžete, nes Vilniui reikia daugiausia lėšų, o gauna iš mokesčių mažiausiai – daugiau gėlių pasodins, fontanų išvalys ir pan.

5220 Lukiškių aikštė – nebelankomas skveras, jeigu jį patvarkytų, galbūt taptų traukos centru

5330 pasakojima apie Gorbačiovo vizitą į Vilnių, prasidėjus perestroikai, o po poros metų Lukiškių aikštėje nugriovė Lenino statulą

[interview pabaigoje ilgas pasakojimas apie išsilavinimą, buvusią darbo vietą ir atominę energetiką]
10700 žmogui iš miesto reikia to, kad jis gerai jaustųsi

Informantas B8

0211 „mačiau visą spektrą Berlyno“

0458 užsieniečių rajonas

0520 gyvenamoji vieta – Vakarų Berlyno pats kraštas, „nelabai mylimas kampas“

0530 asocialus gyvenimas – rajonas pats iš savęs labai skirtingas

0550 „sėdi gatvėse vyriškiai, nieko neveikia, rūko“

0618 atsikrausto menininkai ir užpildo terpę, yra studijos

0716 Weddingo menininkai nekontaktuoja su kaimynais, net jeigu tai pastovus kontingentas

0802 priešprieša – menininkai vs vietiniai

0813 priešprieša – paaugliai vs menininkai, kurie su jais nebendrauja (apvogimai)

1000 informantas atikraustė į rajoną (buvo sunku surasti butą), tik po to pradėjo pastebėti, kas darosi aplinkui

1120 „mažoji Lietuva“ Berlyne (Biesenthalerstrasse) – galima išgirsti kaimynus, šnekantis lietuviškai

1425 vakarų ir rytų priešprieša – Vakarų rajonuose ir „madinguose“ rajonuose žmonės užsiima „konzumu“ - „kavos nusipirkt, batų nusipirkt, parodyt save, žmogiško veiksmo neegzistuoja“

1440 Rytuose dar išlikusi tam tikra dvasia – žmogus dažnai gali tame pačiame rajone ir gyventi, ir dirbti (pavyzdžiui, kaimynas, kuris dažo lokalius butus)

1525 Weddingo paaugliai kaip taisyklė nieko neveikia, bando įrodyti, kas kietesnis, bet agresijos visuomenės atžvilgiu

1600 Kreuzberge, Neukollne kai kažkokios grupės aiškinasi santykius – aiškinasi su tokiais pačiais, neliečia žmogaus iš šalies („chuliganai kabinėjasi prie chuliganų“)

1625 saugumo jausmas – nebuvo galvos skausmų dėl dukros, jos draugės, sesers – paauglių, grįžtančių vėlai namo

1650 televizoriu skelbia apie rajonus viena, iš tikrųjų yra kitkas – pavyzdžiui, miesto legenda, kad Kreuzberge geriau nesirodyti „baltam žmogui“

1727 NVO, kuri daro moksleiviams daryti ekskursijas į Kreuzbergą, Goerlitzer Park, nes jiems reikia įrodyti, kad ten nereikia bijoti, nes mato tas vietas tik per televizorių

1826 po sienos griuvimo – Prenzlauer Berg, Friedrichshain ištuštėjo dėl pabėgimo į Vakarus (plg. Vilijampolė Kaune), neveikė gatvės apšvietimas, seni butai su pečiais

1920 nauji rajonai neištuštėjo, ten gyveno ir pasiliko vidutinė klasė, centro supratimo nebuvo, nes miestas buvo perpjautas pusiau, ten daug Rusijos vokiečių, taip pat rusų kalbos, o tuščią terpę okupavo žmonės iš buvusios Sovietų Sąjungos

2050 yra rajonai, kur atskiros gyvenimo sąlygos, pavyzdžiui, po 9 valandos vakaro negalima maudytis, visi miega ir 6 ryto išvažiuoja, nes realiai dirbanti klasė

2140 Ahrensfelde visame S-bahno sustojimo buvo keliasdešimt tūkstančių žmonių gyvena kvartale, kur buvo benzino kolonėlė, du supermarketai ir vienas baras

2550 kultūrinis gyvenimas – kurių gyvena išpuikusi vidutinė klasė, kurie patys nieko daryt nenori bet gali už viską sumokėti

2705 didmiesčio vienatvė: žmonės yra labai vieniši, neegzistuoja neprofesinis bendravimas, nėra išklauso be paskalų, gerai apsirengęs žmogus stovi dykumoj vienas

3430 praktikos – kelionė su taksistu, kuris skundėsi, kad žmonės nekreipia vienas į kitą dėmesio, nors pats negerbia visų aplink save (gali šnekėti su draugu viešojo transporto tarpdury ir motyvuoja tai žmogaus laisve)

3615 kaimiečių visuomenėje visi ką nors darydami galvoja, kaip tai atsilieps kitiems žmonėms, skirtignai nuo miesto

3730 dviračiai Berlyne turi išvystytą infrastruktūrą, tačiau pastaruoju metu dviratininkai pasikeitė ir prasidėjo ta pati konkurencija kaip tarp mašinų – kas pirmiau, kas kam paskambins skambučiu, dviratininkai nebeapvažiuoja pėsčiųjų

3930 dviratininkai, kurie tiesmukai traktuoja taisykles, ima konfliktuoti su pėsčiaisiais

3948 praktikos – dviratininkų nervinimas, einant vidury „dviračiams skirtos gatvės“

4020 kaita – gatvių pritaikymas ne pėstiesiems, o viešajam transportui bei mašinoms

4044 lobizmo įtaka, klientūra – butų pirkėjai už didelę kainą

4111 kaita – mokamas parkavimas, kuris priklauso, kaip ir kiti dalykai, nuo „rajono statuso“ (biurokratinių nuorodų)

4145 nerašyta taisyklė – abejingumas vienu kitiems

4157 praktikos – kaip informantas aptiko minusinėje temperatūroje naktį lauke miegantį žmogų, o kartu ėjusios vietinės merginos nesuprato, kodėl informantas bando juo pasirūpinti ir iškviešti greitąją pagalbą, nes jis nesuvokė savo aplinkos

4250 Berlyne įprastas nusistatymas, kad žmogumi iš gatvės turi pasirūpinti organizacijos, o ne bendrapiliečiai

4747 visos rajonų statybos pradėjo vykti tada, kai 1990-ųjų publika buvo išvaikyta, „nes tai buvo masė žmonių, kurie turėjo viziją apie savo rajoną“

4815 lyginant su tuo laikotarpiu, žmonės nebesusitelkia bendram veiksmui ir iniciatyvoms;

4840 kaita – anksčiau į demonstraciją dėl sankryžos pakeitimo buvo keli tūkstančiai žmonių, o dabar – keli šimtai

4915 konfliktas – jeigu visiems tinka važinėti mašinoms, tai kam reikalingi šaligatviai?

5010 žmonės pavargsta priešintis

5025 kaita – anksčiau, uždarinėjant skvotus, į gatvę susirinkdavo pilnos gatvės žmonių, policija nebegalėjo įkelti kojos į gatvę, o paskutinį kartą susirinko vos 30 žmonių, pasipriešinimo nebėra

5105 kaita – gruputės skirtingos, kad ir turėtų bendrą interesą, nebegali tarpusavyje susikalbėti

5145 taisyklės nerašytos – „raudona šviesa dega turistams“, išskyrus atvejus, kai prie jo stovi žmonės su vaikais, kuriuos dar reikia išmokyti, tada prie tuščios gatvės gali laukti ir 10 suaugusių, jie gali vienas kitam apie tai priminti

5253 „visuomenė dalyvauja vaikų auklėjime“

5305 yra taisyklių kaip visur, bet vokiškas taisyklių laikymasis „teisingai“ egzistuoja, labai skiriasi nuo rajono, o kitur pradės grūmot pirštu

5345 kai kur yra problema, kad mašina gatvėje stovi taisyklingai, bet atvirkščiai nei kitos – „čia ne tirka taisyklė, o pačių žmonių išgalvota“

5440 pagarba seniems žmonėms „yra“, bet niekaip nereiškama, vietos neužleidžiamos, mokinys gali pasidėti šalia ant sėdynės, bet sena moteris šalia stovės

5527 praktikos – pradoksaliai, feministės džiaugiasi, užleidžiamos pro duris – tai tiesiog pagarbos ženklas

10510 gatvės muzikantų praktiškai nebeliko

10520 kaita – anksčiau visur buvo galima ką nors pamatyti nupiešto naujo ir pan.

10530 liekanos – Graubruেকে dainuoja visą naktį, dainuoti reikia gauti leidimą, viskas pagal vokišką sistemą, kaip iš viršaus nuleista

10554 Berlynietiškas Ordnungsamt žiūri, kas neturi leidimo

10612 „nebe patys žmonės save reguliuoja, o kažkas iš viršaus“

10630 anksčiau buvo gatvinis gyvenimas – sėdi ir remontuoja gatvėje lygintuvą, o dabar – iškviečia tam meistrą, patys niekur nesėdi

10717 Ordnungsamt visą dieną „visur vaikšto ir prie visų prisikabina kaip sovietiniai draugovinkai, kurie galėjo vaikščioti ir bet ką sulaikyti“

10800 taisyklių pažeidimai – mašinos ne taip stovi, vanduo kažkur varva, išpylei pieno gatvėje, vartai ne taip uždaryti...

10833 kaita – anksčiau kontrolieriai viešajame transporte turėjo specialią uniformą, o dabar bet kas – pankai, turkai, bomžai, nuskriausti, kuriems duoda kažkam pavadovaut

0023 Weddinge vyksta turkiškos vestuvės – tradicinės, su muzikantais gatvėje, vaikais, dainomis, šokiais, jaunosios pasiėmimu – vyksta porų valandų, viskas gatvėje

0130 reali, stambi šventė su aukšto lygio muzikantais, tradiciniais instrumentais, būgnais

0208 vestuves galima stebėti, atsidarius langus

0014 draudžiama kabinti ką nors iš lauko, išskyrus atvejus, kai klientus prarandi, nes jie užsieničiai ir jiems reikia antenos, tada jau leidžiama

1352 taisyklės – negalima heteroseksualui, pvz. su moterim, užėiti į homoseksualų barą

2002 daiktų poveikis – šaligatvis, bordiūras, šviesoforas (plg. Šveicarija, kur nuimtinėjami

šviesoforai ir atkreipiamas dėmesys į tai, kas vyksta gatvėje)

2441 prieštaravimai - „stovi žmogus iš Greenpeace, kuris dėl klimato atšilimo agituoja, o pats žiemą stovi prie dujinio žibinto, kad būtų šilta, kuris naikina tą patį klimatą“

2313 „sėdi žiemą biurgeriai buržuaziniai po savo dujinius grybais ir gerią kavą... apie ką mes šnekame...“

3947 vaikščiojimas pėsčiomis yra mažiausiai reguliuojamas, išskyrus nevaikščioti važiuojamąja kelio dalimi, bet nieko nereikia laukti (viešojo transporto), nusukti ten, kur nori, nenusibosta – laisvės pojūtis

4141 dienos dalis – laikas, kurį skiri ėjimui pėsčiomis, o ne viešajam transportui

4555 naujosios technologijos ir orientavimasis – klaidingai paskaičiuoti maršrutai ir atvykimo laikai, logistikos problemos

4930 bendravimas su kaimynais – kontakto palaikymas yra retenybė Vokietijoje (pavyzdys apie du žmones, susipažinusius aludėje ir sužinojusius, kad gyvena tame pačiame name)

5035 praktikos – informantas vieną kartą pateko į porno filmo filmavimą

5050 keistenybės yra įprastos, pavyzdžiui – 19 amžiaus dviratis, su kuriuo žmogus važiavo gatve, laivas, stovintis vidury gatvės

5122 kiekvieną dieną kas nors keisto, bet pozityvaus vyksta

5135 saugumas – per visą gyvenimo laiką Berlyne [11 metų] tik porą kartų teko matyti kažką panašaus į muštynes (plg. Lietuva – Berlyne niekas nereaguoja, nes iki realaus fizinio smurto retai prieinama, tik klyksmai)

5315 praktikos – pasakojimas apie mašinos ir dviračio avariją, informantui būnant nelegaliam gyventojui ir atvažiavus policijai, kuri viską matė, palaikė informantą ir leido nerašyti pareiškimo.

5430 policija tiki bet kokiomis istorijomis (nelegalių imigrantų pasiteisinimais), jeigu tai yra atviras ėjimas į kontaktą, galima apeiti taisykles, neįkliūti už nelegalumą

5544 policijos profiliavimasis – narkotikus gaudantys nesuims nelegalių imigrantų, gaudantys nelegalius imigrantus nesuims narkotikų vartotojus

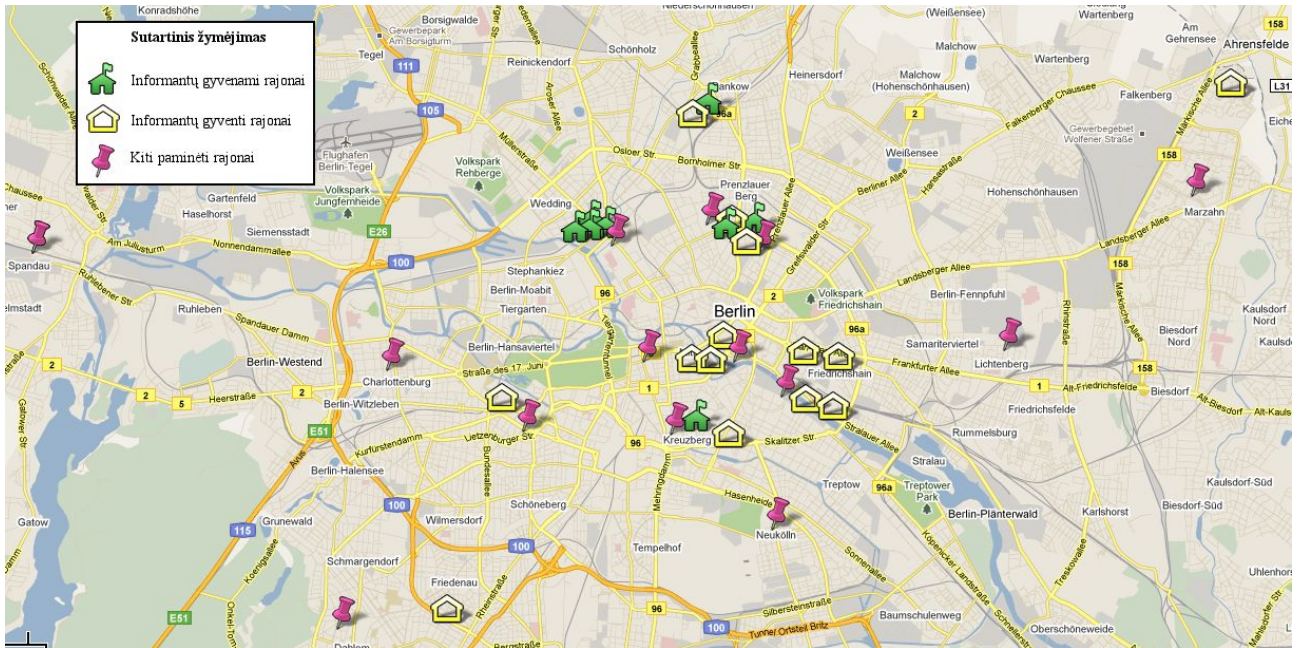
5700 visur yra siaura profesinė specializacija

10445 prieštaravimai – tarp ideologijos ir veiksmų: suvažiavimai protestuoti prieš klimato atšilimą su automobiliais, agituoja už marichuanos legalizavimą, bet sako pastabas už jos rūkymą

10546 medijos poveikis – žmonės jautriai reaguoja į medijose paskelbiamus pavojus, tokius kaip kiaulių gripus (kai kurie iki šiol vaikšto su medikų kaukėmis)

11307 Vakarų Berlynas buvo miestas-kurortas, nes nebuvo įmanoma išvažiuoti už jo ribų, jis turėjo būti savipakankamas

Priedas nr. 6. Informantų erdvinis pasiskirstymas Berlyne ir Vilniuje

Paveikslas nr. 1. Informantų erdvinis pasiskirstymas Berlyne

Paveikslas nr. 2. Informantų erdvinis pasiskirstymas Vilniuje